

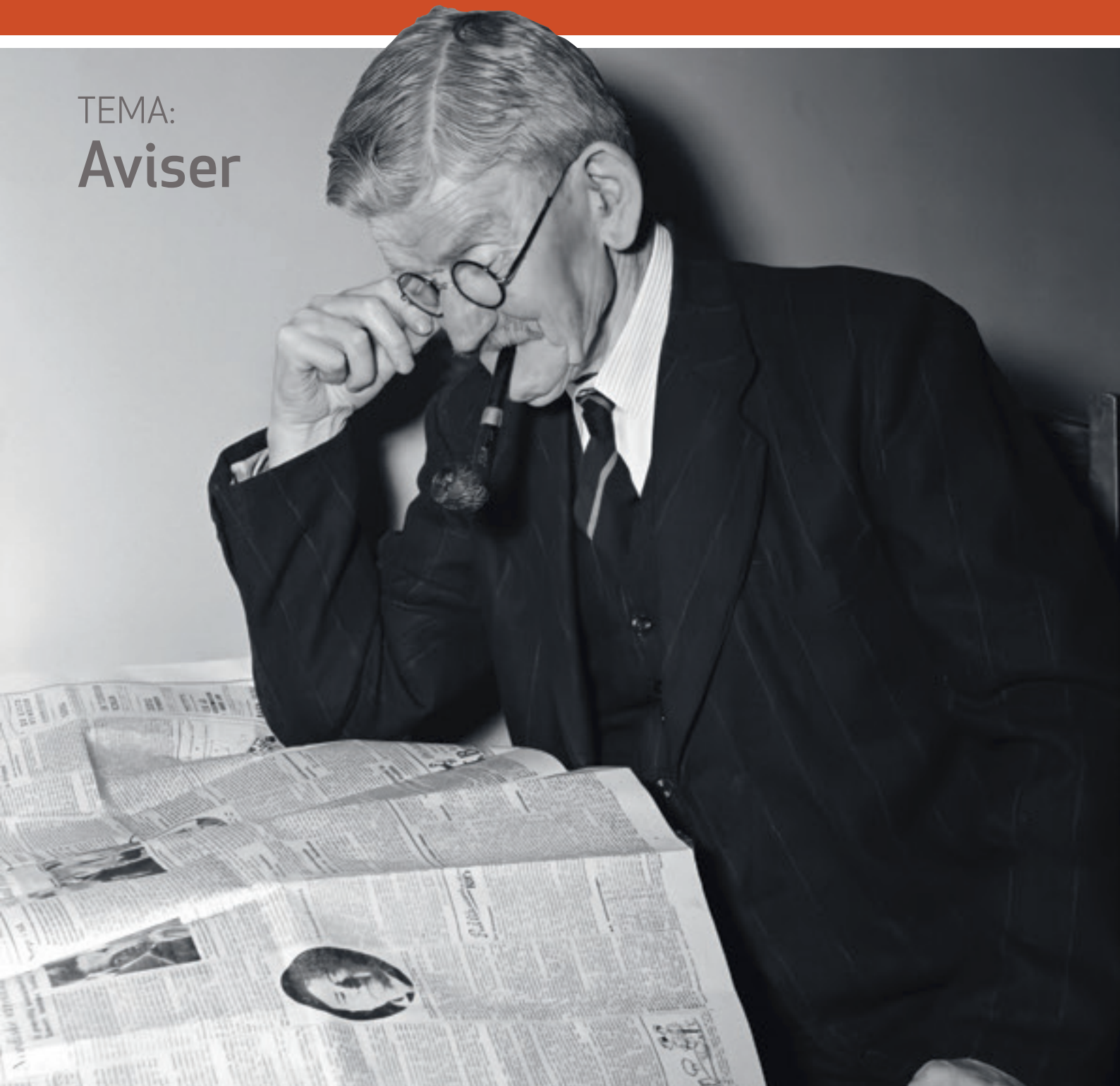
SLEKT OG DATA

MEDLEMSBLAD FOR SLEKT OG DATA

| ÅRGANG | 35 | NR. 1 | 2024 |

TEMA:

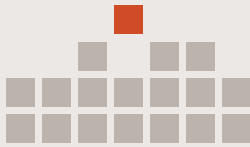
Aviser

Kilde til
det levde liv

Søketips
for aviser

Nytt på
Digitalarkivet

MEDLEMSBLAD

for Slekt og Data.
Utkommer med
3 nummer pr. år

ABONNEMENT

for bibliotek og liknende
institusjoner kan tegnes
for kr 600,- pr. år.

ANNONSER

Lina Bjelland Myrvoll
E-POST:
generalsekretar@slektogdata.no
TLF.: 22 42 24 00

SLEKT OG DATA

POST/BESØKSADRESSE:
Øvre Slottsgate 2B,
0157 Oslo
TLF.: 22 42 24 00
www.slektogdata.no

REDAKTØR

Lina Bjelland Myrvoll
E-POST:
generalsekretar@slektogdata.no

REDAKSJONSLEDER

Knut S. Sørhusbakken
E-POST:
redaksjonsleder@slektogdata.no

OPPLAG

7900

DESIGN OG LAYOUT

Morten Hernæs
Aksell

TRYKK

aksell

TRYKT
I NORGE
NO - 1470

ISSN 0803-0510

INNHold

LEDER

- 3** En levende kilde
til våre forfedre

TEMA AVISER

- 4** Avishistorien i Norge
- 6** DET STORE INTERVJUET:
CHRIS NYBORG
Aviser som kilde til
det levde livet
- 12** Slik søker du i
Nasjonallbiblioteket
- 16** Finn dine forfedre
i disse avisene
- 22** Norsk Lysingsblad
- 24** Løgner, bedrager og straffange
– men også min oldefar
- 30** Dødsannonsens
avsløring
- 34** 'Fillekongen' M.P. Olsen
– min tippoldefar
- 39** Gjenfunnet
gjennom aviser
- 42** Når døde tippoldemor?

KOMMUNALE BYSTYREFORHANDLINGER

- 44** Bystyrereferater
og personhistorie

NYE DIGITALARKIVET

- 48** Nytt på
Digitalarkivet

FORSIDEN

Mann leser avisen,
fotografert 1946–50.

FOTO: UKJENT / ARBEIDERBEVEGELSENS
ARKIV OG BIBLIOTEK

4

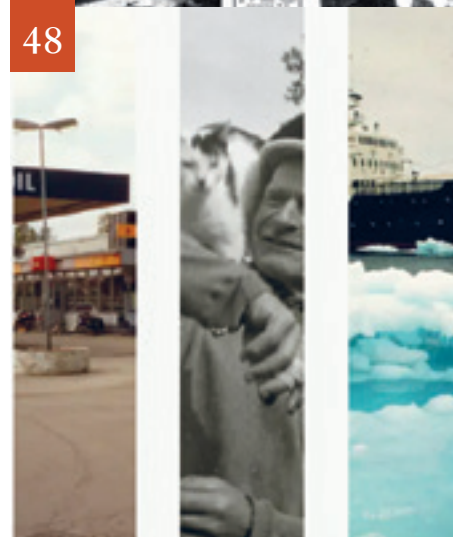
6

16

34

48

En levende kilde til våre forfedre

Hvem var egentlig våre forfedre, og hva opptok dem? Ved å sjekke ut avisene fra deres samtid kan du få et nærmere innsyn i livene deres enn det tradisjonelle kilder som kirkebøker og folketellinger kan gi deg.

Gamle aviser fanger øyeblikkene, hendelsene og hverdagslivet til forfedrene våre på en unik måte. De gir oss et levende bilde av samfunnet de levde i og formidler også mye personlig informasjon som forteller mer om hvem de var. Jo flere brikker, jo mer komplett blir det store puslespillet om livene deres. Aviser kan også gi oss ledetråder til å lete videre i andre kilder.

Digitaliseringen av de gamle avisene gjør det mulig å søke og bla gjennom sidene på datamaskinen eller mobilen vår på en enkel måte. Heldigvis har Norge gjennom tidene vært et avislesende folk, slik at vi har mange aviser å velge blant når vi skal lete etter forfedrene våre, som nå bare er noen få klikk unna.

Selv har jeg hatt mye glede av å lese i gamle aviser, hvor jeg har funnet opplysninger om mine forfedre som jeg ikke var kjent med fra før av. Mye av dette har handlet om hverdagslivet til personen jeg har søkt etter. I avisene har jeg fått innsyn i hva de har bidratt med når det gjelder politikk, forsorgstyret, yrkeslivet, familien eller i lokalmiljøet. Dette har vært et viktig bidrag til å bli enda bedre kjent med mine forfedre.

I årets første utgave av medlemsbladet kan du lese mer om hva du kan finne av informasjon i gamle aviser, søketips for aviser, hvordan medlemmer har brukt aviser som kilde til skriving av slekthistorie, hva som er nytt på Digitalarkivet – med mye mer.

Dette er kjempegivende lesning, og vi håper du blir inspirert til å utforske aviser som en kilde til din egen slektsforskning.

Heidi Ringrød

LEDER I SLEKT OG DATA

// Gamle aviser fanger øyeblikkene, hendelsene og hverdagslivet til forfedrene våre på en unik måte. De gir oss et levende bilde av samfunnet de levde i og formidler også mye personlig informasjon som forteller mer om hvem de var. //

Avishistorien i Norge

Fra ukentlige meldinger i papir til kontinuerlig nyhetsoppdateringer digitalt rett i lomma. Hvordan har avisenes rolle utviklet seg i de lange linjer gjennom tidene i Norge?

KNUT S. SØRHUSBAKKEN

Ordet avis betyr «melding» eller «kunngjøring» på fransk. Som kjent kjenner vi dette som en regelmessig publikasjon som orienterer allmennheten om begivenheter og aktuelle spørsmål gjennom nyheter, artikler, kunngjøringer og annonser.

DE FØRSTE ÅRENE

Den første avisen som ble utgitt i Norge, var *Norske Intelligenz-Seddeler* i 1763 og kom ut i Christiania, i dag kjent som Oslo. Før den tid utkom det sporadiske flygeblad og håndskrevne nyhetsmeldinger.

Det var boktrykkeriene, eller adressekontorene, som utga de første avisene i Norge. Adressekontorenes oppgave var å formidle informasjon ved hjelp av løpesedler og annonser, og ble utgitt én gang i uken. Av de avisene som enda finnes i dag, er *Adresseavisen* (1767) i Trondheim den eldste. *Morgenbladet* (1819) i hovedstaden var den første norske dagsavisen.

Frem til Grunnloven kom på plass i 1814 var pressen underlagt sensur under kongen i København. Fra 1814 ble det derimot bestemt at trykkefriheten skulle finne sted, og var en viktig forutsetning for fremveksten av journalistikken. Blant annet kunne man begynne å omtale samtidens politiske begivenheter.

EKSPANSJONSPERIODEN

Utover i 1830-årene begynte flere byer i Norge å etablere sine egne aviser. Disse avisene spilte en viktig rolle i å gi folk innsikt i norsk innenrikspolitikk og hendelser som fant sted i hovedstaden, i tillegg besto de av annonser og meddelelser.

Mange aviser ble grunnlagt på 1860- og 1870-tallet, og flere av disse er fortsatt aktive i dag. Blant disse kan nevnes *Aftenposten* (1860), *Bergens Tidende* (1868), *Verdens Gang* (1868), *Dagbladet* (1869) og *Fædrelandsvennen* (1875).

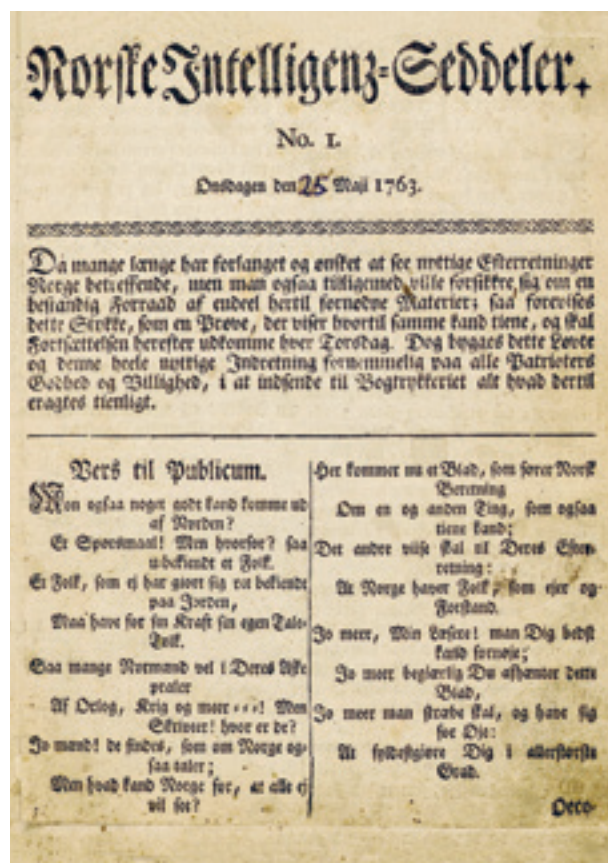
Avisene ble også en viktig arena for den voksende politiske debatten i Norge. Innføringen av parlamentarismen i

1884 bidro til stiftelsen av politiske partier som Høyre, Venstre og Arbeiderpartiet. Mange av avisene fungerte som talerør for disse partiene, både på nasjonalt og lokalt nivå. Valget av hvilken avis man leste, kunne ofte avsløre noe om ens politiske identitet og sosiale tilhørighet.

I løpet av 1850-tallet var antallet aviser i landet omtrent 40, mens i 1918 hadde antallet steget til rundt 250. Mange av disse avisene hadde tilknytning til arbeiderbevegelsen og spilte en viktig rolle i å fremme arbeidernes interesser og agendaer gjennom sin redaksjonelle dekning.

Den historiske utviklingen formet den norske dagspressen til et mangfoldig medium som ivaretok ulike interesser, inkludert partipolitiske, næringspolitiske, religiøse og språkpolitiske hensyn.

Den første utgaven av *Norske Intelligenz-Seddeler* fra 25. mai 1763. FAKSIMILE: NASJONALBIBLIOTEKET

Maskinsetteriet hos *Arbeiderbladet* i 1949.

VGs nettavis i 2001. FOTO: SIGMUND KRØVEL-VELLE / SAMFOTO / NTB SCANPIX

KRIGSÅRENE

Under den tyske okkupasjonen av Norge fra 1940 til 1945 gjennomgikk den norske pressen store endringer. Quisling-regjeringen innførte en «nyordning» som stanset de fleste arbeideravisene og tvang andre aviser til å ha redaktører som støttet Nasjonal Samling, inkludert aviser som *Aftenposten*, *Vården*, *Bergens Tidende* og *Summørsposten*.

Tysk sensur førte til fullstendig ensretting av pressen, og 130 norske pressefolk ble fengslet. Illegale aviser, basert på de norske radiosendingene fra London, ble utgitt av motstandsbevegelsen som alternative kilder til informasjon og propaganda. Etter krigen fikk noen av de forbudte avisene en viss erstatning, men de klarte aldri å gjenvinne samme posisjon i markedet som før.

FLERE ENDRINGER

Fra andre halvdel av 1900-tallet satte den tekniske utviklingen stadig større preg på pressen. Blytsatsmetoden, der bokstaver av bly møysommelig ble satt sammen til ord og setninger, ble erstattet med fotosats, og etter hvert kunne journalistene også skrive inn tekstene sine selv.

Selve avisformatet ble også endret fra helformat til tabloidformat, og innholdet ble endret til konsentrert, lettfattelig stoff, gjerne med mye bilder og store overskrifter. Dette kunne selvsagt variere fra avis til avis. Fra 1970-tallet ble også båndene til de politiske partiene gradvis fjernet, og avisene fremsto som uavhengige meningsbærere.

INTERNETTS ANKOMST

På 1990-tallet kom omveltningen med Internett, som var vesentlig raskere i formidling av nyheter enn papiravisen, samt konkurrentene radio og TV. *Brønnøysunds Avis* var den første norske avisen som lanserte en netttutgave i 1995, og året etter ble *Nettavisen* den første heldigitale avisen i landet. Etter nettavisenes ankomst fikk store deler av aviser verden økonomiske utfordringer på grunn

av færre abonnenter, redusert løssalg og fallende annonseinntekter.

I 2011 tok *Hallingdolen* initiativet som Norges første avis til å innføre en såkalt «betalingsmur». Fra 2015 har de aller fleste avisene innført en betalingsordning for nettsidene sine og satses på en modell som kombinerer papiravis med digital tilgang. Etter hvert sto digitale avisutgaver for veksten, og de har gradvis veid opp for nedgangen i salgstallene for papiravisene.

AVISLESING I DAG

Nye lesertall fra 2023 avslører en betydelig nedgang i papiravisenes popularitet i Norge, med bare 24 prosent av befolkningen som leser minst én papiravis daglig, sammenlignet med 80 prosent ved årtusenskiftet. På den andre siden viser tallene at 79 prosent av befolkningen over 12 år leser minst én avis enten digitalt eller på papir daglig.

Mediehus har reagert på denne trenden ved å endre frekvensen på papirutgavene, og fokuserer i økende grad på digitale plattformer. Fremover vil det sannsynligvis fortsette å dukke opp nye abonnementsmodeller som bedre samsvarer med endringene i folks medievaner.

Pressen i Norge har, i mindre grad enn i andre land, vært rammet av avisnedleggelse. Dette kan delvis tilskrives den statlige avisstøtten, pressestøtten, som har vært tilgjengelig siden 1969 og tildeles aviser som oppfyller visse krav.

Generelt står avislesing sterkt i Norge, og det norske avisantallet ligger på et stabilt og høyt nivå. Det høye antallet lokalaviser spiller også en viktig rolle i nordmenns geografiske tilknytning og identitet på lokalt plan. Ved utgangen av 2022 var det hele 245 aviser i Norge som kom ut med minst én utgave per uke. ■ ■

KIL R

Aarli-Grøndalen, R. «Nye tall: Nedgangen for papiravisene akselererer». *Journalisten*. 2024. • Bruun, E. «Aviser i fortid og framtid». *Norsk Folkemuseum*.
• Smith-Meyer, T. & Orgeret, K.S. «Avis». *SNL*. 2023. • Solheim, J. & Syvertsen, T. «Norsk presses historie». *SNL*. 2023. • Stortinget. «Den politiske pressens barndom». 2023. • Tordal, R.M. «Fra løpeseddel til nettavis». *NDLA*. 2018.

Aviser som kilde til

Slektsforskning er så mye mer enn bare å finne navn, dato og sted. Hvem var de egentlig, og hva var de opptatt av? Ved å lete i gamle aviser kan du komme tettere innpå dine forfedres liv enn hva du gjør i andre tradisjonelle kilder, og det er personlig informasjon å finne overalt.

■ KNUT S. SØRHUSBAKKEN

Chris Nyborg er historiker på Norsk lokalhistorisk institutt ved Nasjonalbiblioteket.

CHRIS' SØKETIPS:

- ➔ Sett anførselstegn rundt søket når du søker på en person, som i «Ole Hansen». Da får du treff når begge ordene er til stede og inntil hverandre. Sjekk hjelpesidene på nb.no for flere søketips. Slegt og Datas webinar for søk i nettbiblioteket og på side 13 i dette bladet.
- ➔ Husk å snevre inn søket på tid og geografi i nettbiblioteket, slik at du slipper å få for mange ikke-relevante treff.
- ➔ Send en søknad om utvidet tilgang i nettbiblioteket. Som slektsforsker får du tilgang til pliktavlevert materiale hjemmefra i åtte timer om gangen. Sjekk ut Slegt og Datas webinar om dette, samt på side 12 i dette bladet.
- ➔ Ikke bare søk i lokalaviser. Huk også av for «Oslo» under «utgivelsessted», slik at du får muligheten til å få treff i spesialaviser som blant annet *Norsk Lysingsblad* og *Norges Handels og Sjøfartstidende*. Under «Oslo» ligger også riksaviser som *Aftenposten*, *Dagbladet* og så videre.

FOTO: KNUT S. SØRHUSBAKKEN / SLEKT OG DATA

Dødsannonse fra Porsgrunns
Dagblad 23. januar 1931.

det levde livet

Per nå er det over 4,5 millioner søkbare aviser som er digitalt tilgjengelig på nettbiblioteket til Nasjonalbiblioteket, fra 1763 og nesten helt frem til dagens dato, og antallet økes fortløpende. Mulighetene bør dermed være til stede for at noen du leter etter, er omtalt her.

– I avisene ligger det vi ikke fikk spurt om, det vi ikke våget å spørre om, det vi ikke tenkte på å spørre om før det var for sent – og alt det vi ikke finner kilder til andre steder, påpekte Chris Nyborg, historiker på Norsk lokalhistorisk institutt ved Nasjonalbiblioteket, til de fremmøtte under Slektsforskerdagen på Riksarkivet i fjor høst, da han holdt foredrag om samme tema.

Han har selv brukt avisene mye i slektsforskningen sin, og ønsker å inspirere andre til å gjøre det samme. Vi tok en prat med ham på Nasjonalbiblioteket om hvorfor dette er en verdifull kilde å bruke i slektsforskningen, og hva du kan finne.

KAN STÅ NOE OM ALLE

Du kan enkelt søke på et navn i aviskategorien i nettbiblioteket, og få treff i alle avisene vedkommende er blitt nevnt i.

– I tillegg til å finne enkle data som giftemål og død, finner vi også en del andre ting som vi ikke visste vi ville vite om. Alt dette gjør at vi kommer tettere innpå mennesket. I avisene kan det ha blitt skrevet noe om alle, uavhengig om de var rike eller berømte. Få mennesker har nok sneket seg helt unna avisene, sier Nyborg.

Jo flere opplysninger du finner om dine forfedre, uansett hvor små eller store de er, desto bedre kan du forstå din egen personlighet ved å sammenligne deg med dem.

– Kanskje er det noen yrker, interesser eller personlige egenskaper som går igjen i slekten? Selv om en har hatt sin oppvekst, kan det være verdier som kan spores opp tilbake i slekten i tidligere generasjoner. Er du f.eks. glad i å spille instrumenter, og via gamle

Takkeannonse fra Akershus
Arbeiderblad 14. oktober 1926.

aviser funnet ut at dine forfedre også drev med dette? Eller er du politisk aktiv, og funnet ut at du hadde en oldefar som var det samme? «Er det der jeg har det fra», kan man tenke hvis det er noen en kjenner seg igjen i, sier han.

MANGE FUNN ETTER BORTGANG DØDSANNONSER

Noe av det første en ofte søker etter i avisene er dødsannonser. De løser ofte problemet hvis kirkebøkene ikke er tilgjengelige for oss.

Dødsannonser kan gi oversikt over hele familien, og følger ofte et fast oppsett – dette er viktig å kunne for å nyttiggjøre oss informasjonen. De gir dermed flere opplysninger enn bare en dødsdato.

– I dødsannonser får vi svar på hvem som har rykket den inn i avisen. Rekkefølgen over etterlatte starter på toppen med ektefelle, videre nedover med barn og svigerbarn, barnebarn og eventuelt oldebarn. Navnet på avdødes søsken kan også stå nevnt, i tillegg til foreldrene, hvis de fortsatt levde.

– Finner du her noe du ikke visste om? Kanskje står det ikke «min bror», men «vår bror»? Viste det seg at den avdøde hadde flere søsken? Dette er noe du kan forske videre på, poengterer han.

TAKKEANNONSER

Takkeannonse kan også gi viktig informasjon, særlig hvis du ikke finner selve dødsannonsen.

– Her går frem at avdøde nylig er bisatt, navn på nærmeste familie og kanskje bosted og yrke. Det kan også komme frem hva vedkommende var interessert i eller døde av. Står et lokalt idrettslag nevnt, var han eller hun kanskje aktiv der. Er Kreftforeningen nevnt, var dødsårsaken høyst sannsynlig kreft, sier historikeren.

Tvangsauksjon.
 Torsdag den 5. februar fk. kl. 11 fm. blir efter forlangende av overretssakfører Skøien paa vegne av Arbeiderbruk- og Boligbanken, og i henhold til sorenskriverens bemyndigelse, tvangsauksjon avholdt paa og over gården Engan gnr. 9, bnr. 6 av skyld mark 0.80 i Ottersøy herred, Fosnes tinglag, pantsat til nævnte bank ved obligasjon fra Justin A. Engan av 18—11, thl. 19—12 1914 stor tilrest kr. 1885.10, hvilken obligasjon er misligholdt.
 Panthavere varsles.
 Kondisjoner ved auksjonen.
 Fosnes lensmannsktr. 3—1 1925
Trygve Aglen.
 konst.

Tvangsauksjon fra *Namdalen* 8. januar 1925.

FAKSIMILE: NASJONALBIBLIOTEKET

Lysinger for ekteskap fra *Norsk Lysingsblad* 4. januar 1938.

Lysninger
 for følgende, som akter å inngå i ekteskap, med tilføielse av vigselmann, som har utferdiget lysningen.

Tydelig manuskript utbes.

Andersen, Karsten Thorleif, chauffør, Havggt. 41, Oslo, og serveringsdame Hilma Marie Haugland, Hammers pensjonat, Ljan. — Byfogden i Oslo.
 Bjørgen, Karl Sigvald, fiskar, Valestrand, og t.gjente Emma Konstanse Tindeland, Vikebygd. — Soknepr. i Sveio.
 Bøe, Olav Martinius, cementarb., Haugvaldstadgt. 39, Stavanger, og hjv. Anna Bertine Ludvigsen, Vassås i Hetland. — Sognepr. i Domkirken, Stavanger.

FAKSIMILE: NASJONALBIBLIOTEKET

MINNEORD, REFERATER OG PROKLAMA

Han trekker også frem minneord og referater fra begravelser som verd å sjekke ut.

– Man trenger ikke å ha gjort altfor mye ut av seg for å få et minneord i avisen. Det holdt at noen hadde lyst til å skrive noen ord. Det var også lavere terskel å få dette på trykk i lokalavisen enn f.eks. i *Aftenposten*. En kommer ofte lettere innpå personen om de ikke var så rike og berømte, da minneordene får en mer personlig tilnærming.

– Det var også vanligere før med beretninger fra begravelser. Her kan det komme frem hvem og hvor mange som møtte opp, hvilke salmer som ble spilt og hvem som var marskalker (de som sto æresvakt under forrettelsen inn i kirken og som bar staven foran kisten. Dette var gjerne en venn eller nabo av avdøde, red. anm.). Kom de fra Jernbaneforbundet? Vil det bety at avdøde var ansatt i jernbanen? sier Nyborg.

Hvis det var uklare forhold rundt arven når noen døde, kunne også proklama bli rykket inn i avisen. Dette trengte ikke være dramatisk. Det kunne være at en ikke visste hvor arvingene befant seg eller at det var vanskelig å få oversikt over all gjelden rundt omkring.

– Her kommer det frem hvem avdøde eventuelt var gift med, og hva som var den siste adressen. Personnummeret kan også bli opplyst, påpeker han.

FLERE INNGANGER TIL TREFF

EIENDOMSOVERDRAGELSER

I avisene kan du også følge hvor forfedrene bodde. Det kan stå at man har solgt eiendommen som har gårds- og bruksnummeret det og det, til den og den personen.

– I pantebøker og -matrikler kan du også finne dette, men da må du først vite hvilken eiendom dette gjelder. De er ikke søkbare på den måten.

– I avisene kan du også finne arveoverdragelser. Selv om en ikke finner dødsannonsen, kan en komme over da de eldste ga fra seg huset til eldstesønnen, sier Nyborg.

FORLOVELSE OG GIFTEMÅL

Inngåelse av forlovelse var mer formelt enn i dag, da avisene kunne publisere en liste over de som nylig hadde gjort dette. I tillegg er det mye å hente om lysing for bryllup.

– I kirkebøkene, hvis de er tilgjengelige, finner du selvsagt mye nyttig informasjon om vielsen. Men hvor hadde de bryllupsfesten? Dette kan en finne i avisene. Du får også frem hvor de skal gifte seg, hvor de bor, yrket deres og hennes pikenavn. Å vite hennes opprinnelige etternavn er en nyttig opplysning som kan være vanskelig å finne bakover i tid. Det samme gjelder hva hun jobbet med før hun giftet seg, sier han.

KONKURSER OG TVANGSAUKSJONER

Konkurser og tvangsauksjoner er opplysninger som forteller mye om et levd liv, og som kan forklare hvorfor en familie flyttet.

– Det var ikke én i bygda som opplevde dette før i tiden, men flere. Her er det viktig å sette seg inn i samfunnet som forfedrene levde i. Da blir det lettere å forstå hvordan de levde, hvem de var og hvorfor de tok de valgene de tok. Den økonomiske krisen i Norge,

særlig under de harde 1920- og 30-årene, gjorde at mange måtte selge gård og grunn, og handlet ikke om at man var slurvete med regningene sine, sier han.

FRITID OG HOBBY

I avisene kan du finne ut hva de du leter etter var interessert i eller gjorde på fritiden. Var de kanskje aktiv i organisasjonslivet?

– Kanskje satt oldefaren din i styret i det lokale skytterlaget, som er omtalt i avisen? Eller var han god i langrenn, ved at du finner resultatene fra ulike renn han deltok på? Da kan du mulig også finne ham i en jubileumsbok om idrettslaget, der det er skrevet mer om ham? Alt dette forteller litt om folk, og er enda en brikke i det store puslespillet om dem, sier Nyborg.

AVISARTIKLER

Kanskje har den du leter etter blitt omtalt i en nyhet i avisene? Gjorde vedkommende noe spesielt som resulterte i at det ble skrevet noe om dette? I så fall kan han eller hun ha blitt intervjuet, og kanskje får du opp et bilde?

Nyhetene kan også være av den negative sorten.

– Noe av det vi får spørsmål om, er å finne når huset som f.eks. besteforeldrene bodde i, brant ned. I avisene kan vi finne navnet på de som ble rammet av dette, hendelsesforløpet og hvordan det gikk med dem, sier han.

Man må være forberedt på å møte noe som kan være ubehagelig. Her fra *Akershus Arbeiderblad* i 1949.

UBEHAGELIGHETER

Man må også være forberedt på å støte på ubehagelige saker, som kan komme overraskende. Har det vært kriminalitet inne i bildet, kan det likevel være mer uskyldig enn man tror.

– Tyverier før i tiden skyldtes ofte dårlige levekår, ikke fordi de var onde. Selv den minste stjeling ble slått hardt ned på, og gjorde ikke saken bedre for den straffede i så måte. I avisene var man også raskere med å navngi folk da enn nå i forbindelse med kriminalitet, og det kunne være detaljerte beskrivelser.

Men hva hvis det dreier seg om noe mer alvorlig?

– Da er det viktig å ikke gi opp selv om du støter på dette. Bestefaren du satt på fanget til som liten, var kanskje ikke det samme mennesket som gjorde feil i ungdommen. Handler det for eksempel om at han var på feil side under krigen, er det ikke rart at dette ikke ble snakket om i ettertid. Selv om du kan ha blitt løyet til om dette opp gjennom årene, har det ikke vært lett for ham heller. Det er viktig å huske på at mange i Norge synes nazismen var en god idé på 1930- og 40-tallet, frem til det brått ble en slutt på det. Ofte har det vært ungdommelig overmot inne i bildet.

– Dine minner om personen, eller hva du har blitt fortalt, skal ikke påvirkes av hva du fant av ubehagelig stoff i avisene. De gode sidene eksisterte også. Som slektsforsker behøver du heller ikke å dele disse vanskelige tingene. Det er lov å holde det for seg selv, påpeker Nyborg.

Det leses papiraviser på en trikk i Oslo i 1948.

EIER: ARBEIDERBEVEGELSENS ARKIV OG BIBLIOTEK

Etter eget ønske ble han ansatt i Statspolitiet hvor han virket de siste årene av krigen, hensikten var blant annet å «foreta oppvask» innen NS, noe han også har gjort i enkelte tilfeller.

I tiltalebeslutningen nevnes en del aksjoner som vi har omtalt kort tidligere, blant annet opprullingen av mil- org. i Lillestrøm og aksjonen mot Smedsrud. Videre var det aksjoner etter patrioter og illegale våpen i Nannestad. En person fikk av tiltalte et kraftig støt med knyttneven i kjeven så han falt sammen.

I 1943 meldte han kst. prest i Lillestrøm kirke, Birger Larsen, for å ha lest hyrdebrev.

Tiltalte meldte seg frivillig til Waf- fen SS og Den norske Legion, men kom ikke til å tjenestgjøre.

FAKSIMILE: MASONALBIBLIOTEKET

Nadderud Husmorlag ønsker å bygge barnehage/daghjem Planene er nå til behandling i Bærum kommune

Nadderud Husmorlag vil i samarbeide med språkene på stedet bygge dagheim/hjem for barn og ungdom. De er tre av seks medlemmer i Nadderud Husmorlag. Det er fra

Kanskje har du forfedre som var aktive i en forening, for eksempel i det lokale husmorlaget? Her fra *Asker og Bærum budstikke* 12. mars 1969. FAKSIMILE: NASJONALBIBLIOTEKET

FAKSIMILE: NASJONALBIBLIOTEKET

- Tømmerhogging er den beste patentmedisin, - sier 80-åringen August Aasgård fra Siljuberget I går ble han overrakt Hedmark Skogselskaps beger og diplom Bare sju brodre kan finne Paramens skatt i Risberget

men var han også, og som sagt, August var den som hadde tatt seg av det hele. August var den som hadde tatt seg av det hele. August var den som hadde tatt seg av det hele. August var den som hadde tatt seg av det hele.

BEHOLD: NIKTOR VIL ÅL

— Ja har jeg sagt, du mener i det hele tatt at August var den som hadde tatt seg av det hele. August var den som hadde tatt seg av det hele. August var den som hadde tatt seg av det hele.

Men mange ganger var det så, at August var den som hadde tatt seg av det hele. August var den som hadde tatt seg av det hele. August var den som hadde tatt seg av det hele.

Hvis forfedrene dine vant en pris, ble det kanskje omtalt i lokalavisen? Bildet er fra *Østlendingen* 30. november 1957.

Man trengte ikke være rik eller berømt for å få en omtale i lokalavisen. Kanskje var det en hobby de ble spurt om?

DE ELDSTE AVISENE

Norske Intelligenz-Seddeler er Norges eldste avis og kom ut med sitt første nummer i 1763. Kan vi finne relevant informasjon om våre forfedre i avisene allerede i de første årene, eller er det for tidlig?

— Du kan finne informasjon om dødsfall og giftemål allerede da. Har du forfedre som reiste, sto det også nevnt hvilke skip som hadde kommet til byen, med passasjerliste. En tur til København var jo da en flers ukers affære. Ellers ble det ofte omtalt hvilke varer som hadde kommet. «Nå går det an å få kjøpt mandler der og der». Det var jo eksotisk på den tiden.

— Likevel bærer disse årene preg av at nyheter ikke var lov, og at alt måtte forhåndssensureres. Sensuren ble opphevet da Grunnloven kom i 1814, og etter det ble avisene fylt med nyheter i stadig større grad. Allerede fra tidlig 1800-tall kan vi lese om hyggelige hendelser, ulykker og andre ting som skjedde både lokalt og i samfunnet for øvrig, sier han.

FIKK SVAR ETTER TJUE ÅRS LETING

Chris Nyborg har selv opplevd at avisene har vært avgjørende i egen slektsforskning. Han trekker særlig frem jakten på tippoldemoren, som han ikke visste når og hvor døde. Hun het Elisabeth Margrethe Olsen, men i letingen har både fornavnet og etternavnet blitt skrevet på mange måter.

— Men ved hjelp av et ullent navnesøk i nettbiblioteket dukket hun plutselig opp under anmeldte dødsfall i en avis. Der fikk jeg også dødsdatoen hennes, og jeg kunne lete i kirkebøkene i Oslo med en konkret dato å forholde meg til. I kirkeboken fant jeg begravelsen, slik at jeg også fikk opplysninger om fødested og riktig fødselsår. Det spesielle er at hun døde på et aldershjem like i nærheten av her jeg jobber på Nasjonalbiblioteket. Takket være avisene fikk jeg løst opp i dette som jeg hadde brukt tjue år på å finne ut av, sier historikeren.

AVISSAMLINGEN:

Hva gjenstår å digitalisere?

Selv om det er lagt ut hele 4,5 millioner søkbare aviser i Nasjonalbibliotekets nettbibliotek, er det fortsatt noe arbeid som gjenstår før alle de eldre avisene er komplette digitalt i samlingen.

— Per nå har vi digitalisert 80–90 prosent av alle avisene som har vært gitt ut i Norge. Det betyr at det gjenstår cirka 4 000 000–10 000 000 sider å digitalisere. Når det er såpass upresist, er det fordi vi ikke har noen detaljert oversikt over størrelsen på alle avisene som har

vært gitt ut, så vi må estimere, sier Svein Arne Solbakk, avdelingsdirektør for Kulturavdigitalisering ved Nasjonalbiblioteket.

Det er også slik at mye av det som gjenstår er de vanskeligste avisene, som det krever mest ressurser å digitalisere.

Chris Nyborg, historiker på Norsk lokalhistorisk institutt ved Nasjonalbiblioteket, forklarer at det finnes aviseksemplarer som det har vært rifter i, og derfor må legges i kø for manuell skanning.

— Men det kan også ha vært at det ikke kom noen avis på den dagen i sin tid. Det var mer som kunne gå galt i gamle dager, for eksempel streik på trykkeriet. Da skal

Via et tilfeldig søk i avisene fant han også faren sin med en fylldig bart som ung voksen, i anledning et «fem på gaten»-intervju. Nyborg var rundt ti år på den tiden, så han husket det – men det gjorde ikke hans yngre halvbror, ettersom faren fjernet barten ikke mange år etterpå.

– Jeg sendte ham bildet av faren vår fra avisen på Facebook Messenger, og han ble veldig glad over endelig å kunne se et bilde av barten han bare hadde hørt om. Endelig var barten på plass. Det er nettopp i aviser vi kan finne slike små og artige innslag, sier Nyborg.

NETTAVISER TAS VARE PÅ

Som kjent er det i dag stadig færre som leser nyheter på papir, noe som fører til at flere lokalaviser i det siste har redusert antall utgivelser. Antall abonnementer som er heldigitale, vokser. Da er spørsmålet: Hvordan kan papiravisene brukes som kilde om oss i fremtiden, når formatet på sikt kan bli borte? Nasjonalbiblioteket har løsningen!

– Vi jobber med noe som heter nettarkivet, som vil ta vare på nettsider som er registrert under toppdomenet .no og fra andre domener med norsk språk/innhold. Dette inkluderer da de digitale nettavisene. Dette skal bli en visningstjeneste i fremtiden, på samme måte som nettbiblioteket er det i dag.

– Målet er at du her skal kunne søke på en nettside, for eksempel vg.no, og få gjengitt hvordan nettsiden så ut da den ble høstet. Alt blir tatt vare på som en helhet, slik at en kan orientere seg rundt på siden for å se nyhetene som preget samfunnet da, på samme måte som i en papiravis, sier han.

Men i mellomtiden har du 261 år med papiraviser du kan gjøre et dypdykk i på nettbiblioteket, der sjansene bør være gode for at du får

Gullbryllup.

Som før kortelig nevnt feirer Th. O. Herud og frue, født Holt, imorgen, 25. september, gullbryllup på Kvisler i Sør-Odal. Gullbrudgommen er født juledag 1851 og gullbruden 26. februar 1853. Han tilhører Sør-Odal både fra sin fødsel og gjennom sitt lange virke, og hun kom fra Myrer i Brandval. Begge hadde de beste forutsetninger for det arbeide de tok på sig, da de like efter bryllupet overtok Kvisler, og begge kan idag med stolthet vise frem resultatene av et livs virke. Da de overlot gården til sin svigersønn og datter for 6 år siden, var det en ualmindelig veløvet og velbygget gård i en-

Har du forfedre som var gift i 50 år? Kanskje står det da en omtale om dem i avisen? Her fra *Hedemarkens Amtstidende* 24. september 1929. FAKSIMILE: NASJONALBIBLIOTEKET

noen søketreff på dine forfedre, slik at du blir litt bedre kjent med dem. ■

Få også med deg Slekt og Datas webinar om aviser som kilde 13. mars, som Chris Nyborg skal holde.

dette ofte stå nevnt i avisen dagen etter. Husk også at aviser skiftet navn, ble kjøpt opp eller ble lagt ned. Men hvis du ser at det er noe som mangler, kan du henvende deg til oss, så skal vi se på det. Er det for eksempel vist feil dato på en avis i nettbiblioteket, kan du melde om dette ved å klikke på «Gi oss tilbakemelding» i menyen øverst til høyre i nettbiblioteket. Da retter vi opp i det, sier Nyborg.

Solbakk forteller at det vil ta en del år før man er totalt ferdige med avisdigitaliseringen. Det som gjenstår fordeler seg ganske jevnt over årene fra 1830–2007, men det meste fra før 1830 er digitalisert.

– Vi kan fokusere innsatsen på de eldre avisene, ettersom praktisk talt alle aviser som utgis i dag, avleveres digitalt til Nasjonalbiblioteket. Ellers inngår Nasjonalbiblioteket flere og flere avtaler med aviser, slik at disse avisene gjøres tilgjengelig i bibliotek etter en uke, og for alle, hvor som helst, etter ett år, avslutter han.

Bodø Tidende fra 9. juni 1932.
FAKSIMILE: NASJONALBIBLIOTEKET

Slik søker du i Nasjonalbiblioteket

Her får du tips til hvordan du kan søke i avissamlingen i nettbiblioteket, og hvordan du søker om utvidet tilgang til pliktavlevert materiale.

KNUT S. SØRHUSBAKKEN

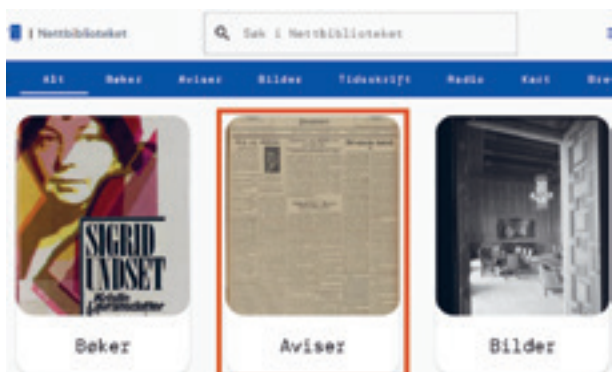
TRINN 1

Gå inn på Nasjonalbibliotekets hovedside, nb.no. Klikk på «nettbiblioteket» helt øverst i hovedmenyen, til høyre for logoen til Nasjonalbiblioteket.

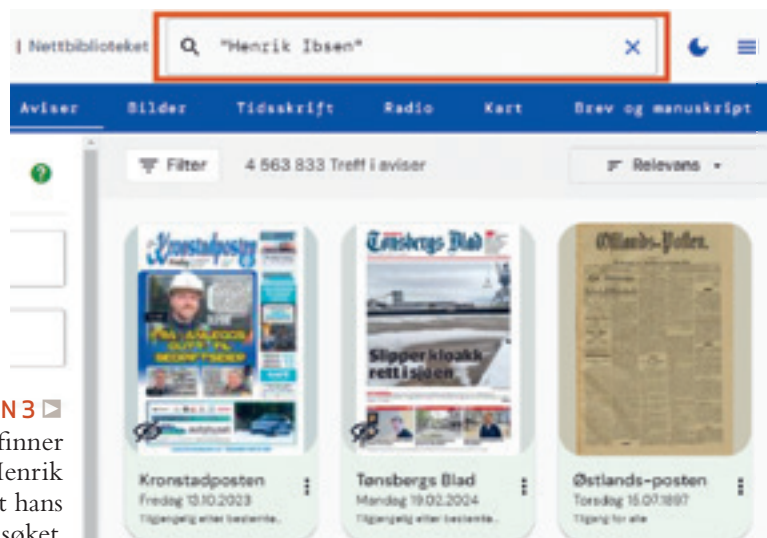
TRINN 2

Du er nå inne i nettbiblioteket. For å søke i avissamlingen klikker du på «aviser».

TRINN 3

Du er nå inne i avissamlingen i nettbiblioteket. Du finner søkefeltet helt øverst på siden. I vårt søk bruker vi «Henrik Ibsen» som eksempel. Merk at vi har valgt å skrive navnet hans med anførselstegn foran og bak for å spisse søket.

🔍 SØKETIPS I NETTBIBLIOTEKET

Frasesøk: Sett anførselstegn rundt søket hvis du ønsker å søke på en bestemt frase. Per Olsen gir treff på både Per og Olsen, mens «Per Olsen» bare gir treff når begge ordene er til stede og inntil hverandre.

Ukjente endinger: Du kan bruke * (jokertegn) for å søke etter ord med flere eller ukjente endinger. Barn* gir også treff på barnehage, barneskole, barndom og lignende.

Flere ord: Et søk med to ord vil automatisk søke etter begge forekomster av ordet. Det vil si at søk etter Per Mari er det samme som å søke Per +Mari.

Kombiner søk: Per OR Mari finner objekter der ett av navnene finnes.

Utelat ord fra søket: Per -Mari finner objekter der Per finnes, og Mari ikke forekommer.

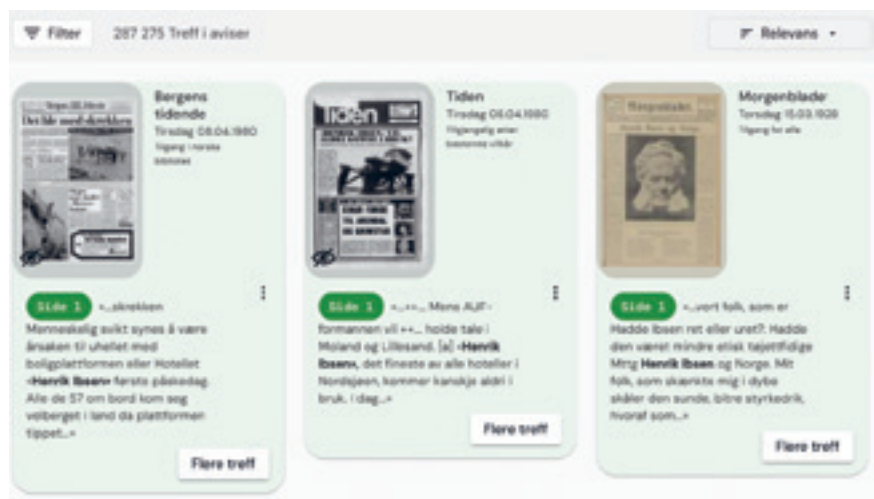
Nærhetssøk: Du kan søke etter ord som er i nærheten av hverandre. Sett ordene du leter etter i frase og legg til ~ og antall ord det kan være mellom. For eksempel «Ingeborg Bakke»~5

Fuzzy søk: For å fange opp ulike skrivemåter av et ord eller skrivefeil, kan man legge til en fuzzy operatør. ~1 (skiller seg fra nærhetssøk ved at man ikke bruker anførselstegn). Dess høyere tall, dess mer utvider den for å fange opp varianter. For eksempel vil et søk etter Larsen~1 også få treff på Larson, Larssen, Lassen.

KILDE: NASJONALBIBLIOTEKET

TRINN 4

Når du trykker «Enter» på tastaturet eller klikker på forstørrelsesglasset til venstre, får du opp alle aviser som Henrik Ibsen er nevnt. Per nå gir det 287 275 resultater i avissamlingen. Merk at noen av treffene er markert med en strek over et øye, som betyr at de kun er tilgjengelig via utvidet tilgang (mer om dette i trinn 7). Du klikker så inn på et av søkeresultatene som er tilgjengelig for alle, som *Morgenbladet* i dette tilfellet.

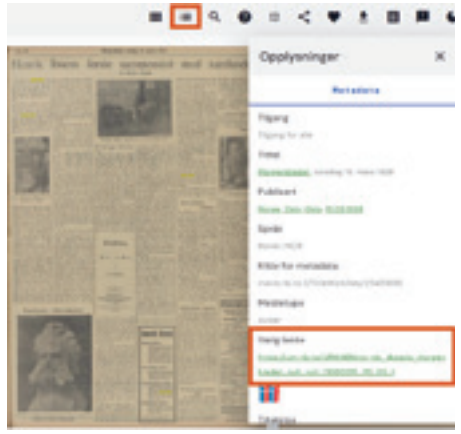
TRINN 5

Du kan nå lese, bla og søke internt i denne avisutgaven. Klikk på forstørrelsesglasset (søk-ikonet) i menyen øverst til høyre og skriv «Henrik Ibsen» i søkefeltet. Alle punktene til høyre (se bildet) er steder som Henrik Ibsen er nevnt i denne avisen. Vi kan derfor trykke på disse og få opp alle disse stedene, som er merket med gult og oransje i avisen.

TRINN 6

Trykk på tegnet «opplysninger» i menyen til venstre for forstørrelsesglasset. Her kan du bl.a. få opp en varig lenke som du kan lagre sammen med kildehenvisningen. Merk at du også kan lagre siden ved å trykke på hjertet, men da må du være innlogget først. Ønsker du å ta skjermdump av noe i avisen, kan du på PC bruke verktøyet «Utklippsverktøy» til å gjøre dette, slik at du kan lagre dette på datamaskinen din. På forhånd bør du forstørre det du vil ta skjermdump av, slik at oppløsningen blir best mulig.

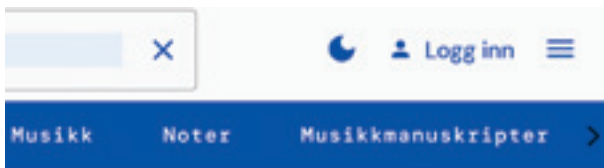

TRINN 7

Hvis du kikker tilbake på trinn 4, var det noen av treffene som var markert med en strek over et øye. Klikker du på et av disse treffene, kommer du ikke inn i denne avis-utgaven på samme måte som vist i trinn 5. Da får du beskjed om at dette kun er tilgjengelig etter bestemte vilkår (se bildet), og er en tilgang som gis til forsknings- og dokumentasjonsformål. Ettersom slektsforskning faller under denne kategorien, kan du søke om utvidet tilgang.

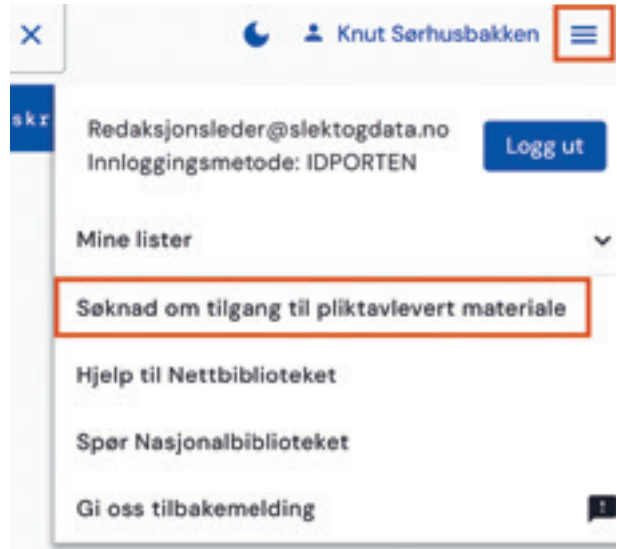
TRINN 8

For å kunne søke om utvidet tilgang, må du først logge deg inn på Nasjonalbiblioteket. Gå tilbake til nettbiblioteket. Helt øverst til høyre ser du at det står «logg inn» ved siden av en «hamburgermeny». Klikk på «logg inn».

TRINN 9

Nå får du opp flere innloggingsmuligheter. Velg den øverste, «ID-porten» (se bilde). Deretter skal du velge elektronisk ID. Velg «BankID». Her skriver du inn ditt fødselsnummer. Videre identifiserer du deg via BankID med app, kodebrikke eller på mobil. Deretter fullfører du BankID-identifiseringen din.

TRINN 10

Du skal nå være innlogget. Det får du bekreftet ved at du ser navnet ditt helt øverst oppe i høyre hjørne, der det tidligere sto «logg inn». Deretter klikker du på «hamburgermenyen» til høyre, og videre på «søknad om tilgang til pliktavlevert materiale».

TRINN 11

Du har nå kommet til søknadsskjemaet der du kan søke om tilgang til pliktavlevert materiale, altså utvidet tilgang. Her står det at tilgangen varer i åtte timer fra den blir innvilget, og at du må søke på nytt når disse åtte timene har gått. For å få tilgangen hjemmefra skriver du «Nasjonalbiblioteket, Seksjon Publikumsstjenesten, Veiledningen» i feltet «søk etter bibliotek». (Det holder å skrive «Nasjonalb», du får opp valget du ønsker da. Klikk på dette.)

Klikk deretter på «send inn»-knappen nederst for å få tilgangen. Kort tid etter at du har søkt, får du en e-post fra Nasjonalbiblioteket som bekrefter tilgangen. Får du ingen e-post? Nasjonalbiblioteket behandler søknader mellom klokken 9–19 på hverdager og 10–15 på lørdager. På søndager har de stengt.

Filter 287 275 Treff i aviser Relevans

Bergens tidende
Tirsdag 08.04.1980
Tilgang i norske bibliotek

Side 1 «...skrekken»

Menneskelig svikt synes å være årsaken til uhellet med boligplattformen eller Hotellet «Henrik Ibsen» første påskedag. Alle de 57 om bord kom seg velberget i land da plattformen tippet...»

Flere treff

Tiden
Tirsdag 08.04.1980
Tilgjengelig etter bestemte vilkår

Side 1 «...++... Mens AUF-formannen vil ++... holde tale i Moland og Lillesand. [a] «Henrik Ibsen», det fineste av alle hoteller i Nordsjøen, kommer kanskje aldri i bruk. I dag...»

Flere treff

Morgenbladet
Torsdag 15.03.1928
Tilgang for alle

Side 1 «...vort folk, som er Hadde Ibsen ret eller uret? Hadde den været mindre etisk tøjettfellige Mttg Henrik Ibsen og Norge. Mit folk, som skænkte mig i dybe skåler den sunde, bitre styrkedrik, I hvoraf som...»

Flere treff

TRINN 12

Etter at du har fått en e-post fra Nasjonalbiblioteket, kan du gå tilbake til nettbiblioteket. Nå kan du igjen skrive, i dette eksemplet, «Henrik Ibsen» i avissamlingen i nettbiblioteket. I søketreffene ser du nå at ingen av treffene er markert med en strek over et øye, som vil si at du har tilgang til alt.

TRINN 13

Nå kan du klikke deg inn på et av søketreffene som du ikke fikk tilgang til i sted. Da får du opp en melding på skjermen om at du må samtykke til at bruken kun er til forsknings- og dokumentasjonsformål. Huk av for dette og klikk «OK». Du kan nå lese, bla og søke i avisen, på samme måte som i trinn 5. Lykke til med letingen!

Bekreftelse

Jeg bekrefter at jeg kun skal bruke dette dokumentet til forsknings- og dokumentasjonsformål i henhold til § 1-10a/§ 1-10b i forskrift til Åndsverkloven.

Jeg bekrefter med dette at min bruk er til forsknings- og dokumentasjonsformål

Ved å klikke OK vil du foreta et tidsbegrenset digitalt lån.

For nyere bøker mottar vi trykkgrunnlaget og viser dette. De vil derfor skille seg litt i oppbygging og visning fra papirbøker som er skannet. Blant annet vises skjæremerker og utfallende trykk.

Avbryt

(Søk om utvidet tilgang kan også gjøres på ditt lokale bibliotek eller hos Nasjonalbiblioteket i Oslo.)

For å få enda mer detaljert veiledning kan du sjekke ut Slett og Datas webinar «Slik søker du om utvidet tilgang i Nasjonalbiblioteket» på nettsiden vår. ■ ■

Spar opp til 50% ved kjøp av gravstein på nett

GRAVSTEIN24®

Gravstein24 tilbyr også vedlikehold og oppussing.

Stort utvalg av nye gravsteiner.

Ring oss på tlf. 4000 2448

gravstein24.no

- en del av Ellingard Gruppen

Finn dine forfedre i disse avisene

Nasjonalbibliotekets avissamling er så godt som komplett fra 1763 og frem til i dag. Her får du en oversikt, inndelt etter fylker, over alle avisene som ligger digitalt tilgjengelig på nettbiblioteket.

KNUT S. SØRHUSBAKKEN

AGDER

Agder Flekkefjords Tidende, Agder Folkeblad, Agder Tidend, Agderposten, Allemandsblad, Andvake, Arendals Tidende, Aust-Agder Blad, Birkenes-avisa, Budstikka Søgne og Songdalen, Christiansands Adresse-Contors Efterretninger, Christiansandske Uge-blade, Christiansandsposten, Christianssands Tidende, Christianssandsposten, Correspondenten, Farsunds Avis, Flekkefjords budstikke, Flekkefjordsposten, Folketanken, Folkets Tidende, Frolendingen, Fylkingen, Fædrelandsvennen, Grimstad Adresse-tidende, Grimstad-posten, Grømsdal-posten, Høvåg-avisa, Kristiansands Avis, Kristianssands Stiftsavis og Adresse-Contors Efterretninger, Lillesands Tidende, Lillesands Tilskuer, Lillesands-Posten, Lindesnes, Lister, Lister og Mandals Amtstidende, Lister og Mandals Amtstidende og Adresseavis, Lyngdals Avis, Mandals Avis, Mandalsbladet, Marnar Tidend, Nedenæs Amtstidende, Politisk folkeblad for alle stænder, Risør Arbeiderblad, Samleren, Setesdølen, Sirdølen, Søndenfjeldske avis, Sørlandet, Sørlandets Social-Demokrat, Sørlandsavisen Aust, Sørlandsavisen Kristiansand, Sørlandsavisen Vest, Sørlandske Tidende, Tiden, Tvedestrand og Omegns Avis, Tvedestrands Tidende, Tvedestrandsposten, Vennesla Tidende, Venneslaposten, Vest-Agder, Vestlandske tidende, Vestsida, ÅmliAvisa og Østsida.

AKERSHUS

Aker og Lørenskog avis, Akers Avis, Akershus, Akershus Amtstidende, Akershus Arbeiderblad, Akershus Folkeblad, Akershus Social-Demokrat, Akershus-Budstikken, Akershusposten, Asker og Bærums budstikke, Asker-avisen, Budstikka, Bærum, Bærum og Askers Blad, Bærums Blad, Bærumsavisen, Drøbak dagblad, Eidsiva, Eidsvold Blad, Eidsvoll Arbeiderblad, Eidsvoll Ullensaker Blad, Enebakk Avis, Follo, Follo Arbeider-

Vestmar-utgaven fra 24. oktober 1962. I 1998 ble avisen slått sammen med Kragerø Blad, og heter i dag Kragerø Blad Vestmar.

FAKSIMILE: NASJONALBIBLIOTEKET

Valdres fra 3. desember 1910. FAKSIMILE: NASJONALBIBLIOTEKET

blad, Follo Socialdemokrat, Follo Tidende, Hurum-posten, Indre Akershus, Indre Akershus Blad, Lørenskog Vel, Lørenskogposten, Oppegård Avis, Raumnes, Rigsforsamlings-Tidende, Romerike, Romerikes Blad, Romeriksnytt, Romeriksposten, Røyken og Hurums Avis, Skedsmobladet, Skedsmoposten, Ullensaker blad, Ullensakeravisa, Ullensakerposten, Varingen, Vestby Avis, Vignett, Ås Avis, Øieren og Østlandets Blad.

BUSKERUD

Budstikken, Buskerud Bygdeblad, Buskerud Dagblad, Buskerud og Vestfold, Buskeruds Amtstidende, Buskeruds Blad, Byavisa Drammen, Bygdeposten, Dagsavisen Fremtiden, Drammens Adresse, Drammens Blad, Drammens Tidende, Drammens Tidende og Buskeruds blad, Eiker Budstikke, Eiker avis, Eikerbladet, Fremtiden, Hallingdølen, Heimskringla, Hønefos Tidende, Hønefoss Avis/Ukeslutt, Hønefoss og Oplands Socialdemokrat, Kongsberg Adresse, Kongsberg Blad, Kongsberg Dagblad, Kongsberg Tidende, Kongsbergeren, Laagendalsposten, Lierposten, Luren og Buskeruds Amtstidende, Ringerikes Blad, Svelviksposten, Søndag Søndag og Tiden.

FINNMARK

Altafjord, Altaposten, Avvir, Finmarken, Finmarkens Amtstidende, Finnmarksposten, Finnmark Dagblad, Finnmark Folkeblad, Finnmark fremtid, Finnmark tidende, Finmarken, Finnmarknytt, Finnmarksposten, Folkets Frihet, Hammerfestingen, Kronstadposten, Kyst og Fjord, Min Aigi, Nordkapp, Ruijan Kaiku, Røsten, Sagat, Sami Aigi, Sydvaranger, Sor-Varanger Avis, Vadsø Arbeiderblad, Varangeren, Vardø Tidende, Vardø-Posten, Vestfinmarken, Vestfinmarkens Socialdemokrat, Vestfinmark Arbeiderblad, Østfinmarkens Folkeblad og Østhavet.

INNLANDET

Arbeiderbladet, Bonden, Dagningen, Dagsnytt, Dale-Gudbrand, Demokraten, Dølabladet, Dølen, Dølenes Blad, Elverumposten, Fjuken, Folkebladet for Østlandet, Framgang, Frihetskampen, Gjøviks Blad, Glomdalens Arbeiderblad, Glomdalens Tidende, Glommendalen, Glommendalens Social-Demokrat, Glåmdalen, Gudbrandsdal Bygdeblad, Gudbrandsdal Folkeblad, Gudbrandsdalens Arbeiderblad, Gudbrandsdalens Folkeblad, Gudbrandsdalens Social-Demokrat, Gudbrandsdalens blad, Gudbrandsdølen, Gudbrandsdølen Dagningen, Gudbrandsdølen Lillehammer Tilskuer, Hadeland, Hamar Arbeiderblad, Hamar Dagblad, Hamar Stiftstidende, Hamar Stiftstidende og Oplandenes Avis, Hamars Budstikke, Hedemarkens Amtstidende, Hedemarkingen, Hedmark, IGjøvik, Indlandsposten, Kongsvinger Arbeiderblad, Kristians Amtstidende, Laagen, Landingen, Lillehammer Byavis, Lillehammer Tilskuer, Lokalavisa Sør-Østerdal, Lokalavisa Trysil-Engerdal, Nes og Helgøya, Norddalen, Ny Dag, Nye Stiftstidende, Oplandenes Avis, Oplands-Tidende, Oplandsposten, Oplendingen, Oppland Arbeiderblad, Opplands tidende, Raufoss Blad, Ringebo Tidende, Ringsaker Blad, Samhold, Samhold-Velgeren, Solungavisa, Solungen, Solørposten, Stange-avisa, Stiftstidende, Torpingen, Totens blad, Vaalebro Avis, Valdres, Valdres Blad, Valdres tidende, Velgeren, Vestopland, Vestoplendingen, Vigga, Østerdal Arbeiderblad, Østerdal budstikke, Østerdal folkeblad, Østerdalen, Østerdalens Arbeiderblad, Østerdalens Avis, Østerdølen, Østlendingen og Østlendingen Solør Odal.

MØRE OG ROMSDAL

Aalesunds Avis, Aalesunds Handels- og Søfartstidende, Aalesunds Tidende, Aalesunds blad, Aura Avis, Bygdebladet, Christianssunds Adresseavis, Christianssunds Dagblad, Driva, Dæmring, Express, Folkebladet, Framstig, Fylket, Haramsnytt, Heimhug, Indre Nordmør, Jordbrukeren, Kristiansundsposten, Landboe-Avisen, Midsundingen, Molde Annonceblad, Møre, Møre Arbeiderblad, Møre Bygdeblad, Møre

Avisselger med Dagbladet, 1959. FOTO: DAGBLADET / NORSK FOLKEMUSEUM

Dagblad, Møre Social-Demokrat, Møre Tidend, Møre Tidende, Møre-Nytt, Møringen, Nordmør, Nordmøringen, Nordmørsposten, Nordre, Nordvestnytt, Nytt i Uka, Postbudet, Rauma Tidende, Romsdal, Romsdal Folkeblad, Romsdals Amtstidende, Romsdals Budstikke, Romsdals Tidende, Romsdalsposten, Stim, Storfjordnytt, Sulaposten, Sunnmøre, Sunnmøre Arbeideravis, Sunnmøre Tidend, Sunnmøringen, Sunnmørsposten, Sykkylvsbladet, Synste Møre, Søndmøre Avis, Søndmøre Folkeblad, Søndmøre folketidende, Søndmørsposten, Tidens krav, Vestlandsnytt, Vestnesavisa, Vestposten, Vikebladet, Vikebladet Vestposten, Åndalsnes Avis, Ørsta Avis, Øy-blikk og Øyavis.

OSLO/RIKSAVISER

ABC, Adressebladet, Aftenbladet, Aftenposten, Aftenposten: A-magasinet, Aftenposten Junior, Aftenpostens Landbrugstidende, Akers Avis Grorudalen, Akers Vel, Akers-Posten, Akershus Folkeblad, Akershusposten, Alarm, Arbeider-Politikken, Arbeiderbladet, Arbeiderbladet: Fram, Arbeideren, Arbeiderforeningernes Blad, Arbeideridrett, Austland, Avisen, Budstikken, Christiania Adresse-Tidende, Christiania Dagblad, Christiania Intelligentssedler, Christiania Nyheds- og Avertissementsblad, Christiania-Posten, Christianias Almindelige

Riksaviser i et avisstativ i Oslo i 1956.

Oslo-Pressen var en fellesavis som ble gitt ut i de første dagene etter frigjøringen i mai 1945. EIER: NORSK TEKNISK MUSEUM

Winds, Ukeavisa Ny Tid, Ullern Avis, Ullern Avis Akersposten, Upstream, Utrop, Utstillingsavisen, Verdens Gang, VG, Vestlandsposten: Folkets Avis, Vort Arbeide, Vort Land, Vort Vel, Vårt Land, Wacht im Norden og Ørebladet.

NORDLAND

Andøya avis, Andøyposten, Avis Hemnes, Avis Lofoten, Avis Nordland, Bodø Tidende, Brønnøysunds Avis, Dunderlandsdølen, Framtia, Fremover, Friheten, Glomfjordposten, Helgeland, Helgeland Arbeiderblad, Helgeland Folkeblad, Helgelands Blad, Helgelands Fremtid, Helgelands Tidende, Helgelendingen, Kulingen, Lofot-Tidende, Lofoten, Lofoten Folkeblad, Lofotens Tidende, Lofotposten, Lokalavisa NordSalten, Meløyavisa, Narvik Tidende, NordSalten Avis, Nordkalott, Nordland, Nordland Arbeiderblad, Nordlands Amtstidende, Nordlands Avis, Nordlands Bondebladet, Nordlands Folkeblad, Nordlands Nytt, Nordlands framtid, Nordlandskysten, Nordlandsposten, Nordlendingen, Ofoten Folkeblad, Ofotens Tidende, Polartidende, Rana Blad, Ranaposten, Ranens Folkeblad, Ranens Tidende, Salten, Saltenposten, Saltens fremtid, Saltværingen, Sortlandsavisa, Vefsn Tidende, Vefsn Arbeiderblad, Vesteraalens avis, Vesterålen, Våganavisa, Yderst, Øksnes-avisa og Øynytt.

ROGALAND

1ste Mai, Bygdaposten for Hjelmeland, Bygdebladet, Dagbladet Rogaland, Dalane Tidende, Egersundsposten, Folket, Framsyn, Gjesdalbuen, Haugaland Arbeiderblad, HaugalandNytt, Haugesunderen, Haugesundnytt, Haugesunds Arbeiderblad, Haugesunds Avis, Haugesunds Dagblad, Haugesunds Folkeblad, Heimhug, Jærbladet, Karmsund, Karmsund Avis, Karmsundposten, Karmøybladet, Karmøynytt, Kopervik Tidende, Norge, Rogaland, Rogalands Arbeiderblad, Rogalands Avis, Ryfylke, Ryfylke-Posten, Rygja Tidend, Sandnes Tidende, Sandnes og Jærens Avis, Sandnesposten, Sandnæs-posten, Solabladet, Stavanger Adresseavis, Stavanger Amtstidende og Adresseavis, Stavanger Avis, Stavanger Socialdemokrat, Stavanger Aftenblad, Stavanger annonce-tidende, Stavanger avis, Stavangeren, Strandbuen, Suldalsposten, Tysvær Bygdeblad, Vestlandets Avis, Vestlands-Posten og Øyposten.

SVALBARD

Svalbardposten.

TELEMARK

Adressetidende for Brevig, Stathelle, Langesund, Bamble og Eidanger, Bratsberg Amtstidende, Bratsberg Blad, Bratsberg-Amts Correspondent, Bratsberg-Demokraten, Breviks Avis, Breviks Dagblad,

Adresse-Tidende, Dag i Norden, Dag og Tid, Dagbladet, Dagen, Dagen Magazinet, Dagens Nytt, Dagens Næringsliv, Dagsavisen, Dagsavisen Arbeiderbladet, Den 17de mai, Den Constitutionelle, Den Norske Rigestidende, Den nye social-demokraten, Det Norske Nationalblad, Ditt Oslo, Eidsvold, Finansavisen, Folk og Land, Folkets Vel, For fattig og rik, Forstadsposten, Fremad, Fremskritt, Friheten, Fritt Folk, Fædrelandet, Fædrelandet: den norske arbeider, Gaa Paa, Germaneren, Handels- og Søfartstidende, Herredsposten, Hirdmannen, Jernbaneavisen, Jernbane- manden, Klar tale, Klassekampen, Kristianiaposten, Kysten, Landmandsposten, Landsbladet, Laurdags- kvelden, Lokal-Posten, Lokalavisen Frogner, Lokal- avisen Groruddalen, Lokalavisen Oppegård, Lokal- avisen St. Hanshaugen, Menigmands Blad, Morge- bladet, Morgenbladet: Extranumer, Morgengryet, Morgenposten, Nasjonal Samling, Nationalbladet, Nationaltidende, Nationen, Nordmanden, Nord- mannen, Nordre Aker budstikke, Nordstrand-Østre Aker Blad, Nordstrands Avis, Nordstrands Blad, Norge, Norge I dag, Norges Fremtid, Norges Handels og Sjøfartstidende, Norges Kommunistblad, Norges Kvinder, Norges Sjøfartstidende, Norges idrettsblad, Norsk Handels-Tidende, Norsk Kunngjørelsestidende, Norsk Lysingsblad, Norsk Tidend, Norske Intelligens- sedler, Ny Tid, Nytt fra Norge, Offentlige Kunngjøringer, Orientering, Oslo-Pressen, Osloavisen, Patrouillen, Politiken, Recharge, Republiken, Rix, Samfundet, Social-Demokraten, Solidaritet, Statsborgeren, Telegrafan, Tiden, Tidens Krav, Tidens Tegn, Trade

Breviksposten, Bygdefolket, Bø blad, Correspondenten, Drangedal Blad, Drangedalsposten, Fedraheimen, Folkebladet, Folkerøsten, Fremskridt, Fritt Arbeid, Fylkesavisen, Grenmar, Ipsorsgrunn.no, Kanalen, Kragerø Blad, Kragerø Blad Vestmar, Kragerø Tidende, Kragerøavisa, Langesund, Langesunds Avis, Langesunds Blad, Langesundsposten, Lifjell, Midt-Telemark, Norig, Porsgrunns Dagblad, Porsgrunnsposten, Posten, Rjukan, Rjukan Arbeiderblad, Rjukan Dagblad, Skagerak, Skiens Dagblad, Skiensposten, Skotfos Avis, Teledølen, Telemark Arbeiderblad, Telemark Social-Demokrat, Telemark tidend, Telemarkingen, Telemarksavisa, Telemarksposten, Telen, Ulefoss Avis, Varden og Vest-Telemark Blad.

TROMS

Assu, Avisen, Deutsche Polarzeitung, Finmarkens og Nordlandenes Amtstidende, Fiskeribladet, Folkets Krav, Folkeviljen, Framtid i Nord, Haalogaland, Harstad Tidende, Lauvsprett, Lenvikens Avis, Lyngens Nyheder, Nord-Norges Bondeblad, Nord-Troms Avis, Nordlys, Nordposten, Nye Troms, Senjens Blad, Senjens Folkeblad, Skjervø Tidende, TF Folkebladet, Troms Folkeblad, Tromsø, Tromsø Amts Folkeblad, Tromsø Amtstidende, Tromsø Stiftstidende, Tromsø-Tidende, Tromsøposten og iTromsø.

TRØNDELAG

Adresseavisen, Arbeider-avisa, Arbeidets Rett, Avis Trondheim, Bladet, Breidablik, Byavisa Trondheim, Bygdenes By, Dagsavisa, Dagsposten, Den Frimodige, Dovre, Fjeld-Ljom, Fjeldposten, Fjellposten, Folketidende, Fosens Blad, Fosna-Folket, Framsteg, Frostingen, Gaula, Gaulardølen, Gauldalsposten, Gauldølen, Helgelænderen, Hermod, Hitra-Frøya, Hitra-Nytt, Homla, Inderøyningen, Indherredsposten, Innherred, Innherreds Avis, Innherreds Folkeblad Verdalingen, Inntrøndelagen, Klæbuposten, Kongelig allene privilegerede Tronhiem Adresse-Contoirs Efterretninger, Levanger-Avisa, Lokalavisa Verran-Namdalseid, Malvik-bladet, Melhusbladet, Meråker-Posten, Mjølner, Namdal Arbeiderblad, Namdalen, Namdalens Blad, Namdalens Folkeblad, Namdalens Socialdemokrat, Namdalsavisa, Nasjonalbladet, Nidaros, Nord-Trøndelag, Nord-Trøndelag og Inntrøndelagen, Nord-Trøndelag og Nordenfjeldsk Tidende, Nordenfjeldsk Tidende, Nordlyset, Nordre Trondhjems Amtstidende, Nordtrønderen, Nordtrønderen og Namdalen, Ny Tid, Olsok, Opdalingen, Opp, Orkdølen, Orkmannen, Sambygdingen, Selbyggen, Snåsnningen, Spegjelen, Steinkjer-Avisa, Stenkjær Avis, Stjørdalens blad, Stjørdalingen, Stjørdals-Nytt, Stjorna Blad, Sverre, Søndre Trondhjems Amtstidende, Sør-Trøndelag, Søveste, Thronhjems Aftenblad,

Spegjelen

Trondheim, onsdag 6. januar 1913

Spegjelen kom ut i Trondheim fra 1911-15, og som holdt frem til 1921 under navnet Olsok.

FAKSIMILE: NASJONALBIBLIOTEKET

Thronhjems Stiftsavis, Thrønderen, Tiden, Trondheimsavisa, Trondhiems allene kongelige privilegerede Adresse-Contoirs Efterretninger, Trondhjems Adresseavis, Trondhjems Folkeblad, Trondhjems Løverdagsaften, Trondhjems Stiftstidende, Trondhjems borgerlige Realskoles alene-priviligerede Adressecontoirs-Efterretninger, Trondhjems folkeblad, Trondhjemske Tidender, Trøndelag Social-Demokrat, Trøndelagens Avis, Trønder-Avisa, Trønderbladet, Verdalingen, Værdalens Blad og Ytringen.

VESTFOLD

Angrep, Byavisa Sandefjord, Byavisa Tønsberg, Bygdenes Blad, Bøndernes Blad, Daggry, Folkets dagblad, Fredriksværns-Posten, Fremad, Gjengangeren, Holmestrandsposten, Horten Arbeiderblad, Horten blad, Hortens Avis, Jarlsberg, Jarlsberg Tidende, Jarlsberg og Larviks Amtstidende, Jarlsberg og Laurvigs Amtstidende, Larvik Blad, Larvik Dagblad, Larvik Morgenavis, Laurvigs Blad, Nordfylket, Nybrott, Nyt Land, Samhold, Sande avis, Sandebladet, Sandefjords Blad, Sandefjords Tidende, Svelvigs Tidende, Svelvik Nytt, Svelviks tidende, Telegraphen, Tunsbergere, Tønsbergs Mercur, Tønsbergs blad, Vestfold, Vestfold Arbeiderblad, Vestfold Blad, Vestfold Presse, Vestfold fremtid, Vestmar, Østlands-Posten og Øyene.

VESTLAND

Aasaneposten, Arbeidet, Askøy Tidend, Askøyværingen, Bergens Adressecontoirs Efterretninger, Bergens Aftenblad, Bergens Annonce Tidende, Bergens Arbeiderblad,

Bergens Handels- og sjøfartstidende, Bergens Stiftstidende, Bergens Tidende, Bergensavisen, Bergenseren, Bergenske Blade, Bergensposten, Bjørgvin, Bondebladet, Bruvik, Bruvik-Ex-Pressen, Bygdanytt, Bømlønytt, Dagen, Dagens Nyheder, Den Bergenske Merkur, Fana, Fana budstikke, Fanaposten, Firda, Firda Folkeblad, Firda Tidend, Firdaposten, Fiskaren, Fiskeribladet, Fiskeribladet Fiskaren, Fjordabladet, Fjordenes Blad, Fjordenes Tidende, Fjordingen, Folkebladet for Sogn og Fjordane, Folkets Vel, Fritt Folk, Fylkestidende for Sogn og Fjordane, Gjallarhorn, Grannar, Grenda, Gula Tidend, Hardanger, Hardanger Arbeiderblad, Hardanger Bygdeblad, Hardanger Folkeblad, Hardanger Social-Demokrat, Hardangeren, Haus Bygdeblad, Horda Tidend, Hordaland, Hordaland Folkeblad, Høyanger Avis, Indre Sogn, Innsida.no, Kvinnheringen, Marsteinen, Midhordland, Morgenavisen, Nordfjord, Nordfjord Folkeblad, Nordhordland, Nordhordlands Avis, Nordre Bergenhus Amtstidende, Nordre Bergenhus Folkeblad, Odda Nyhetsblad, Os & Fusaposten, Os og Fanaposten, Samarbeid, Samarbeidet, Sambygdingen, Samfundsliv, Samningen, Sogn, Sogn Avis, Sogn Dagblad, Sogn folkeblad, Sogn og Fjordane, Sogningen, Sogningen-Sogns Avis, Sogns Avis, Sogns Folkeblad, Sogns tidend, Sotra Nytt, Strilen, Sunnhordland, Sunnhordland Avis, Sunnhordlendingen, Sydvesten, Søndfjords Avis, Søndhordland, Søndhordlands tidende, Søndre Bergenhus Amtstidende, Søndre Bergenhus Folkeblad, Tysnes, Vaksdalnytt, Vaksdalposten, VestNytt, Vestavind, Vestlandet, Vindafjordingen, Voss Avis, Vossebladet, Vossingen, Vøringen, Ytre Sogn, Åsa-posten og Åsane Tidende.

ØSTFOLD

Brevduen fra Moss, Byavisa Fredrikstad, Byavisa Moss, Byavisa Sarpsborg, Dagsavisen Østfold, Demokraten, Den Nye Tid, Folden, Folkets Framtid, Folkets Røst, Fredrikshalds Avis, Fredrikshalds Tilskuer, Fredriksstad Blad, Fredriksstad Tilskuer, Fredrikstad Dagblad, Fredriksten, Glommen, Halden, Halden Arbeiderblad, Halden Dagblad, Idd og Marker, Indre Smaalenenes Avis, Lokalposten, Moss Aftenblad, Moss Arbeiderblad, Moss Avis, Moss Dagblad, Moss Socialdemokrat, Moss Tilskuer, Moss bymagasin, Moss og Follo Blad, Moss og Omegns Arbeiderblad, Nordmanden, Rakkestad Avis, Rakkestad bygdeblad, Reform, Sarpen, Sarpsborg Arbeiderblad, Sarpsborg Avis, Sarpsborg Dagblad, Sarpsborg Tidende, Smaalenenes Amtstidende, Smaalenenes Avis, Smaalenenes Social-Demokrat, Tilskueren, Ugeblad for Frederikstad og omegn, Varna, Vestby Avis, Østfold Arbeiderblad, Østfold Bygdeblad, Østfold Dagblad, Østfold Folkeblad, Østfold-Posten, Østlandet, Østre Linje og Øvre Smaalenene.

AVISER I UTLANDET

Har du forfedre som emigrerte til USA eller andre land? Her er en oversikt over nettsteder som viser utenlandske aviser.

Nasjonalbiblioteket: I nettbiblioteket til Nasjonalbiblioteket, under avissamlingen og kategorien «Utlandet», finner vi flere aviser som ble og blir gitt ut på norsk i USA. Disse er: America, Decorah-posten, Duluth Skandinav, Fergus Falls Ukeblad, Fremad, Fædrelandet og Emigranten, Minneapolis Posten, Minneapolis Tidende, Norden, Nordisk Folkeblad, Nordisk Tidende, Nordiske Blade, Norgesposten, Normanden, Norrøna, Norsk Tidend, Reform, Scandia, Skandinav, Social-Demokraten, Viking, Vinland, Visergutten, Washington Posten og Western Viking.

Newspapers.com: Newspapers.com, eid av Ancestry, tilbyr digitaliserte historiske aviser som et tillegg til Ancestry.com, med en sjudagers gratis prøveperiode. De inkluderer amerikanske, kanadiske, australske, britiske og irske aviser.

Newspaperarchive.com: Newspaperarchive.com er en annen leverandør av digitaliserte historiske aviser, med en 7-dagers gratis prøveversjon. De tilbyr et bredt utvalg av amerikanske og internasjonale aviser og nekrologer.

Chronicling America: Chronicling America, en del av Library of Congress-nettstedet, gir gratis tilgang til historiske amerikanske aviser, noe som er verdifullt for slektsforskere og historikere.

Minnesota Historical Society: Minnesota Historical Society har den største samlingen av Minnesota-aviser fra 1849 til i dag. De inkluderer daglige, ukentlige og spesialinteresseaviser, noen tilgjengelige gratis på nettet og andre via abonnementsdatabaser.

Genealogybank.com: Dette er en betalingstjeneste som har aviser fra alle statene i USA. I tillegg til avisene, har de Social Security Death Index (1937–2014) og en del bøker (1749–1900). De har også et eget søk for nekrologer.

Brooklyn Newsstand, www.bklynlibrary.org: Dette er en samling digitaliserte Brooklyn-aviser (New York), og har blitt tilgjengelig takket være et samarbeid mellom Brooklyn Public Library og Newspapers.com. Ressursen er gratis, og er tilgjengelig uavhengig av hvor man er.

KILDE: Boken *Exploring Norwegian Genealogy* og Laila Christiansen

Fra Den norske Amerikalinjens terminal på Vippetangen i Oslo, trolig i 1920-årene. FOTO: NARVE SKARPMOEN / NASJONALBIBLIOTEKET

Norsk Lysingsblad

En nyttig kilde til personopplysninger er den offentlige publikasjonen «Norsk Lysingsblad», som siden 1883 har formidlet ulike kunngjøringer om befolkningen.

■ KNUT S. SØRHUSBAKKEN

Publikasjonen het *Norsk Kunngjørelsestidende* fra 1883–1918, og *Norsk Lysingsblad* fra 1938–40 og fra 1945 og frem til i dag.

I denne publikasjonen, som du finner under avis-kategorien på nettbiblioteket til Nasjonalbiblioteket, kan du spore opp smått og stort om det som har skjedd i en persons liv, der det offentlige har vært involvert på en eller annen måte.

Mange vil være fornøyd med opplysningene du finner der, men dette kan også være en strålende inngang til fysisk arkivmateriale siden du har dato og navn for hendelse, og området hendelsen fant sted.

SKILSMISSE

I *Norsk Lysingsblad* kan du for eksempel finne skilsmisser. Et eksempel på det finner vi i utgaven fra 7. november 1939. Der kan vi lese at en dame i Trondheim har reist sak for å få skilsmisse fra mannen sin. Mannen dro til sjøs før jul i 1928, fra Antwerpen. Han dro ut med en båt fra et rederi i Bergen og kona hørte fra han jevnlig det første året, og hun fikk også tidvis penger. Men de siste ti årene har det vært tyst – og sist hun hørte fra han var i Montreal, og kona tror han da var på samme skip. Etter det har han vært sporløst forsvunnet, og heller ikke rederiet har kunne fremskaffe opplysninger om han. Saken var oppe for Trondheim byrett 18. desember 1939.

I rubrikken fra *Norsk Lysingsblad* står det både navn på personer, skip og adresse, med mer. Men vi har utelatt det i denne artikkelen.

FARSKAPSSAKER

I samme avis er det en rubrikk som heter «Innkalling til farskapssak». En mann blir kalt inn til farskapssak for et barn som er født halvannet år før. Kjønn og navn står ikke på barnet, men navn og bosted på foreldrene står (for far står sist kjente adresse). Farskapsforelegget ble utferdiget 29. juni 1938 og ble forkynt 26. januar 1939.

UMYNDIGGJØRINGER

Til dels svært private hendelser ble kringkastet i publikasjonen. Noe annet som ikke ville stått i avisene i dag, er umyndiggjøringer.

Her finner du oversikt over både de som har blitt satt under vergemål, og de som har fått opphevet vergemålet.

OPPSTART OG KONKURS

Noe som er hakket mindre sensitivt å publisere i en avis, er lysninger over forlovelser. Det er flere av disse i denne publikasjonen.

Det samme gjelder å kunngjøre nye bedrifter. I *Norsk Lysingsblad* fra 29. desember 1939 kan vi for eksempel lese at Ole J. Strand akter å drive landhandel med forretningskontor på Rokset i Kvernes kommune under firmanavnet Ole J. Strand.

På den andre siden er det også flere konkurser og konkursbo. Du finner også skifter.

EN INNGANG TIL FLERE OPPLYSNINGER

Publikasjonen er ikke nødvendigvis så detaljrik. Vi vet ikke hvilke eiendeler som er i et skifte eller en konkursauksjon. Vi vet ikke om noen får skilsmisse eller ikke, og vi vet ikke hvorfor noen blir satt under vergemål. Men publikasjonen kan som nevnt være en inngangsport til flere detaljer.

De fleste hendelser som er beskrevet i publikasjonene, vil også finnes arkivert i arkivene. En konkurs vil for eksempel finnes dokumentert i lensmannsarkivene, umyndiggjøringer vil også finnes der og så videre. Fordelene er også at du har datoer og hvor saken er behandlet gjennom publikasjonene, slik at det vil være enklere å finne frem i arkivene og hvor du skal lete.

Det kan være lurt å ta en kikk på Arkivportalen.no om du lurer på hva som ligger hvor. ■ ■

Forsiden til første utgave av *Norsk Kundgjørelsestidende*, som ble utgitt 4. januar 1883. FAKSIMILE: NASJONALBIBLIOTEKET

Lysing til ekteskap ble publisert i *Norsk Lysingsblad*. Bildet viser brudepar fra 1922.

FOTO: ANDERS BEER WILSE / NORSK FOLKEMUSEUM

Vestbyen kolonial på Hamar fotografert i 1921. Innehaver Kristian Johansen står fremst, med betjeningen bak seg.

EIER: ANNO DOMKIRKEODDEN

Løgner, bedrager og straffange – men også

Tiår etter tiår dukker Wilhelm A. Petersen Wold opp i avisenes krimseksjon. Han omtales som «en dreven plattenslager og en snytnstrup». I 1934 roter han seg til og med inn i norgeshistoriens første gangsterdrap. Men oldefar var ikke bare den personen det kan virke som.

■ VIBEKE PRESTMO VALESTRAND

Med et stort presseoppbud på plass, stiger en mann inn i vitneboksen i forhørsretten i hovedstaden 22. februar 1934. Det er et helt liv unna det lille småbruket på Helgeland han ble født 54 år tidligere. De siste tiårene har han vært flere ganger i avisspaltene for sine sprell på feil side av loven, men dette er første gang han har hele hovedstadspressens fokus på seg.

Vekselfalsk i Trondheim fra *Indtrøndelagen*
15. april 1907. FAKSIMILE: NASJONALBIBLIOTEKET

Nå skal han vitne i det som i ettertiden har blitt omtalt som landets første gangsterdrap. Drapet på grosserer Edvard Rustad, skutt i bakhodet med fire dødbringende skudd. Vitnet, bilmekaniker Wold, var overbevist om at han kunne ha sett morderen, men om han hadde rett og om han snakket sant, er vanskelig å si. Også nå, 90 år etter.

Oldefar som 27-åring i fangeuniform i Oslo Politikammers
forbryteralbum fra 1907/08. EIER: NASJONALBIBLIOTEKET

min oldefar

Oldefar var blant fangene som ble knepet i 1911. Omtalen er hentet fra *Adresseavisen* 14. juni samme år. FAKSIMILE: NASJONALBIBLIOTEKET

FIKK ALT JEG TRENGTE, OG MER

«Hainn Woill, han flytta te Oslo», sa oldemor om oldefar da jeg var barn, og lot det være med det. Som tiåring slo jeg meg til ro med svaret hennes, men som voksen har jeg begynt å lure mer. Hvem var han egentlig?

Wilhelm Wold (1880–1954), som hadde forlatt oldemor, ble knapt nok omtalt. Ville de ikke fortelle, eller visste de ikke noe? Det eneste mamma kan huske, er at hun en gang som liten jente på starten av 1950-tallet, besøkte en bygård i Oslo. Mamma mener at hun møtte morfaren sin der.

I romjulen 2017 bestemmer jeg meg for å finne ut mer om oldefaren jeg aldri fikk møtt. Det jeg hadde var et navn, en adresse og et årstall. Så jeg fikk starte der.

Oldefar bodde i Mellomveien 8 i Trondheim i 1910, men i folketellingen sto det at han var «fraværende». FOTO: PRIVAT

Ved søk i folketellingen i 1910 dukker oldefar opp på to adresser, der den første ikke er så overraskende. Jeg visste jo at han bodde i Mellomveien 8 i Trondheim. Her står han som «fraværende». Det var den andre adressen jeg stusset mest på: Munkegaten 16 i samme by, i 1910 kjent som kretsfengselet. Her begynner jeg min reise i oldefars liv. Etter hvert skjønner jeg mer om hvorfor oldemor ikke snakket om han, men for min egen del kunne jeg ikke la fengselsoppholdet ligge.

Der mange finner informasjon om slekten gjennom fakta i kirkebøker og folketellinger, har jeg vært heldig i letingen min etter informasjon om Wilhelm. Nasjonalbibliotekets skattkammer av et avisarkiv har vært gull verdt! Pressen er kjent for å bruke et fargerikt språk, og det var noe de brukte flittig når de skrev saker om oldefar. Og som i våre dager, var det de som gjorde noe galt, som ofte dukket opp i avisspaltene. Oldefar var en av dem.

I årene før og etter 1910 dukker Wilhelm opp flere ganger i avisene for lovbruddene sine. Det han driver mest med, er ulike typer svindel og bedrag. Som når *Adresseavisen* skriver om at han har fått et forskudd på 60 kroner for å reise til Nordland for å selge maskiner, men «Isteden hadde han ranglet pengene væk».

Eller når *Avisa Indtrøndelagen* melder om at en baker-svenn ved navn Wilhelm Andreas Petersen var pågrepet for vekselfalsk. Han drømte om et nytt liv i Amerika, men hadde ikke penger til billett. For å løse floken forfalsket han en sjekk på svimlende 700 kroner. For oldefar ble dessverre svindelen avslørt da han prøvde å

løse inn sjekken. Banken mente det var et tvilsomt dokument, og bestemte seg for å undersøke. Wilhelm havnet bak lås og slå og ble dømt for falskneri.

Desto mer jeg leser om ham, desto sikrere blir jeg på at han liker å få oppmerksomhet. I juni 1911 melder avisene i Trøndelag om seks straffanger på rømmen fra straffarbeid. Kledd i grått vadmelsfangetøy var de på flukt i Verdalsstraktene. Etter noen hektiske dager ble fangene innhentet av lovens lange arm og sendt på toget til landsfengselet i Trondheim.

Med presse og publikum på plass, rullet 11-toget inn på stasjonen. *Adresseavisen* skildrer det som «øieblikkets sensation» når tre menn iført håndjern går av toget. Fangene er slitne etter flere dager på rømmen, men det er en klar forskjell på dem. Mens to av dem gjør det de kan for å skjule ansiktet sitt fra presse og skuelystne, er tredjemann munter og ser ut til å like det som skjer. Jeg blir ikke overrasket når det viser seg å være Wilhelm.

Av de mange oppslagene får jeg vite veldig mye om hva Wilhelm driver med. Det er jo bra, men på en annen side får jeg vite lite om hvem han var når han ikke var i pressens søkelys for lovbrudd. Oldemor og resten av familien snakket minimalt om ham, så det er en vanskelig jobb. Samtidig er det oldemors liv jeg må sette meg inn i for å få vite mer om ham. De var jo gift, fikk tre barn og bodde sammen i over tjue år.

I søkene jeg har gjort på oldefar har jeg funnet bilde av ham i Oslo Politikammers forbryteralbum fra 1907/08 (se bilde side 24). Der ser jeg en mann på 27 år i fangeuniform, med fangenummer 10637, forfra og i profil. Mørk lugg, Mørke øyne. Ikke rart at oldemor, ei trønderjente fra Sandvollan, hadde falt pladask for den brunøyde helgelendingen som tydeligvis kunne kunsten å sjarmere.

Gården i Gjersvika der Wilhelm vokste opp. Her fra 2018.

FOTO: PRIVAT

Slingringsdempere på jernbanevogner, trikker og busser.

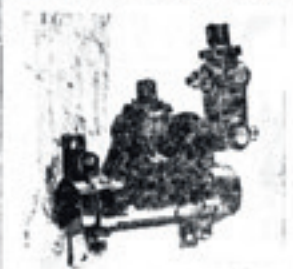
Wilhelm Wold.

Montør Wilhelm Wold fra Trondheim har konstruert en slingringsdempere for jernbanevogner, trikker og busser. Dempereen er så en tid siden montert på en av Holmensstiftens vogner til prøve og vil senere også bli prøvet av stasjonsene her hjemme og i Sverige. På en av Gøteborgens vogner blir et slikt apparat montert idag. Apparatet har til hensikt å motvirke

Wilhelm og slingringsdempere 4. desember 1931 i *Aftenposten*.

FAKSIMILE: NASJONALBIBLIOTEKET

«sjølykta», som ikke så få mennesker er plaget av på tog. Førsten at man vinner i retning av komfort, sører man også at besparelsen på seire materiellet og baneløpene må bli ganske stor. Optimeren, som har arbeidet i 9 år med optimeren, har fått levende uttalelser om slingringsdempere fra fagfolk — såvel ved Den tekniske høiskole i Trondheim som jernbanesjefper-

Slingringsdempere.

ter — både her hjemme, i Tyskland og Sverige. Hr. Wold har som sin konsulent for den videre prøving og utfor-

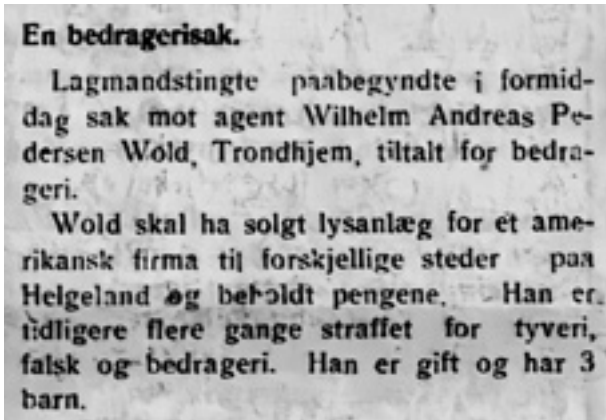
BAKERSVENNEN FRA RØDØY

I 2018 stod jeg på toppen av Tonnesfjellet mellom Lurøy og Rødøy på Helgeland og så rett ned på gården i Gjersvika der oldefar ble født 13. januar 1880 og døpt Vilhelm Andreas. Her på Solgylt, som de kalte stedet, vokste han opp i en søskenflokk på elleve. Her levde de med dyp kristentro. Familien var blant de første medlemmer av Den Evangelisk Lutherske Frikirke i Rødøy.

Oldemor med sine døtre, Hilma og Esther, og barnebarnet Olav. Fotografert rundt 1930. EIER: PRIVAT

Wilhelm ble tiltalt for bedrageri, som det sto om i *Avisa Nordland* 14. oktober 1925. FAKSIMILE: NASJONALBIBLIOTEKET

Wilhelm hadde gått i bakerlære i Bodø, og kom som baker til Sandvollan på Inderøy i 1902, traff tjenestejenta Marie Nilsdatter Breivik, og giftet seg med henne i 1904. Etter kort tid flyttet de til Trondheim.

Jeg har ofte lurt på hva oldemor må ha tenkt om å være sammen med en som Wilhelm. En som var så mye ut og inn av fengsel. Hun snakket jo aldri om ham, så hva hun tenkte og mente er vanskelig å vite. Samtidig vet jeg mer om ham nå. I dag vet jeg at hun bar med seg en historie om ektemannen, og først i senere tid har jeg skjönt at det var en skamfølelse der. De var oppvokst i en tid da skygger fra fortiden fulgte med på lasset, og Marie bar mye av byrden for det Wilhelm gjorde. Jeg tror han må ha vært vanskelig å leve med. For meg oppleves han som både uforutsigbar og ikke helt å stole på.

Samtidig må det har vært noe ved ham som gjorde at han og oldemor tross alt fant sammen. Hun falt nok for hans brune øyne, men kanskje også for hans oppfinnsomhet. Et barnebarn av Wilhelm har fortalt meg at oldefar hadde en fabelaktig teknikk med bollebaking, men selv om det var baker han opprinnelig var, hadde han mer øye for motorer og mekanisk arbeid.

Barnebarnet kan huske at hans mormor fortalte om morfarens patent på lydempere og slingringsdempere. Han hadde agentur på Kelwin båtmotorer i Trondheim,

og han annonserer for «Lyddemperfabrikken» mot slutten av sitt liv.

I et av få presseoppslag om oldefar som ikke handler om den kriminelle løpebanen hans, finner jeg han i et avisoppslag fra *Aftenposten* sin kveldsutgave 4. desember 1931. På bildet i saken er Wilhelm kledd i lys frakk og filthatt, mens han forteller at han har konstruert en slingringsdempere for jernbanevogner, trikker og busser, som nå er på prøve på Holmenkollbanen.

Jeg har funnet ut at han har tatt flere patenter på ulike oppfinnelser. Hva som skjer videre med disse patentene, har det ennå ikke vært mulig for meg å finne ut av. Kanskje manglet han penger. Kanskje andre kom ham i forkjøpet.

Til tross for sin hang til det løgnaktige og bedrageriske, tror jeg han må ha vært en dyktig mann og teknisk kompetent, men i en tid med voldsomme forandringer i samfunnet, havnet han skjevt ut. I flere år om gangen klarte han å holde seg borte fra fengselscellene, men så var det tilbake igjen.

Høsten 1924 skriver *Trondhjems Folkeblad* om oldefar at han «later til at være en mere end almindlig dreven og fræk plattenslager». Sommeren det året reiste han rundt på sitt barndoms Helgeland som generalagent for et amerikansk firma. Han tilbød seg å elektrifisere Helgeland med lys, og hadde fra «liebhabere» fått store pengesummer i forskudd som aldri ble betalt til firmaet i USA. Pengene gikk rett i lommen til Wilhelm. Lagmannsretten kjente Wilhelm skyldig, og dommen lød på 1,5 års fengsel, 10 års tap av statsborgerlige rettigheter og 100 kroner til det offentlige. Straffen fikk han sone i Akershus Landsfengsel.

Jeg vet ikke eksakt når oldefar og oldemor flyttet fra hverandre, men jeg tror det må ha vært etter at han sonet denne dommen. Kanskje han selv forstod at han ikke

kunne være en god ektemann og far? Wilhelm reiste fra Marie, men de var aldri formelt skilt. Marie var diskret i sin omtale av Wilhelm. Kanskje hun valgte å holde detaljene skjult for å beskytte seg selv og oss andre? Det sies at hun alltid siden var svak for de brunøyde. Og i sitt eie hadde hun et gullarmbånd Wilhelm hadde gitt henne.

Oldefar i folketelling fra 1926, der adressen er Akershus landsfengsel. FOTO: PRIVAT

NB.1. Følg reglene på bote side og gi alle opplysninger så fullstendig som mulig!

Personliste over folketallet den 1. desember 1926 i Akershus landsfengsel, nr. _____ etasje _____ (oppgang nr. _____)

Nr.	Født navn. Sørgte forenede og skilte. De skilte, som ikke er i ægteskab, angives i det tilsvarende feltet.	Fødsels-		Hvornår og hvor ble den opplyst?	Erstatning og Smørelse, med tilhørende opplysninger om den.	Sving i fengsel, med års, måned og ukeangivelse.	Hvor ligger de den 1. desember 1926 (Fødselsstedet).	Hvor de var den 1. desember 1926 (Fødselsstedet).	Hvordan er de (i fengsel, i arbeid, i hjemmet, osv.)	Hvordan er de (i fengsel, i arbeid, i hjemmet, osv.)
		år	dato							
1	Wold, Wilhelm Andreas	74	1/2	Helgeland						
2	Wold, Marie Nilsdatter	70	1/2	Trondhjem						
3	Wold, Karl Andreas	75	1/2	Trondhjem						
4	Wold, Andreas	70	1/2	Trondhjem						
5	Wold, Marie	70	1/2	Trondhjem						
6	Wold, Karl	75	1/2	Trondhjem						
7	Wold, Marie	75	1/2	Trondhjem						
8	Wold, Karl	75	1/2	Trondhjem						

NB. For bedragede eller for andre årsaker, hvis de ikke er i fengsel, angives de i det tilsvarende feltet. Hvis de er i fengsel, angives de i det tilsvarende feltet.

Rovmord i Oslo.

Grosserer Edvard Rustad skutt og ranet i sin egen bil. — Han var rammet i bakhodet av fire revolverkuler. Bilen med den myrdede parkert paa Grev Wedels plass.

Rustad-mordet er blitt omtalt som «Norges første gangsterdrap». Her fra *Nationen* 12. januar 1934. FAKSIMILE NASJONALBIBLIOTEKET

OSLO 1934–36: RUSTAD-MORDET

Grosserer Edvard Rustad ble funnet død ved siden av rattet i sin bil på Grev Wedels plass litt før klokken ett natt til den 11. januar. Det var et rovmord, og journalistene gjettet og prøvde å løse gåten, samtidig som politiet prøvde å få på plass brikkene i saken.

10. januar har Wilhelm vært på Cecil i Stortingsgaten. Der har han spist torskehaler, tatt noen øl og drukket kaffe avec med konsul Hinch. Rundt klokken 18.30 forlater han restauranten. Han skrår over Stortingsgaten, stopper for en Korsvoldtrikk, og stående midt i gaten blir han vitne til en mørk og skitten Dodge som kommer i en forrykende fart ned Stortingsgaten fra Nationaltheatret. Wilhelm hopper til side og roper rasende til sjåføren: «Din forbanna idiot, vil du se å kjøre riktig!»

Wilhelms beskyldning, fremsatt for politiet 11. eller 12. januar 1934, går ut på at han morddagen har sett Rustads bil i Stortingsgaten og at det var travtrener Helge Nyhus som satt ved rattet. Wold pekte senere ut Nyhus under en konfrontasjon på politikammeret, og han fastholdt og forsterket sine uttalelser under forhørene og i retten.

Det var Nyhus han hadde sett kjørende i grosserer Rustads bil, mannen han ofte hadde sett sammen med den myrdede og som han så i den myrdedes bil da denne nesten kjørte på ham i Stortingsgaten. Han kjente bilen godt. Tidligere hadde han slipt ventilene på den og sett at den var ganske utslitt. Bilen var en åpen Dodge med kalesje og sidegardiner, mørkegrå, i tillegg visste han at foran på forstellet var det bundet fast en brun papplate.

Wilhelm hadde avgitt sin forklaring i god tro og etter beste overbevisning. Han bekjent var det ikke noe uriktig i denne forklaringen. Med sitt vitneutsagn setter Wilhelm fram en tanke om at Nyhus har myrdet grosserer Rustad. Beskyldningen blir til Nyhus-Wold-saken, som i noen år vil prege hans liv og være en gjenganger i avispaltene.

Mediene fant ut at «Hovedvitnet i Rustadmordssaken» var en flere ganger straffet forbryter. Derfor så Oslo-

Nye viktige opplysninger om Rustad-mordet. Forts. fra 1ste side.

var hos advokaten blitt overbevist om at deres interesse for de omhandlede saker var spilt ut.

Hvor var Nyhus i tiden mellom 1 og 37 Tidens Tegn har spurt Nyhus, og han fastholder at han i den tid hadde gått fra avveivinde til avveivinde i Akersgaten og lest aviser, og derpå var han gått til advokat Caspari, hvor han var før kl. 2 eller ved 2-tiden, kanskje litt over 2. — Jeg kan ikke si det sikkert, for jeg går jo ikke med klokken i hånden, sier han.

Man vet hvor Rustad

kjerte hen.

Det er nu også på det rene hvor Rustad kjerte hen, da han efter den telefonsamtale 5 minutter før kl. 1 forlot tenten i Uelandsgate. Litt over kl. 1 kom han kjørende op Hospitalgaten, og på hjørnet av den gamle fødselsstiftelse hoppet han ut av bilen og tok sin mappe fra bakhodet og gikk for å møte en eller annen, som han hadde avtalt møte med. Den som så Rustad, var hans tidligere gårdgutt, som i to år har arbeidet hos Rustad, dels i hans have på Blommenholm og dels på Rustads tomt. Han kjenner altså utmerket godt Rustad og også hans bil, som han har kjørt med mange ganger fra Blommenholm til terret i Oslo. Føltagelse er praktisk talt helt utelukket.

Nye sensasjoner forestår.

Hvor gikk Rustad efter å ha forlatt sin bil i Akersgaten — til en tomt på Hammerberg eller i Testergaten? Det er flere muligheter å velge mellom, og poli-

de kommende ukers rettsmøter vil derfor komme til å by på mange sensasjoner.

Nyhus og Rustad sammen dagen før mordet.

En disponent som nu er utenby, opplyser at han har sett Nyhus sammen med Rustad dagen før mordet. Nyhus har nemlig med stor styrke hevdet at han den dag ikke har sett Rustad. Selvsagt har det ringe betydning for Nyhus' skyld eller uskyld hvad han gjorde dagen før mordet, men det kan bidra til hans karakteristikk i denne prosess, hvor det synes å være så meget som er avhengig av små minutter og tilsynelatende bagateller. Et par opdagelsesbetjenter reiste lørdag aften for å avbøte denne mann, som mener å ha sett Nyhus og Rustad sammen den 9. januar. Det har vært så meget usikkert og gåtefullt i denne mordsak, at man må ta imot alle opplysninger og vidneutsagn med stor skepsis og mistro.

Opfinnere ikke

presentabel.

Opfinnere, bilmekaniker Wold må vel kalles hovedvitnet, da han hevder at han kl. 1/7 morddagen holdt på å bli overkjørt av mordbilen i Stortingsgaten. Han hevder bestemt at han så Nyhus kjøre bilen, hvilket like bestemt benektes av Nyhus. Hovedvitnet skulde lørdag ha vært avbørt av dommer Julsrød, men hr. Wold var ikke akkurat presentabel for retten. Han brøkket endel og fortalte bl. a. formodentlig som en forklaring for sin opprømt, at han hadde selet en

Wilhelm ble sett på som ikke-presentabel.

Her fra *Nidaros* 26. februar 1934. FAKSIMILE NASJONALBIBLIOTEKET

politiet på vitneprovene hans med stor skepsis, mente de. *Dagbladet* kunne også melde at hovedvitnet hadde opptrådt beruset i forhørsretten. Han var opphisset og truet med å overfalle medarbeideren til *Dagbladet*.

Wold var bare ut etter belønningen på 1000 kroner, skrev avisene. Wold var nesten blind, skrev de. Han kunne umulig ha sett hvem som kjørte bilen. Nyhus anmeldte etter hvert Wold for ærekrenkelser. Nyhus fikk ikke sove om nettene, og kunne ikke bevege seg i gatene. Halve Oslo mente at det var han som hadde myrdet grosserer Rustad. Og mens politiet arbeidet med å finne den rette morderen, ble det også jobbet med å få mortifikasjonssaken opp for retten, selv om politiet mente at saken måtte henlegges. Nyhus besluttet etter hvert å gå til privat søksmål mot Wold.

Nyhus-Wold-saken kom for byretten i Oslo i februar 1936, to år etter mordet på grosserer Rustad. Wilhelm fastholdt sine tidligere forklaringer og erkjente seg ikke skyldig. Bilen med Nyhus hadde gitt ham et støt i hoften som gjorde vondt lenge etterpå. Retten festet lit til en

Politiet vil ikke sikte Nyhus.

Det finner ingen skjellig grunn til mistanke mot ham. Kunde Wold umulig ha sett personen i mordbil? Rettsmikrolog Bull er i sterk tvil.

Oldefar og Nyhus i retten, omtalt i *Arbeiderbladet* 27. februar 1934.

Fredag 23. februar 1934 i *Nationen*.

Spennende forhør i mordsaken.

Tidligere travtrener Nyhus avgir forklaring. Bilmekaniker Wold hevder at Nyhus kjørte Rustads bil morddagen.

øyespesialist som hadde undersøkt Wilhelms øyne på Rikshospitalet i 1926. Wold hadde meget dårlig syn på høyre øye, under grensen for blindhet. På venstre øye hadde han bare 1/5 av normal synsevne. «Men», sa legen, «Wold var jo den gang en straffange, og det er mulig han simulerte dårlig syn».

Wilhelms uttalelser ble kjent døde og maktesløse. Det fantes ikke spor av sannhet i hans opplysninger til politiet, og han ble idømt 340 kroner i saksomkostninger til det offentlige.

EN MISFORSTÅTT MANN?

Jeg startet å nøste i et større mysterium enn jeg først trodde. Gjennom kirkebøker, folketellinger, Amerikabrev, folk i slekten, en merkelig biografisk skisse av en bok skrevet av Wilhelms bror, som var professor Helmer Pareli von Wold Kjerschow Agersborg, et besøk på Helgeland, rettspapirer, fangeprotokoller og ikke minst et hundretalls aviser fra Nasjonalbibliotekets skattkammer, kan jeg rekonstruere hendelser i min oldefars liv.

Søkeordene mine førte meg inn i flere kriminalsaker, og jeg sitter nå på et kildetilfang som ikke er særlig fordelaktig, men som gir liv til et menneske som for lengst har gått bort. Jeg har begitt meg inn på et følsomt tema, men jeg håper å ha valgt en nyansert vei i motsetning til datidens aviser.

Med en streng kristen oppdragelse skulle vi tro De ti bud var en rettesnor for Wilhelm. I stedet ble det en kriminell løpebane der falskneri ble et gjennomgående tema.

«Vår samvittighet og vårt livssyn er konsekvenser av det hjemmet vi er vokst opp i. Både familie, naboene, samfunnet, kirken, lovene og staten er med på å forme moral, skikker og hva som er rett og galt», skriver lillebror Helmer i sin biografi *A future American* (min oversettelse). Wilhelm og Helmer vokste opp sammen, men levde senere diametralt motsatte liv; Wilhelm som fengselsfugl i Norge og Helmer som professor i USA.

Nyhuus fikk full opreisning.

Wold har ikke ført spor av bevis.

Dommen i injurienesaken mellom bilmekaniker Wold og trener Helge Nyhuus falt for sent igår eftermiddag til at vi kunde få domsresultatet med i går-dagens avis.

Dommen blev først avsagt ved 15-tiden, av dommer *Trampe Broch*.

Wold hadde som man vil vite beskyldt Nyhuus for den 10. januar 1934, samme dag som grosserer Edw. Rustad blev myrdet, å ha kjørt Rustads bil i Stortingsgaten — Rosenkrantzgaten.

Denne beskyldning blev mortifisert.

Retten fant at Wold ikke hadde ført spor av bevis for beskyldningens sannhet, uaktet han var gitt anledning til det, likesom det i premissene uttales at Wolds uttalelse må ansees ærekrenkende, idet den i virkeligheten innebar en antydning om at Nyhuus kunde ha forbindelse med drapet på Edvard Rustad.

Nyhuus har altså ved denne dom fått full opreisning.

I saksomkostninger til det offentlige blev Wold ilagt 340 kroner. Nyhuus var som kjent innvilget fri sakførsel.

Et sted feilet det for Wilhelm, og jeg fristes til å sitere Edvard Hoem, som et sted skriver «I kor stor grad kan eit menneske styre si livsreise med eigen innsats, og kor mykje blir avgjort av krefter som vi ikkje rår over?»

Styrte Wilhelm selv sin livsreise? Var det andre krefter som var avgjørende på veien? Det får vi aldri svar på. Mulig var han en person som ble misforstått av verden rundt, slik Helmer skriver i et brev til en av Wilhelms døtre: «Din far ble sviktet av andre når han tiltrodde dem sine egne ideer om lydempere og motorer.» Helmer kaller sågar Wilhelm «min egen, hellige, salige heden-gagne beundringsverdige gode flinke bror».

Jeg liker å tro at i en annen tid hadde Wilhelm levd et annet liv. ■■

KILDER

- Agersborg, H.P.K. *A Future American*. London, The Mitre Press. 1936.
- Agersborg, H.P.K. Private brev til familien.
- Digitalarkivet: *Aftenposten* 4. desember 1931, s. 4. Klokkerbok Nordland, SAT/A-1459/841/L0620; Klokkerbok nr. 841C04, 1877–1896, s. 29. Botsfengelet, RA/S-1539/D/Db/Db/L0041: 172m – 530m, 1907–1908, s. 43. Oslo politikammer, Kriminalavdelingen, SAO/A-11137/U/Ua/L0010: Forbryteralbum, 1906–1910, s. 33. Nord-Trøndelag, SAT/A-1458/732/L0316: Ministerialbok nr. 732A01, 1879–1921, s. 113.
- Nasjonalbiblioteket: *Indtrøndelagen*, 15. april 1907, s. 1. Aviser i Trøndelag, 12.–21. juni 1911. *Trondhjems Adresseavis* 14. juni 1911, s. 3. *Trondhjems Folkeblad* 13. desember 1924. *Nordlands Fremtid* 16. oktober 1925, s. 1. *Nordland* 16. oktober 1925, s. 1. Aviser over hele Norge i perioden januar 1934–november 1939 med søkeord «bilmekaniker Wold» (320 oppslag) / «Wold-Nyhus» / «Nyhus-Wold» / «Rustadmordet».
- Norsk Slekthistorisk forening. *Fanger i arbeid på Mæremyrer 1906–1916*.
- Oslo Byarkiv. Lokale folketellinger.
- Statsarkivet i Trondheim: Fangebok 1904–1915 Munkegaten 16 B Trondhjem Krets fengsel. Arkivenhet SAT/A-4623/14/L0004 «5.05.04 Varetaktsprotokoll».

Dødsannonsens avsløringer

Dødsannonser i avisene er viktig å kjenne til for å få informasjon om personer og deres relasjoner. Dette har gitt meg overraskelser i form av ukjente familiemedlemmer som har dukket opp i opptegnelsene, som i tilfellet etter min tippoldemors bortgang.

■ HANNE IVERSEN

Oldemor, Walborg Henriette Gustavsen. EIER: PRIVAT

Gjennom mitt arbeid med slektsforskning har jeg anvendt mange ulike typer av kilder som utgangspunkt for informasjonsinnhenting. De mest brukte kildene har likevel vært de som finnes digitalt gjennom Digitalarkivet, deriblant folketellinger, kirkebøker og skiftemateriell.

I likhet med mange slektsforskere har jeg møtt på utfordringer som har ført til at arbeidet mitt har stoppet opp i mangel på informasjon som kan bringe saken videre. Ved noen av disse tilfellene har jeg tatt i bruk dødsannonser og minneord fra avisarkivene for å komme et steg videre i letingen.

OLDEMOR WALBORG HENRIETTE

Jeg har i tidligere utgaver av medlemsbladet til Slekt og Data fortalt historien om min oldemor, Walborg Henriette Gustavsen, som ble født i Oslo (Kristiania) 11. oktober i 1892. I en alder av 20 år gifter hun seg med Kristian Fredrik Andreas Johansen fra Andsnes i Finnmark, og våren 1914 flytter de nordover til hans hjemsted.

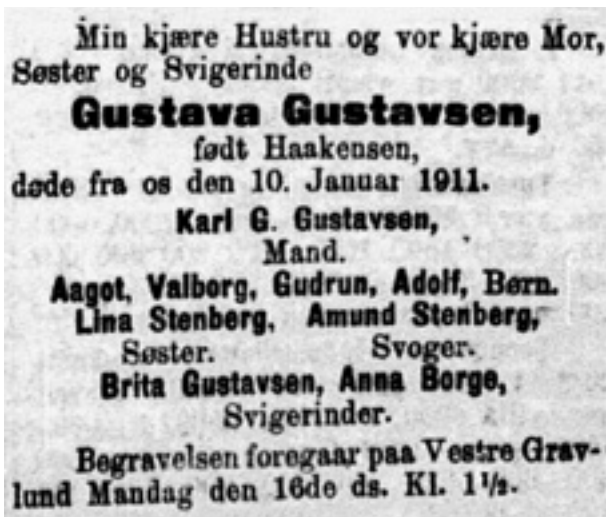
Walborg forlater familie og venner i Oslo i uvitenhet om at hun aldri skal komme tilbake igjen til sin hjemby. Med store avstander og begrensede kommunikasjonsmuligheter på den tiden var det ikke mye utenom dagliglivets hendelser som ble snakket om.

Da jeg begynte å forske på historien til Walborg, var det derfor begrenset hva vi visste om den gjenværende familien i Oslo. Selv om både kirkebøker og folketellinger kan fortelle om en families historie, kan det også hende at det oppstår hull i disse oppføringene.

Det kan være familiemedlemmer som ikke har vært til stede i huset da tellingen ble holdt, familiemedlemmer som har flyttet til et annet bosted, barn som ikke har blitt døpt eller har blitt døpt på et ukjent sted, eller

Tippoldemor, Gustava Gustavsen. EIER: PRIVAT

 Gustavas dødsannonse fra *Social-Demokraten* 11. januar 1911.
 FAKSIMILE: NASJONALBIBLIOTEKET

Vinkelgaten 12, hvor både familien Gustavsen og familien Stenberg er bosatt i 1910. FOTO: N. ENGSTRØM / OSLO MUSEUM

personer som av andre grunner ikke har blitt med i disse registreringene. I tillegg begrenser kirkebøkene seg ofte i stor grad kun til å nevne nærmeste familie, da gjerne ektefeller, foreldre, barn eller søsken.

I slike tilfeller kan dødsannonsene være til stor hjelp. Dødsannonsene har ofte en fast struktur som gjør det enkelt å få et overblikk over nærmeste familie. Den gir oss raskt en oversikt over relasjoner mellom flere individer. For eksempel kan vi finne ut om den avdødes relasjon til foreldre, besteforeldre, barn, søsken, søskenbarn eller annen utvidet familie.

Ikke bare får vi vite noe om familierelasjoner, men vi kan også få vite noe om personens pikenavn, kallenavn, alternative etternavn, bosted, dødsdato, dødsårsak og gravferd. Vi kan også få opplyst om det er personer i nær familie som allerede har gått bort, ved at det står oppført et kors bak personens navn i oppteignelsen på dødsannonsen. Det kan også være at personen man forventet å finne i oppteignelsen ikke er nevnt i det hele tatt, noe som kan bety at personen allerede har gått bort. I tillegg til dødsannonsene kan man også være heldig å finne minnerord i avisen, som forteller mer om personens levde liv.

MED FORELDRENE SOM UTGANGSPUNKT

Da jeg begynte å lete etter Walborgs gjenværende familie i Oslo, tok jeg utgangspunkt i det jeg visste om foreldrene hennes, Karl Gustav og Gustava Gustavsen. Jeg visste at Walborgs mor døde kun 46 år gammel 10. januar i 1911. Ved å gjøre et søk i nettbiblioteket til Nasjonalbiblioteket fant jeg raskt fram til Gustavas dødsannonse i *Dagsavisen*, datidens *Social-Demokraten*, fra onsdag 11. januar i 1911.

For å søke i nettbiblioteket skrev jeg navnet hennes i anførselstegn for å begrense søket, «Gustava Gustavsen». Det første jeg fant ut var at Gustavas pikenavn var Haakensen. Hun var gift med Karl Gustav, og hadde barna Aagot, Walborg, Gudrun og Adolf. Sønnen Adolf het egentlig Gustav Adolf, men må angivelig i denne perioden ha brukt mellomnavnet som fornavn.

Videre finner jeg ut av dødsannonsen at Gustava har en søster som heter Lina, som er gift med Amund Stenberg. Dette var en ny opplysning. I dødsannonsen står det også at Gustava har to svigerinner, Brita Gustavsen og Anna Borge. Tante Brita har vært et kjent navn i familien, men tante Anna har derimot ingen i familien hørt om. Til slutt i dødsannonsen får vi også vite at Gustava begraves fra Vestre Gravlund mandag 16. januar klokken halv to.

TANTE LINA

Etter søket mitt i nettbiblioteket satt jeg igjen med to ukjente tanter. Hvem var så disse personene?

Jeg gikk tilbake til Digitalarkivet og gjorde et detaljert personsøk på Amund Stenberg. Dette ga meg 25 treff. Det første som jeg legger merke til blant disse treffene, er en oppteignelse fra folketellingen i 1910. På dette tids-

1

Min inderlig kjære mand, vor kjære far og min søn, vor bror

Kristian Borge

er avgaat ved døden den 6.—1.—24, 56 år gammel.

Anna Borge, Eilert og Einar, f. Gustavsen. barn.

Marie Borge, mor.

Begravelsen foregaar paa Nordre gravlund torsdag den 10.—1 kl. 12.

2

Begravelser

onsdag 5. april.

Dr. phil. Jens Dedichen kl. 15.30.

Vestre gravlund: Glasmester Svend A. Kjørboe kl. 14. Fru Hanna Birgitte Husebye kl. 14.45.

Gamlebyens gravlund: Fru Mathea Aanensen kl. 13.30.

Nordre gravlund: Enkefru Anna Laura Borge kl. 13.30. Fru Nini Baastad kl. 14.

punktet er Amund bosatt i Vinkelgaten 12 i Oslo, den nøyaktig samme adressen som Walborg bodde på før hun flyttet til Finnmark i 1914. Jeg trykket meg derfor inn på dette treffet, og finner ut at dette er personen jeg leter etter.

I samme opptegnelse finner vi også tante Lina, et navn som viser seg å være en forkortelse for Oline Stenberg. Dersom både Walborg og Lina bodde på samme adresse; hvorfor har da ingen i familien hørt om henne før? Akkurat dette spørsmålet er kanskje vanskelig å finne svaret på, men det er likevel mulig å gjøre seg opp noen tanker.

Et digitalt søk på Oline Stenberg i avisarkivet til Nasjonalbibliotekets nettbibliotek ga meg 113 treff. Blant disse treffene finner jeg dødsannonser til Lina i *Aftenposten* fra 18. januar i 1949. Jeg kan se ut fra den korte teksten i søket, «Oline Stenberg, født Haakensen», at jeg har kommet fram til riktig person.

Denne utgaven av *Aftenposten* er ikke åpent tilgjengelig i nettbiblioteket, men det er mulig å søke om utvidet tilgang i en begrenset periode. Siden jeg allerede har tilgang til e-avisen til «Aftenposten», velger jeg å lete etter utgaven i deres avisarkiv. I dødsannonser finner jeg ut at Oline har barna Henry, Nora og Arnold. I tillegg har hun fått både barnebarn og oldebarn. Vi får også opplyst at

Vår kjære, oppofrende mor, svigermor, bestemor og oldemor,

enkefru

Oline Stenberg

født Haakensen

døde stille fra oss i dag.

Oslo, 16. januar 1949.

Henry og Karla Stenberg
Nora Pettersen, født Stenberg
Arnold og Ingrid Stenberg
Barnebarn, barnebarnsbarn.

Bisettes i Det gamle krematorium fredag 21. januar kl. 13.20.

3

Jens Gustaf Dedichen	58%	L.	69770
Mathea Husebye	65%	L.	
Anna Laura Borge	65%	L.	
Anna Laura Borge	70%	L.	

4

① Kristian Borges dødsannonse fra *Christiania Nyheds- og Avertissements-Blad* 9. januar 1924. FAKSIMILE: NASJONALBIBLIOTEKET

② Opptegnelse i *Morgenbladet* 5. april 1933 om at Anna Borge skal begraves. FAKSIMILE: NASJONALBIBLIOTEKET

③ Oline Stenbergs dødsannonse i *Aftenposten* 18. januar 1949. FAKSIMILE: NASJONALBIBLIOTEKET

④ Anna Laura Gustafssens navn i husförhörlängden for Tösse i 1876–80. FAKSIMILE: RIKSARKIVET I SVERIGE

Lina har blitt enke, og at hun skal bisettes fra Det gamle krematorium 21. januar 1949 klokken 13.20. Gjennom noen enkle søk i avisarkivet hadde Walborg dermed fått både en tante og tre søskenbarn i Oslo.

TANTE ANNA

Men hva med tante Anna, hvem var hun? For å finne ut av dette prøver jeg meg igjen på et detaljert personsøk i Digitalarkivet. Søket «Anna Borge» gir meg 330 treff. Jeg begrenser søket til å gjelde for området rundt Oslo, ettersom familien til Walborg mest sannsynlig holdt til i dette området. Dette gjør at søket begrenses til 22 treff.

Jeg blar meg gjennom treffene, og finner en Anna Laura Borge født i Dalsland i Sverige i 1870 blant opptegnelsene i folketellingen fra 1910. Ettersom jeg vet at Walborgs far, Karl Gustav, også var født i Dalsland og at Anna var hans søster, trykker jeg meg inn på dette resultatet.

I folketellingen er Anna Laura oppført sammen med ektemannen Christian Borge og sønnen Eilert. Ettersom jeg ikke vet noe mer om tante Anna, har jeg ikke nok informasjon som kan bekrefte eller avkrefte om jeg har kommet fram til riktig person.

Jeg velger derfor å gjøre et nytt detaljert personsøk i Digitalarkivet. Denne gangen på det som angivelig må ha

vært pikenavnet hennes, Anna Laura Gustavsen. Søket gir meg to treff. Jeg trykker meg inn på ett av treffene, og finner ut at dette er en transkripsjon fra ministerialboken for Fagerborg prestegjeld i 1908. I opptegnelsen er Anna Laura mor til det dømte barnet, som har fått navnet Eilert. Barnets far er Christian Borge. Dette stemmer med informasjonen fra folketellingen.

Det er likevel ikke nok til at jeg kan slå meg til ro med at jeg har funnet den riktige tante Anna. For å bekrefte dette må jeg innom det svenske arkivet. I husförhörslängden for Rolfsbyn i Tösse i perioden 1876–80 finner jeg en oppføring på Anna Laura Gustafsen, født 19. mars 1870. Dette er den samme fødselsdatoen som står oppført på Anna Laura Borge både i kirkeboken og i folketellingen som jeg har funnet i Norge. Videre i husförhörslängden står det at hun bor sammen med broren Karl Gustaf og søsteren Britta Kajsa. Jeg kan derfor med større sikkerhet si at jeg har funnet fram til riktig person.

Et videre søk på «Anna Laura Borge» i avisarkivet i Nasjonalbibliotekets nettbibliotek gir meg seks treff. Alle treffene kan med første øyekast se ut til å være knyttet til hennes bortgang i 1933, men ingen av treffene ser ut til å være en dødsannonse. Jeg trykker meg inn på ett av treffene fra avisa *Nationen*, og finner ut at treffet er en kunngjøring av anmeldte dødsfall fra 1. april i 1933. Under anmeldte dødsfall 31. mars finner jeg enkefru Anna Laura Borge, 63 år. I *Morgenbladet* fra 5. april 1933 finner jeg ut at Anna Borge skal begraves fra Nordre Gravlund 5. april klokken 14.

Ettersom jeg ikke finner noen dødsannonse for Anna, forsøker jeg å lete videre etter dødsannonse til ektemannen Christian Borge. Søket gir meg ingen nøyaktige treff, så jeg prøver også varianten «Kristian Borge». I avisen *Christiania Nyheds- og Avertissements-Blad* fra 9. januar 1924 dukker det opp en dødsannonse. Kristian Borge døde 6. januar 1924, 56 år gammel. Hans kone står oppført for å være Anna Borge, født Gustavsen. Han er far til barna Eilert og Einar. Vi får også vite at mors navn er Marie Borge. Kristian blir begravet på Nordre Gravlund torsdag 10. januar 1924 klokken 12.

AVGJØRENDE DØDSANNONSER

Gjennom å ta i bruk dødsannonser i nettbiblioteket for å finne ut mer om oldemor Walborgs familie, hadde hun nå fått to nye tanter, to onkler og fem nye søskenbarn. I ettertid har jeg kommet i kontakt med etterkommerne til Anna og Lina, og heller ikke disse har visst særlig mye om familien til Walborg. Dette til tross for at de var i nær familie til hverandre og vokste opp i samme by. I tillegg var de omtrent på samme alder, og bodde i relativ nærhet til hverandre.

Hvorfor det ble slik er som sagt et vanskelig spørsmål å finne noe nøyaktig svar på, men denne historien viser hvordan ulike kilder kan bidra til å løse opp i familiemysterier. I mitt arbeid i senere tid har jeg i større grad tatt i bruk dødsannonser og minneord som viktige kilder for informasjon om både personer og relasjoner. ■ ■

KILDER

- Digitalarkivet: Fagerborg prestekontor kirkebøker, 1898–1909, s. 263. Folketelling 1910 for 0301 Kristiania kjøpstad.
- Husförhörslängden for Tösse, Älvsborg, 1881–1885, s. 365.
- Nasjonalbiblioteket: *Aftenposten* s. 7, 18. januar 1949. *Christiania Nyheds- og Avertissements-Blad* s. 1, 9. januar 1924. *Morgenbladet* s. 7, 5. april 1933. *Nationen* s. 12, 1. april 1933. *Social-Demokraten* s. 3, 11. januar 1911.

LAGE slektsbok?

VI HJELPER DEG FRA MANUS TIL FERDIG BOK

BOKDESIGN

- › Formgivning
- › Design av omslag
- › Bildebehandling

TRYKK

- › Stivbind og mykbind
- › Høy kvalitet
- › Frakt inkludert

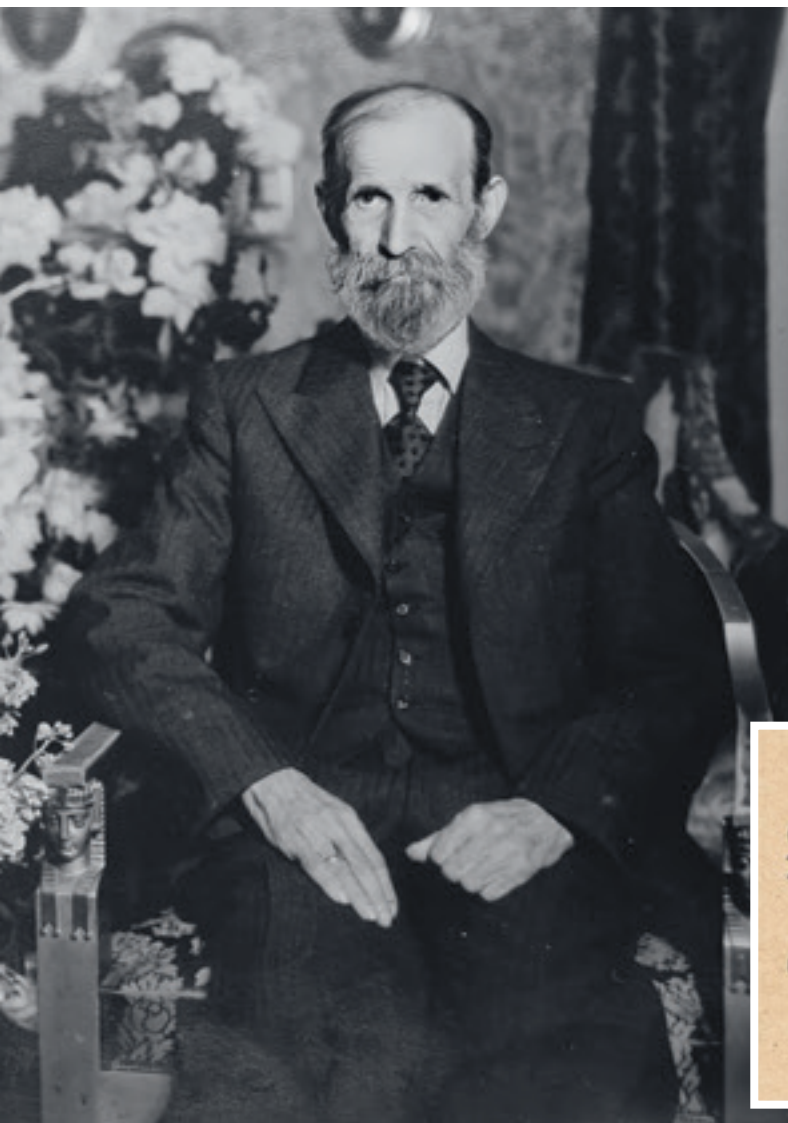
**Interface
Media**

www.interfacemedia.no

‘Fillekongen’ M.P. Olse

Min tippoldefar har for meg vært litt mystisk og veldig spennende. Mystisk fordi jeg ikke har kommet videre bakover i slekten på hans fars side. Spennende fordi jeg har hørt at han tjente seg opp til en bra stand som skraphandler. Men hvem var denne mannen egentlig?

■ ARIANE KARLSEN

Min tippoldefar, Magnus P. Olsen, trolig på hans 80-årsdag i 1942.
FOTO: THORLEIF WARDENVER

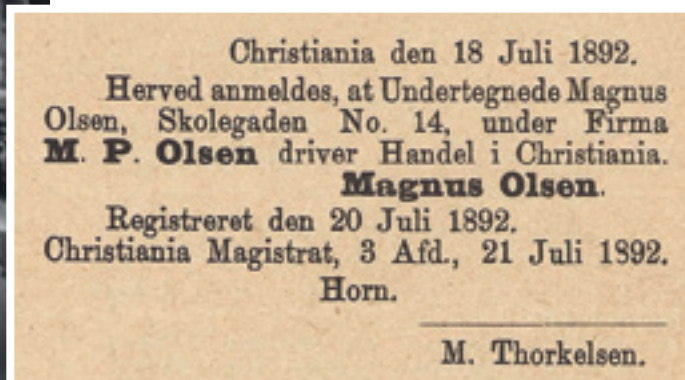
Magnus P. Olsen ble født i Eda i Värmland i Sverige 26. juni 1862 som nummer fire i en søskenflokk på syv. I 1888 flyttet han til Kristiania og giftet seg der i 1891 med Kristine, som også var svensk.

De første årene bodde M.P. i Vika. På 1800-tallet besto området i hovedsak av trehusbebyggelse og var preget av fattigdom, kriminalitet og fyll. Mot slutten av århundret ble en del av bebyggelsen revet til fordel for bygårder. Det store, flotte leiegårdskomplekset Victoria terrasse sto ferdig i 1890. Det må ha vært store kontraster.

BEDRIFTEN M.P. OLSEN

Når jeg søker i Nasjonalbibliotekets nettbibliotek med skannede aviser, er jeg heldig og får svært mange relevante treff. Det eldste jeg får opp er en notis i *Norsk Kundgjørelsestidende* 25. juli 1892. Språket er ganske annerledes enn i dagens aviser, og jeg får en slags følelse av høytid når jeg leser notisen: «Herved anmeldes, at Undertegnede Magnus Olsen, Skolegaden No. 14, under Firma M.P. Olsen driver Handel i Christiania.»

Avisene har vært en nyttig kilde til informasjon om tippoldefars bedrift, en eksportforretning for alle typer

Norsk Kundgjørelsestidende 25. juli 1892.

FAKSIMILE: NASJONALBIBLIOTEKET

n – min tippoldefar

avfallsartikler. Det er utallige reklamenotiser, og gjennom de har jeg fått innblikk i hva han har handlet med og hvor bedriften har holdt til.

Han starter smått, men allerede i en reklame fra 1906 er det tydelig å se at bedriften har blitt større. Det er oppført at kontor er i Christian Krohggate 29, ekspedisjon i Hausmannsgate 6 og lager i Grønland 5. Siden blir også Christian Krohggate 31 og 33 lagt til. Telegramadressen er «Klude». Det ramses opp at de er interessert i å kjøpe blant annet kluter, avklipp fra skredderverksteder og systuer, gummi, ben, tauverk, seilduk, kobber, messing, zink, bly, jern, malm, nytt blikkavfall, brukt pussegarn og avfall fra garverier (dagens kildesortering er langt unna å nå dette nivået).

M.P. Olsens bedrift i Christian Krohgs gate 29 i 1931.

FOTO: RUTH RAABE / OSLO MUSEUM

AVHOLDSBEVEGELSEN

M.P. Olsen var en svært engasjert mann, som også var aktiv i avholdsbevegelsen. Mange av treffene jeg får når jeg søker i avisene, er fra IOGTs avis. (IOGT står for International Organisation of Good Templars, og er en internasjonal avholdsorganisasjon.) I 1906 skriver de om at han har gitt 100 kroner som skal loddes ut i tre premier av 20, 30 og 50 kroner til noen som har møtt opp i Losjen Hermes minst fire ganger. Målet med dette var å motivere flere til å komme i losjen og være aktive i avholdsbevegelsen.

Han var også med på å starte opp National-kaféen, som var en avholdskafé i Pilestredet 7.

M.P. var med på å finansiere Skogslund ved Kolbotnvannet i Oppedgård, et forsamlingslokale reist av IOGTs Losje Banebryteren. Han ble også gjort til æresmedlem i denne losjen.

EN GENERØS ARBEIDSHERRER

17. januar 1906 står en takk til grosserer M.P. Olsen på trykk i *Aftenposten*:

«Samtlige arbeidere tillader seg herved at bringe Hr. Olsen vor hjerteligste Tak for den os i 1905 udviste Offervillighed, saavel under Grænsevagtjenesten som ved Kongeintoget og til Jul.»

I forbindelse med kongeintoget var det også takkenotis der det står at M.P. Olsen brukte 250 kroner på tribunebilletter til alle ved bedriften. Det tilsvarer drøyt 20 000 kroner i dag.

Jeg ble nysgjerrig på å finne ut mer om kongeintoget. Ut ifra bilder er det tydelig å se at dette var en stor begivenhet. Det var feststemning og Kristiania var vakkert pyntet og lyst opp i det sene høstmørket for å ta imot vår nye kongefamilie.

Et annet eksempel som underbygger generøsitet og ansvar for arbeidernes kår, er at i påsken 1915 fikk arbeiderne ved M.P. Olsen dobbel ukelønn samt meddelelse om en lønnsøkning på to kroner i uken. En del andre forsøkte heller å presse lønningene ned og trekke for helligdagene på den tiden.

M.P. Olsen kalte seg skraphandler, ikke grosserer, for som han selv uttalte til *Christiania Nyheds- og Avertisementsblad*, i en artikkel som var på trykk 22. juli 1916, var det jo skraphandler han var. Han syntes ikke det var noe å skrive om at han var grosserer. I avisen står det videre at:

Tippoldefars sjenerøsitet ble omtalt i *Dagbry* 8. april 1915.
FAKSIMILE: NASJONALBIBLIOTEKET

Fra kongeintoget i 1905. Kanskje var det en av disse tribunene de ansatte ved M.P. Olsen hadde fått billetter til?

FOTO: ELIS NILSSON / OSLO MUSEUM

«Det har sin interesse at notere, Hr. Olsen, at der fremdeles finnes fordringsløse mennesker, som bryter seg frem til en god sosial stilling fra lite av, og ikke derfor forandrer tittel, sedvaner, ja ofte navn også.»

På denne tiden hadde M.P. kjøpt villaen i Åkebergveien 23 og skulle bosette seg der. Han forteller avisen at han

Aftenposten 8. oktober 1938. FAKSIMILE: NASJONALBIBLIOTEKET

En generøs arbeidsherre.

En behagelig overraskelse beredte hr. M. P. Olsen, Hausmannsgaten 6, sine arbeidere til paasken. Da arbeiderne aapnet sine lønningposer viste disse sig at indeholde dobbelt ukeløn i anledning paasken samt meddelelse om et paalæg av 2 kroner uken. — Det gjør godt en gang imellem at bli vidne til en saadan generøsitet hos en arbeidsherre, skr. «Soc. Dem.» Der er sandelig nok av dem som gaar den motsatte vei, søker at slaa ned lønnen og trække for helligdagene.

FILLEKONGEN FLYTTER

Forstaden Fjerdingsens gamle bebyggelse rives.

M. P. Olsen – „Fillekongen“ ved Hausmanns bro – flytter fra Fjerdingsens op til Galgeberg.

En av landets største avfallsforretninger, som har omsatt over 200.000 tonn skrapjern og filler og som eksporterer kassert skrap over hele jordkloden.

78 a. Magnus P. Olsen prosessfullt Galgeberg nr. 2 — 78 b. M. P. Olsen. — Under M. P. Olsens Supper afspisning, 78 år gammel.

«Fillekongen» M. P. Olsen som har tatt risikoen å kjøpe Oslo skrot for 15 000 kroner.

Han som
kjøpte
Oslo
skrot for
15 000
kroner.

Bli det forlis,

3

Mannen som kjøpte alt skrammelet ved loftrydningen i Oslo for 15 000 kr. usett, tjente mange penger.

«Den mest spennende forretning i min 50-årige praksis».

Loftrydningen i Oslo er nu endelig avsluttet og rent tallmessig sett blev resultatet 10 415 billass skrap, opptil 900 lass pr. dag har vært kjørt ut på Sjursøya av inntil 200 biler.

fordre så meget av.

Olsen er 77 år nu den 26. juni, men alle steder er han, ute på tomte skal de ha tak i ham, telefonene ringer, folk kommer og går, han er i sannhet: still going

2

15,000 kroner for gammelt skrap?
Loftrydningen i Oslo vil koste 70,000 kr.

Det skal som bekjent foretas en omfattende loftsrydding i Oslo. Etter loftsryddingsutvalgets forslag er det regnet med at det skrammel som skal kjøres vekk, kan brennes på Sjursøya. De samlede utgifter til ryddingen er anslått til 70,000 kroner, hvorav 15,000 forutsettes dekket ved salg av brukbare gjenstander. Resten forutsettes fordelt med 50,000 kroner på Oslo og 5000 på Aker kommune.

og familien har bodd på Kampen i mange år og at de har trivdes så godt der mellom arbeidsfolk. Han kaller også seg selv arbeider og beskriver at han setter pris på sol og luft og at det er fredelig og stille på Kampen.

I 1917 gir M.P. bort 371 kvadratmeter av tomte i Åkebergveien til Kristiania kommune, som planlegger parkanlegg med lekeplass. Verdien var estimert til 1800 kroner, drøyt 50 000 i dag. M.P. Olsens familie blir i Åkebergveien 23 til 1921, da han selger eiendommen til Christiania Kreds af Nationalforeningen mod Tuberkulosen. Familien bor et par år i Solveien før de flytter tilbake til Galgeberg. Denne gangen bosetter de seg i

villaen Store Munkengen i Galgeberg 2, dagens Munkenga barnehage. Denne eiendommen ble i familien fram til begynnelsen av 1990-tallet.

I juni 1938 får bedriften M.P. Olsen ny adresse, og det står følgende på trykk i *Arbeiderbladet*:

«Da jeg nu har flyttet fra Christian Krohngsgate og Hausmannsgate til Haraldsgate 1b (øverst til venstre i Schweigaardsgate) vil jeg si en hjertelig takk til alle våre kjøpere og selgere, og især til naboer, for all utvist vennlighet og forståelse de har vist mig i alle disse 45 år jeg har drevet min avfallsforretning her. Aldri klage og aldri plage. Velkommen til Haraldsgate 1b alle sammen! Med all ærbødighet M.P. Olsen.»

I en artikkel på trykk i *Aftenposten* 8. oktober samme år, forteller M.P. at han selv står i forretningen hver eneste dag og at alle de gamle kundene fortsatt handler hos ham etter flyttingen. *Aftenposten* skriver at det er «(...) et bevis på at landets 'fillekonge' er en person man gjerne handler med og en mann av solid støpning (...)».

LOFTSRYDDINGEN

I 1939 ble det besluttet at alle loft i Oslo skulle ryddes. Det var amper stemning i Europa og flere byer hadde allerede gjennomført loftsrydding. Dette var et forebyggende tiltak for å minimere skadeomfanget ved brann i fredstid, eller ved luftangrep hvis det skulle bryte ut krig.

M.P. Olsen kjøpte alt skrapet usett for 15 000 kroner. Loftene ble ryddet systematisk gate for gate. I løpet av de 22 dagene loftsryddingen foregikk, ble det kjørt 10 415 lass med skrot ut til Sjursøya. Representanter fra museene fikk se om det var noe av verdi for dem, før M.P. Olsens arbeidslag sorterte resten i det som kunne selges og det som skulle brennes. Etter brenningen, ble det metallet som lå igjen, samlet sammen og bearbeidet slik at også dette kunne selges videre. Totalt skal det ha blitt sortert 6000 kilo strikk, 30 000 kilo messing, sink og aluminium,

Arbeidere på Sjursøya under loftsryddingen i Oslo, mai 1939. FOTO: KARI BERGGRAV / ARBEIDERBEVEGELSENS ARKIV OG BIBLIOTEK

150 000 kilo filler, 20 000 pappsekker og 1 000 000 kilo skrapjern.

Den 10. mai 1939 er det bilde av M.P. Olsen på forsiden av *Dagbladet*, og i artikkelen siteres han:

«Det blir mest å være glad hvis en ikke förliser noe på det (...).

Og blir det balanse, så holder vi folk i arbeid, det er det viktigste. Men jeg har nå sagt til barna mine at vi skulle tjene på den jobben så de skulle få fem tusen kroner hver, og det er sju av barna, så De kan regne ut. Men det var nå mest for spøk det da.»

M.P. forteller videre at han var på Sjursøya til halv elleve kvelden før, og at han halv fem denne morgenen spaserte ut dit. Han hadde også gått halve veien tilbake før han ble hentet og fikk en kaffe hjemme før han igjen dro til Sjursøya. Deretter dro han til bedriftens lokaler der journalistene oppsøkte ham. De spør naturlig nok om ikke dette er slitsomt i hans alder, hvorpå han svarer at det skulle det være når han snart fyller 77, og at han nylig har vært syk i 16 uker, så han ikke er i sin vante form.

Han forteller også avisen at «jeg er opprinnelig svensk, født i Eda sockn i Värmland i 1862, kom til Norge i 1888 og ble norsk statsborger i 1894. Og nå er jeg fillekonge.» M.P. avslår journalistens tilbud om å ta han med ut til Sjursøya. Han synes det holder å ha vært der to ganger denne morgenkvisten. Journalistene kjører av gårde og «den staute gamle mannen står smilende og ser etter oss».

I flere artikler er det beskrevet at M.P. Olsen står på og arbeider til tross for sin høye alder, og at han jobber sammen med de andre med sortering av filler og bearbeiding av skrapmetall. I *Arbeiderbladet* 21. juni 1939 er det trykket et brev som M.P. har sendt inn til avisen. Han beskriver at folk har snakket om hans «ville spekulasjon» og hvordan noen har ment at han vil tjene store summer, mens andre har ment at han ikke kunne være riktig vel bevart. Han skriver at loftsryddingen er den mest spennende forretningen han har gjort i løpet av sine 50 år som skraphandler.

Mange har vært involvert i loftsryddingen. M.P. nevner både det sivile luftvern med sjefen i spissen, politiet, saniteten, helserådet og sjåførene. Han skriver at alle har vært hyggelige. Vanligvis er det 20 personer i bedriften M.P. Olsen, men i løpet av tiden med loftsrydding har det

vært 83. Han trekker fram at alle har gjort sitt beste, også de uten tidligere erfaring fra bransjen. Han forteller ganske detaljert og åpent om prosessen. Han mener at noen har nok forsynt seg litt av det som ble samlet på loftene, både mens det har stått på gaten og ute på Sjursøya. Han beskriver videre at han så en flokk spurver som tok med seg litt vatt til sine bo, og konkluderer med at folk som har tatt noe, har nok hatt bruk for det, og at han selv har fått så mye som han har kunnet ta imot.

DEN SISTE HVILE

Bedriften M.P. Olsen ble en av landets største avfallsforretninger. Store lass med skrap kjørtet hver dag inn til bedriften, som var kjent over hele landet. Det kom inn varer helt fra Karasjok, og eksporten gikk til store deler av verden.

M.P. Olsen døde 4. mai 1948, nær 86 år gammel. Han ble gravlagt på Østre gravlund, og også begravelsen står beskrevet i de gamle avisene.

Jeg har søkt etter blant annet «fillekongen», «M.P. Olsen» og «loftsryddingen» for å finne aviser med relevant innhold, og det har gitt så mange treff og informasjon at jeg ble nødt til å begrense meg og gjøre et utvalg på hva som skulle få plass i denne artikkelen. Det ble ikke plass til å gå nærmere inn på hans mange kjøp og salg av eiendommer, innbruddet der to pengeskap ble sprengt, arbeidet i avholdsbevegelsen eller deltakelsen i rivningen av Cirkus Verdensteater i Vika.

Avisene har gitt meg et mye rikere bilde av hvem min tippoldefar var, enn det jeg ville fått gjennom kilder som kirkebøker og folketellinger alene. Jeg er glad for å føle at jeg kjenner ham litt. ■ ■

KILDER FRA NASJONALBIBLIOTEKET

- *Aftenposten*: 1906, 17. jan. 1917, 4. okt. 1918, 16. april. 1938, 8. okt.
- *Arbeiderbladet*: 1938, 20. juni. 1939, 19. april. 1939, 21. juni.
- *Christiania Nyheds- og Avertissementsblad*: 1916, 22. juli.
- *Dagbladet*: 1939, 10. mai.
- *Daggyr*: 1915, 8. april.
- *Indre Smaalenenes Avis*: 1939, 21. juni.
- *Norsk Kundgjørelsestidende*: 1892, 25. juli.
- *Vort Arbeide*: 1905, 2. desember. 1906, 3. februar. 1913, 26. april.
- *Ostlandets blad*: 2015, 29. mai.

Gjenfunnet gjennom aviser

Anders har en gate oppkalt etter seg på Lillehammer. FOTO: KNUT S. SØRHUSBAKKEN / SLEKT OG DATA

Hvem var Anders Johansen, en av sønnene til mine 3xtippoldeforeldre? Takket være søkbare aviser fikk jeg nøstet opp i de upresise muntlige gjenfortellingene fra tidlig 1800-tallet om ham og barna, i tillegg til at jeg fikk ny og utvidet kunnskap.

TORSTEIN WÄHLER

Historien begynner med at mine 3xtippoldeforeldre på farsiden kjøpte gården Wæhler i Aust-Torpa i Nordre Land i gamle Oppland fylke, nå Innlandet, i 1795. Ved folketellingen i 1801 kalte de seg Johannes Olsen og Marthe Rasmusdatter. Sammen har de sønnene Ole, Anders, Hovel og Christian. De får etter hvert to sønner til i 1803 og 1806. I 1801-folketellingen står familien oppført som beboere på gården Wæhler.

Gjennom diverse besøk i Riksarkivet og søk i Digitalarkivet har jeg etter hvert fått god oversikt over

Johannes og Marthes etterslekt, i hvert fall når det gjelder fødsler, giftemål, død og så videre, men jeg kan jo ikke si at jeg på noen måte har lært de å kjenne.

Jeg har dessuten i lang tid søkt etter den ene sønnen, Anders, uten at jeg har klart å finne ut hva som skjedde med ham eller hvor han ble av. Han var som sunket i jorden, og det ble nesten en besettelse å finne ham. Jeg har søkt etter ham i utallige kirkebøker og folketellinger.

Denne artikkelen om Anders i lokalavisen *Laagen* fra 4. desember 1939 ga mye fyldig informasjon om hans liv og slekt.

FAKSMILE: NASJONALBIBLIOTEKET

Kjøpmann Anders Johansen

– en fremskutt Lillehammer-borger som en hittil har visst lite om.

Et hundre års minne.

For „Laagen“ av fru ANINE WOLLEBÆK SLAATTO.

Den første representasjon for Lillehammer borgerskap var de i 1829 valgte tre formenn, som alle fikk en fremskutt plass gjensidig den første periode av byens historie. Disse formenn, «elgertene», var O. J. Sæther, Ludvig Wiese og Anders Johansen. Mens Sæthers og Wieses liv er kjent og beskrevet i G. F. Gunnerens: «Lillehammer i nititi år», står det sammesteds: «Om kjøpmann Anders Johanssens personalia har det dessverre ikke lyktes mig å finne noen oplysning. Han synes å være ganske glemt på Lillehammer, og ingen kan meddele mig noe om ham, trods den ledende stilling han inntok gjennom flere år. Da byen i 1830 fikk egen foretaks-kommisjon, blev han medlem av samme, da formannskapet i 1838 trådte i kraft,

Anders Johansen.

blev han visesordfører. Liksom han var byens velinspektør og medlem av mangfoldige kommunale komiteer og kommisjoner. Han var også postkåper og underskrevet den (ukonst.) Je-

hansen tokte i sin tid om å bli autorisert som vare-, veksel- og skipsseglar, en stilling som just ikke synes å skulle være påkrevet på Lillehammer. Men at han kunde søke dette hverv synes å vise om at han har hatt en ordentlig merkantil utdannelse. I 1845 flyttet han fra Lillehammer, ukjent hvorhen.» Sammenheng står utdrag av en artikkel i en hovedstadavis 1839: «Mr. Forligelseskommissær Johansen var virkelig den første, der ordentlig begynde å få noget der hadde utseende av en skole. Da inderhertid hr. Johansen, der er en av byens formænd, hadde og har mange heterogene foretagelser, var det en selvfølge at han ofte måtte være borte fra skolen, dels atstans skolen. For skolevesens opkomst skrev som for andre nyttige indretninger må man inderhertid lade hr. Johansen at han har arbeidet med kraft og redelig vilje. Således var han med blandt dem der drog av ansvaret om en understøttelse av Oplysningsvesensets fond til et skolehusets opførelse, i hvilken sak han både skrev og arbeidet meget.» Anders Johansen satte op folketellingslisten 1829, liksom det er han som sammen med Haze Skjøggestad skiftet ut hele Få-

bergs østside, et arbeid som får nok av eftertidens fæberinger. Derimot strændet hans arbeid for vei over til Østerdalen på østlandens gårdbrukere, om vi som vilde gjort byen til Opplandens viktigste by. Ved et rent tilfælde er det nu lykkes mig å kunne føle sammen historien om Anders Johansens Lillehammerer til oplysningene om hans senere liv og til hans opprinnelse. I Oslo lever nemlig hans sønnedatter, den over 80 år gamle fru Signe Haanabhus. Hun viste at bestefaren var fru Wahler gård i Toten prosti og at han hadde vært kjøpmann på Lillehammer en tid, men dette tilnavn hadde hun litet hørt om annet enn at han viste at hennes far, Mads Møller Johansen var født på Lillehammer det år Napoleon døde (1821). Bestefarens formann var kun benevnt med stor A, mens familien hadde mange optegnelser om bestefarens slekt. Hun het Sophie og var datter av kjøpmann i Brigerens Mads Møller (f. 1769 i Nykøping, d. 1822), en av de få menn i handelsrik stilling som skiftet sig til Hans Nielsen Hauges bevegelse. I hans hus holdtes Hauges første opbyggelse i Drammen. Han var formann og nød megen aktelse. Han

er nærlig kjent ved sitt arbeid og sin forestilling til kongen i anledning Mikkel Hauges fengsling. Det var med litt lange anelser jeg begynte å studere det eldste Lillehammers handelssens. — Blant innflytterne 1827 fantes mange eventyrere som siden forlot stedet efter å ha gått fallit. Ellers var det nok av Johannesmer å lese blandt Forsten «Stor-Johansen» var det «Velt-Johansen» (som var yngre) og deres svigersønn «Storm-Johansen» (Lars J.) Jeg festet mig straks ved Anders J. «Stor-Johansen». Undersøkelser av Gislebrand Filset i kirkeboken for Fåberg og av Leif Mithaug i Stiftsarkivet har vist at denne var den rette. Anders Johansen blev døpt 29. september 1792 i Kian kirke i Torpa og oppokst på Wahler gård deroppe, som faren kjøpte 1795. Foreldrene var Johannes Olsen Wahler og Marthe Rasmusdatter fra Haali i Biri. Anders Johansen og Sophie Møller hadde føve barn. Den eldste Mads Adolf Møller Johansen, kjøpmann i Kongsvinger, var gift med Lovise Cecilia Gram av dansk familie. En sønn søn Johan blev sakfører og gift med sørenskriver Haansens datter Albine (søster av Prits Hansen).

I kirkeboken står opført en sønn Andreas f. 1829. To dotre Anna Mathes f. 1823 og Marie blev fotografer i Bergen. Det var vistnok med disse to Anders Johansen flyttet til Bergen 1845. Sammen med Frakk. Bergen, kjøpte han senere Olve maln-gruber i Hardanger, som han flere år senere solgte til engelsk-mennene. Sine siste år levde han i Stavanger, hvor han døde 1870 hos sin sønn sakføreren. Anders Johansen har nok hatt føling med Hans Nielsen Haage før han traff Mads Møllers datter. I 1800 foretok Haage en reise til Fåberg og Gaustal, bl. a. tok han inn på Nordre Fougner. Så vendret han til Biri hvor han blev arresteret og ført til lensmanngården Sveones. Snart slapp han fri igjen og vendret til Torpa over Snerthingdalen, hvor vekkesen først alo ut i flammer. I Torpa er Gunder Hansen Kinajordet en ivrig tilhenger. Denne mann står i kirkeboken opført som forlover ved Anders Johanssens feridens bryllup 1789. Det er ikke usannsynlig at det er Haage som har ridet den unge Anders til å stå sig ned på Lillehammer, da det står skrevet om Haage: «Overalt på sine reiser søkte han efter (Forts. 6. side).

ET SPOR SOM UTGANGSPUNKT

Litt tilfeldig kom jeg imidlertid over et gammelt håndskrevet dokument som inneholdt et slags slektsintervju med en av de gamle i bygda i Torpa. Her ble det også fortalt om Anders og hans nærmeste etterslekt. Det som sto var:

«Anders Johansen Vähler havde 4 Barn: 1 Adolf Johansen, hans anden Søn Johan Tallen blev Jurist, 2 Døtre levede i Bergen som Kundstvever og Fotograaiste. Anders Johs drev meget paa Skjærfreng.»

Jeg forsøkte meg med diverse tradisjonelle søk i Digitalarkivet basert på info fra dette dokumentet, men jeg fant ikke noe. Anders var borte vekk fremdeles. Nedtegnelsene var jo basert på muntlig overlevering på dialekt, og da ble det hele upresist gjengitt. Det viste seg likevel i ettertid at «den gamle» hadde god hukommelse tross alt, og det var noe der jeg kunne relatere eller verifisere ting mot.

Deretter kom jeg over Nasjonalbibliotekets nett-bibliotek, der en kan få tilgang til pliktavleverte bøker, aviser og tidsskrifter. Tjenesten er lynkjapp, og du ledes frem til svaret på ditt søkeord. Helt fantastisk synes nå jeg da.

Jeg hadde vel ikke så veldig stor tro på å finne noe i begynnelsen. Det er mange aviser og årganger, men å finne en Anders Johannesen langt tilbake på 1800-tallet syntes fåfengt.

AVISARTIKKEL GA FLERE SVAR

Etter hvert som hans historie ble avdekket, skjønner jeg godt hvorfor jeg ikke fant ham gjennom tradisjonelle arkivsøk i Digitalarkivet. Han kalte seg forskjellige navn ved ulike anledninger; slik som Anders Johansen, Anders

Johannesen, Andreas Johansen og Andreas Johannesen. I tillegg flyttet han jo stadig på seg, og hadde flere ulike jobber og verv.

Uansett satte jeg i gang med avissøk. Jeg fant ikke Anders umiddelbart, men først kom jeg over en interessant historie om hans far og eldre bror, Johannes Olsen Wæhler og Ole Wæhler. Deretter var det gjennom ytterligere «avistreff» på faren som ledet meg til Anders. Han kalte seg da Anders Johansen og bodde på Lillehammer, og han var jo faktisk litt av en fyr. Han har til og med fått oppkalt en gate etter seg på Lillehammer.

En artikkel om Anders fra Lillehammer fortalte detaljert om hans liv og virke, og navnga dessuten hans kone og flere av hans barn. Dette var selvfølgelig nyttig info som jeg kunne søke videre med. En helt ny verden åpenbarte seg. Det gjelder å få «hull på byllen», da går det så mye lettere videre. Nå fikk jeg dessuten informasjon som gjorde det mulig å gå tilbake og «møte» Anders i Digitalarkivet også.

Basert på litt velvillig tolkning ga plutselig det gamle muntlig overleverte slektsintervjuet også mening og hjelp til å komme videre. Den førstefødte sønn het riktignok Mads Adolf, og ikke bare Adolf. Den andre sønnen hadde mellomnavnet Thulin, og ikke Tallen, men han var ganske riktig jurist. De to døtrene var fotografer i Bergen begge to.

LITT AV ET LIV

Hvordan gikk det med Anders Johansen? Han giftet seg i Drammen i 1819 med sin Sophie Møller, men flyttet etter en stund til Christiania. Her tjente han til livets opphold som kjøpmann. I 1827 flytter han med hele sin

Anders og familien kom til Lillehammer i 1827 og bodde der i flere år før de flyttet til Bergen. Bildet viser Lillehammer før 1877.

FASJINLE NASJONALBIBLIOTEKET

◀ Om dødsfallet til Johan Thulin i Stavangeren 21. mai 1884.

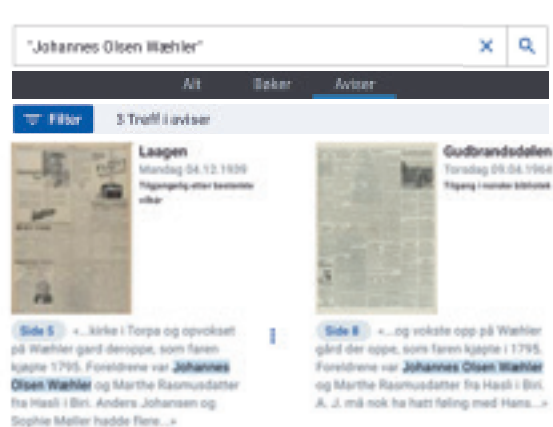
familie til Lillehammer og etablerte seg også der som kjøpmann.

Han ble etter hvert en av Lillehammers betydeligste menn. Anders var i 1837 blant initiativtakerne til opprettelse av en sparebank på Lillehammer og ble viseordfører året etter. Han var også forlikskommisjonær og veginspektør. Imidlertid, etter noe tid med sviktende økonomi, flytter familien fra Lillehammer til Bergen, og senere til Kvinnherad på Ølve i Hardanger.

I Bergen jobber Anders som sykehusinspektør, mens i Kvinnherad står han oppført som jerngruveeier i 1865. Han har da med seg sine to døtre, som begge er ugifte på dette tidspunktet. Hans kone, Sophie, døde i Bergen. På sine eldre dager flytter Anders til Stavanger og dør der i 1870. Selv er jeg bosatt i Stavanger; dette må være et godt eksempel på skjebnens ironi.

SØNNENE TIL ANDERS

Anders' eldstesønn, Mads Adolf, vokste opp på Lillehammer, dit familien flyttet til i 1827. Som ung kom han i lære hos kjøpmann Thodsen på Kongsvinger. Som selvstendig mann begynte han med kjøp og salg av trelast og landeieendommer. Han bygget byens første murgård, men da han ble berørt av det store krakket i Kongsvingertraktene i 1864 og gikk konkurs, flyttet han samme år til Ølve i Hardanger, hvor han ble bestyrer av sin fars malmgruver. Senere flyttet familien til Stavanger.

Også faren til Anders, Johannes, er omtalt i aviser i nettbiblioteket. SKJERMUMP: NASJONALBIBLIOTEKET

I 1855 er Mads Adolf innlagt ved Eg sykehus i Kristiansand. Han står oppført som tidligere jernbanekonduktør, så han har tydeligvis drevet med mye forskjellig som sin far. Eg sykehus, tidligere kalt både Eg Asyl og Eg psykiatriske sykehus, var et psykiatrisk sykehus i området Eg like nord for Kristiansand sentrum. I 1897 dør Mads Adolf på sykehus, han var da enkemann. Familien fikk tolv barn.

Sønnen Johan Thulin var sakfører i Stavanger. Han ble senere overrettsakfører. Han var i perioden 1869–70 formann for Det Stavangerske Klubselskab. Han var også medstifter av Stavanger Turnforening i 1861 og var deres første formann. Navnet Thulin kommer fra hans morfar, Mads Thulesen Møller, kjøpmann i Bragernes. Johan Thulin fikk elleve barn, og han har en stor etterslekt på Island hvor Thulin-navnet holdes i hevd. Han dør i 1884, og hans kone, Albine Elisa, sitter alene igjen med åtte barn.

DØTRENE TIL ANDERS

I 1863 startet datteren Anne Mathea, sammen med søsteren, et atelier i Bergen, men de klarte ikke å drive det særlig lenge. Firmaet opphørte omkring 1867.

Anna Mathea er innlagt som såkalt hospitalslem ved Oslo Hospital i 1885. Oslo Hospital, adresse Ekebergveien 1, som ligger oppunder Ekebergskrenten i Gamlebyen i Oslo, var landets eldste psykiatriske sykehus inntil det ble nedlagt våren 2018. I 1894 står hun oppført som avgått ved døden på Oslo Hospital.

Den andre datteren, Josephine Marie, giftet seg i 1870 i Christiania med Hans Karl Funnemark, og emigrerte til Chicago i USA i 1880 sammen med mannens barn fra hans første ekteskap.

AVISENE VAR AVGJØRENDE

Nasjonallbibliotekets nettbibliotek er et godt supplement til de mer tradisjonelle kilder, og denne tjenesten bidrar til at en i større grad kommer noe innunder huden på personene man leter etter. Oppsummeringen av livet til Anders og hans umiddelbare etterslekt hadde nok ikke jeg funnet ut av uten hjelp fra avisene.

Anbefaler alle å sjekke ut avisene som ligger i nettbiblioteket, da de er gull verdt i slektsforskningen. ■■

Når døde tippoldemor?

Min tippoldemor,
Anne Thorbjørnsdatter Mørland.
EIER: PRIVAT

To av bestefars søsken omkom i en brann i Arendal i 1891, som ble slått stort opp i lokalavisen. Det sto også at tippoldemor ble båret ut av det brennende huset, noe som hjalp meg i å søke informasjon om hennes siste år.

■ HALFDAN MØRLAND

Min tippoldemor, Anne Thorbjørnsdatter Mørland, ble født 6. august 1814 på gården Store Mørland i Austre-Møland i gamle Aust-Agder fylke.

Hennes ektemann, Halvor Stiansen, kom til Store Mørland som gårdsgutt. I boken *Mørlands-Familien* står det:

«Han var som Askeladden i eventyret, som fikk prinsessen og det halve kongerike, idet han kom som tjenestegutt til Mørland og blev gift med Odelsjenta og overtok gården, hvor han levete som bonde og skibsbygger og bygget mange skibe.»

I samme bok står Annes dødsdato med et spørsmålstegn. Selv en svært erfaren slektsforsker hadde ikke kunnet gi et svar.

FRA BYGDA TIL BYEN

Min oldefar, Stian Halvorsen Mørland, flyttet som ung mann til Arendal. Det var ikke vanlig at bondesønner

flyttet til byen, men en eldre bror skulle få gården på odel. På denne tiden var Arendal en av Norges rikeste byer, mye takket være bygging av seilskip.

Stian ble skipsreder og kjøpmann og giftet seg med Antonette Nilsen, som fødte 12 barn i løpet av 14 år. Hun døde i 1886 like etter at siste barnet ble født. Ved folketellingen i 1885 kan vi lese at de hadde eget hus på «Hyllen» i Arendal kommune.

HUSET BLE TVANGSAUKSJONERT

1886 ble et dramatisk år i Arendals historie. På KUBEN museum og arkivs nettside står det at Arendal på 1880-tallet var ansett som Norges mest velstående by, takket være handel og skipsfart med seilskuter.

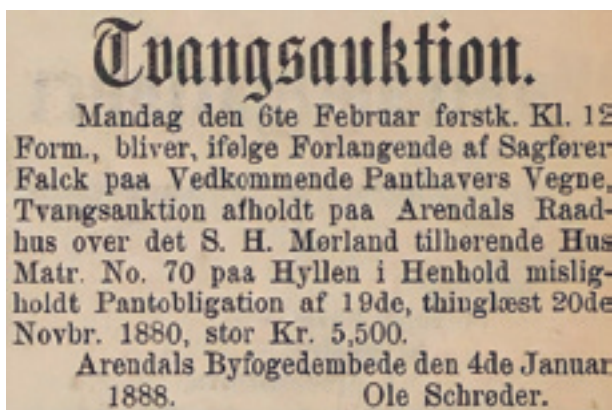
Høsten 1886 opplevde byen et dramatisk vendepunkt da et bankkrakk av en skala uten sidestykke i norsk historie inntraff. Arendalskrakket ble en ødeleggende katastrofe for byen og de omkringliggende distriktene. Det utløste en bølge av konkurser, en massiv økning i arbeidsledighet, direkte nød, samt utflytting og utvandring som resulterte i en nedgang i befolkningen.

Hvordan gikk det med oldefar i dette krakket? Flere avisutklipp viser at det gikk riktig ille med familien. Det mest alvorlige var at han mistet huset på tvangsauksjon i 1888. Dette fant jeg i en annonse i *Agderposten*. Da hadde han mistet det han hadde av verdier.

NYTT HUS OG NY TRAGEDIE

Fra huset på Hyllen flyttet han noen hundre meter til Bendiksklev, hvor neste dramatiske hendelse fant sted.

Familiebildet fra 1877 viser Stian og Antonette med noen av barna. Min bestefar, Halfdan Mørland, helt til høyre. EIER: PRIVAT

Annonsen i *Agderposten* om at oldefars hus ble tvangsauksjonert i 1888. FAKSIMILE: NASJONALBIBLIOTEKET

I *Agderposten* kunne jeg lese at huset sto i brann 29. juli 1891, og det sto flere detaljer om det som skjedde:

«En sørgelig Ulykke rammed Nat til igaar vor By, idet den i Skomagermester Olsens Leiegaard, Bendiksklev, opstaaede Ildebrand, kræved 3 Mennekeliiv, 2 af Kjøbmand Mørlands Børn og Tjenestepigen, hvilke sandsynligvis er kvalt af den stærke Røg. Disse hadde sit Soveværelse i Kvisten paa Loftet. Ilden maa ha grebet meget hurtigt om sig; thi det var med Nød de øvrige Beboere af Huset fik redde sig ud.

Efter hvad vi har bragt i Erfaring, saaes Ilden først i Loftetagen fra Gaden af en forbigaaende, som straks gjorde Anskrig. Kl. var da noget over 11. Da Beboerne vaktes, maatte Kjøbmand Mørland, der bodde i 2den Etage, redde sig ud gennem Vinduet ved Hjælp af en Brandstige, der var reist af en af Gasværkets Folk. Ved Hjælp af denne Stige redded han sin lamme Mor og de Børn, som sov i denne Etage. Redningen maatte foregaa i største Hast. Selv var han oppe ved Kvistvinduet for at forsøge Redning af de 2 Børn og Pigen. Men det var umuligt at komme ind i Værelset for Røg.»

Jeg var kjent med brannen og at to av bestefars søsken omkom sammen med tjenestepiken. Det nye som jeg oppdaget, da jeg leste artikkelen mer grundig, var at mor til Stian Halvorsen Mørland ble båret ut av det brennende huset. Jeg har i alle år tenkt at Anne Thorbjørnsdatter Mørlands dødsfall måtte finnes i kirkeboken for Austre-Moland sogn. Nå kunne jeg konstatere at hun bodde sine siste år i Arendal sentrum.

SPORET OPP DØSDATOEN

Stian tilhørte Arendal Frikirke, og det var derfor naturlig å lete etter dødsfallet i kirkeboken der. Det viste seg imidlertid at registrerte dødsfall stoppet i 1891 i de nettbaserte oppføringene. Da er det godt å ha gode kontakter i Frikirken. Jeg fikk låne nøkkel til kontoret og kunne sitte i ro og mak og bla i tykke gamle protokoller. Gleden var stor da jeg fant oppføringen som viste at tippoldemor døde 23. april 1900. Dødsårsaken var slag.

Hva skjedde videre med Stian Halvorsen Mørland? Han fikk arbeid som kasserer i Haandverksbanken. Man skulle tro at så mye motgang ville gjøre ham til en bitter mann, men i nekrologen i *Vestlandske Tidende* for 1915 kan vi lese følgende: «Avdøde var en personlig elskværdig Mand, der kun havde Venner, der nu ved hans Bortgang vil bevare den elskværdige, vennsæle Mann i en kjær Erindring.»

Arendal den 29de Juli 1891.

En sørgelig Ulykke rammed Nat til igaar vor By, idet den i Skomagermester Olsens Leiegaard, Bendiksklev, opstaaede Ildebrand, kræved 3 Mennekeliiv, 2 af Kjøbmand Mørlands Børn og Tjenestepigen, hvilke sandsynligvis er kvalt af den stærke Røg. Disse hadde sit Soveværelse i Kvisten paa Loftet. Ilden maa ha grebet meget hurtigt om sig; thi det var med Nød de øvrige Beboere af Huset fik redde sig ud.

Efter hvad vi har bragt i Erfaring, saaes Ilden først i Loftetagen fra Gaden af en forbigaaende, som straks gjorde Anskrig. Kl. var da noget over 11. Da Beboerne vaktes, maatte Kjøbmand Mørland, der bodde i 2den Etage, redde sig ud gennem Vinduet ved Hjælp af en Brandstige, der var reist af en af Gasværkets Folk. Ved Hjælp af denne Stige redded han sin lamme Mor og de Børn, som sov i denne Etage. Redningen maatte foregaa i største Hast. Selv var han oppe ved Kvistvinduet for at forsøge Redning af de 2 Børn og Pigen. Men det var umuligt at komme ind i Værelset for Røg.

Brannen sto nøye omtalt i *Agderposten*. FAKSIMILE: NASJONALBIBLIOTEKET

Arendal fotografert i 1880-årene. FOTO: AXEL LINDAHL / NORSK FOLKEMUSEUM

Bystyrereferater og personhistorie

Innsikt i historiske bystyreforhandlinger er en uvurderlig kilde for alle som er interessert i lokalhistorie, da de gir et unikt perspektiv på byens utvikling og lokalsamfunnets detaljer. For slektsforskere gir de muligheten til å plassere enkeltpersoners historier i en bredere sammenheng.

■ HANS-OLAV OLDRUP JOHNSEN

Et mannsterkt Notodden Bystyre fra 1959. Tredje person fra venstre i første rekke er ordfører Johannes Pettersen Løkke (1895–1988). Han satt som ordfører i over åtte år, og var også vararepresentant for Arbeiderpartiet i Stortinget. Utdannet salmaker og ansatt på Norsk Hydros sekkefabrikk på Notodden fra 1921–62. Under okkupasjonen var han Grini-fange fra 1944–45. Til høyre for Løkke er trolig Nils Mikal Torgersen (1904–90), rådmann gjennom 33 år på Notodden. De fire kvinnene representerte Arbeiderpartiet og het Ragnhild Kristiansen, Evoli Nymoen, Hjørdis Jørgensen og Olaug Hagen. AP vant med 56,7 prosent av stemmene i kommunevalget dette året. FOTO: HANS JOHN SRUD / STIFTELSEN NORSK INDUSTRIARBEIDER MUSEUM

Sak nr. 15.

Andragende fra S. L. Olsen om fritagelse for hundeskatt for 1917 og 1918.

Til Notoddens formandskab, Her.

Undertegnede Sigvart L. Olsen andrer herved det ærede formandskab om at bli fritat for hundeskatt for skataret 1917 og for 1918. Naar jeg holder hund saa er det ikke for fornøelse skyld, som formandskabet bekjendt er jeg at regne for krobling, plaget av gift og andre sygdomme. Naar jeg benytter hundebold, især i den kolde aarstid synes jeg at smærterne blir mindre, og jeg tror at uten dette middel vilde jeg bli helt arbeidsufør; uten indtægt eller formue vilde jeg antakelig som forholdene er i disse dyre tider komme til at fulde kom munen tilbyrde, hvilket jeg i det lengste vil ønske at undgaa. I haap om at det ærede formandskab indvilger dette mit beskedne andragende tegner jeg

Notodden den 11—2 1919.

Erbødigst
S. L. Olsen.

2

Sak nr. 105.

Andragende fra enke Othilie Sandodden ang. amtssykehusophold for sin datter.

Notoddens formandskab og bystyre, Notodden.

Undertegnede Othilie Sandodden har en datter Ragna f. 12—1 1905, 14 1/3 aar gammel som er skjov i halsen saa hodet er skakt, og stadslege Solberg har anbefalt at hun sendes med til amtssykehuset for at foreta en operasjon.

Da jeg er enke med en stor barneflokk og forsøker saavidt mulig at klare mig selv, tillater jeg mig at søke om faa bevilget det nødvendige beløp til denne operasjon og sykehusophold.

Notodden 9—9—1919.

Erbødigst
Othilie Sandodden.

3

Sak nr. 15.

Andragende om skattnedsættelser.

Utskrift.

av sak 75 i formandskapsmøte 1. februar 1921.

Foretaa enst. indstilling fra skattokomiteen angaaende følgende skatteandragender:

- Kittil Nymoens, nr. 1723 1920 —21, nedsættelse gr. hustruens sygdom med kr. 50.00
  - Edith Olsen, nr. 1821 1920 21, opføres i 3. kl. gr. forsørgelse. Dette gjør skattnedsættelse med € 92.40
  - Anders Bergstuen, 241 1920 —21, utslettes gr. sygdom og høi alder med € 7.60
  - Serine Kjærup, nr. 1272 1920—21, utslettes, da hun underst. sin søster, med € 20.40
  - Wilhelm Bergstrøm, nr. 239 1920—21, nedsættes gr. høi alder og forsørgelse med € 135.00
  - Karl Karlsen, nr. 1232 1920 —21, nedsættelse gr. liten fortjeneste med € 83.20
  - Anna Weckhoist, nr. 2470 1920—21. Indtægten nedsættes gr. mandens død til kr. 6000. Dette gjør skattnedsættelse € 394.80
  - O. O. Knatterud, nr. 1298 1920—21, nedsættelse gr. sygdom med € 100.00
- Kr. 883.40

4

Fortegnelse

over de stillinger som blir at indlemme i pensjonskassen og som er medtat i beregningen efter forholdet pr. 1—1 1920.

A. Funktionærer der lønnes av kommunekassen.

Navn	Stilling	Naar ansat i kommun.	Anmerking.
Ubesat 1—1 1920	kvinner		Paaregnetlig alder 49 aar
Ambros Traasærad	kommunkontorist	1—5—18	
Peder O. Holte	forretningsfører	25—80—7	
Karen Moland	ligning-assistent	15—9—17	
Aggi Robertsen	politibetjent	1—6—14	
G. O. Kaasa	do.	1—9—13	
John Otterstad	do.	1—3—18	
Kristian Dahl	politikonstabel	18—10—18	
Lars Olsen	do.	1—5—08	
Anton Hansen	do.	15—6—11	
Vetli Døle	do.	1—8—16	
H. Odéen	do.	17 9—18	
Kittil Kittilsen	do.	1—1—19	
Jens K. Selmer	stadsingeniør	15—9—19	
Olav J. Savik	stadsing. ass.	1—9—19	
H. H. Saga	kontorist	1—8—17	
Hans K. Olsen	reeløgger	1—8—19	
Halvard O. Nordaa	oprynsmand	15—1—20	
Ole A. Schjerli	brandmester	6—7—13	
H. Steinsmoen	sundhetsbetjent	1—8—13	
Dyrløge Lund	kjetkontrollør	1—11—18	
Johan Baden	org'nist	1910	
Thor Moland	fattigforstander	1—1—17	
Johan Jensen	bedemester	8—8—19	
Hans Karlsen	kirketjener	1—9—19	
Johs. Kittilsen	graver	1—11—18	
Ubesat 1—1 20	Hjelp v. sykepleien		Paaregnetlig alder 30 aar
Do.	kom. sykepleierske		Do.

1 Saken fra 1919 om fritakelse fra hundeskatten. FAKSIMILE: NOTODDEN KOMMUNE

2 Othilie Sandoddens søknad fra 1919 om operasjon for datteren, Ragna Augusta. FAKSIMILE: NOTODDEN KOMMUNE

3 Saken fra 1921 da Kittil Nymoens søkte om redusert skatt. FAKSIMILE: NOTODDEN KOMMUNE

4 Noen av Notodden kommunes ansatte i 1920. FAKSIMILE: NOTODDEN KOMMUNE

Notodden ble offisielt en by i 1913, men byens historie og identitet strekker seg langt tilbake. Etableringen av Tinfos Papirfabrikk og Norsk Hydro i 1905 satte fart på en voldsom vekst og utbygging.

Folketallet eksploderte fra 829 i 1900 til 4915 i 1910 – en formidabel vekst på 480 prosent! Veksten avtok noe i løpet av 1910-tallet, og folketellingen i 1920 registrerte 6533 innbyggere.

FRA BYGDESENTRUM TIL INDUSTRIBY

1. januar 1913 markerte et vendepunkt: Notodden fikk sin bystatus og etablerte et eget bystyre med Johs. Strandli fra Arbeiderpartiet som ordfører. Bystyrereferater ble ført fra starten, men de trykte utgavene er først bevart fra 1919. Gjennom et omfattende skannerprosjekt har 47 000 sider med referater frem til 1999 blitt digitalisert og bearbeidet, og danner grunnlaget for denne artikkelen.

Bystyreforhandlingene representerer et offentlig referat av debattene og vedtakene i bystyret. De bevarte referatene finnes enten som håndskrevne protokoller eller som trykte bøker i interkommunale arkiv. At Notodden har en ubrutt serie med referater fra hele 100 år er ganske unikt. I sin tid ble de trykte utgavene distribuert til sentrale personer i kommunen, bystyre-representanter, avisredaksjoner og andre. Manglende utgaver i kommunens arkiv har i ettertid blitt supplert med eksemplarer fra Notodden Historielag, trykkeriet Teledølen arkiv og private donasjoner.

Disse bystyreforhandlingene er mer enn bare et historisk dokument. De gir oss et unikt innblikk i en bys utvikling og identitet, og de lar oss ta del i de politiske diskusjonene og beslutningene som har formet Notodden til den byen den er i dag.

LOKALHISTORIE I ET NYTT LYS: BYSTYREFORHANDLINGENE SOM KILDE

Slektsforskning har tradisjonelt fokusert på enkeltpersoners liv og levnet, med et visst blikk på bosted og gård. Bygda, tettstedet eller byens lokalhistorie har ofte blitt viet mindre oppmerksomhet. Men bystyreforhandlingene gir oss en unik mulighet til å belyse den nære historien i lokalsamfunnet, og kaste lys på både politiske og arbeidsmessige forhold, sosiale tilstander og den politiske utviklingen. Dette både gjennom enkeltpersoners henvendelser til byens politikere og beslutninger de folkevalgte gjør til gode for hele befolkningen.

Et vindu til fortiden: De eldre utgavene av bystyreforhandlingene er en skattkiste av detaljerte beskrivelser av saker på individnivå. Vi kan lese om enkeltpersoners søknader, klager og ansettelser, og få et innblikk i hverdagen til innbyggerne i byen. Dette kan gi et mer nyansert bilde av lokalsamfunnet enn det vi får gjennom tradisjonell slektsforskning.

Et skiftende fokus: Fra 1930- og 1940-årene ser vi en gradvis endring. Færre personsaker ble tatt opp i bystyret, og fokus ble i stedet rettet mot mer prinsipielle saker. Referatene fortsetter under hele okkupasjonen, da med navn «Notodden Byting». Tonen i referatene under de fem okkupasjonsårene er forbausende nøytral og sakene omtrent som i mellomkrigstiden.

Etter 1945 observerer man en gradvis endring i språket. Begreper som «refusjon til fremmede fattigst. for uegte

barn» fra 1922 blir erstattet av mer humanistiske termer som «sosialstønad» og «barnetrygd» i 1947. Denne språklige overgangen gjenspeiler nok en bredere humanisering og bevissthet om sosiale roller i etterkrigstiden.

Samtidig fortsetter man å bruke begrepet «vanføre» i 1947 for å beskrive personer med funksjonsnedsettelse. Dette tilsynelatende paradokset illustrerer at endringene ikke skjedde over natten, og at gamle holdninger og språklige vaner var seiglivede.

PERSONHISTORISKE SAKER I REFERATENE

Hva finner en så i forhandlingsreferatene? Bystyret er kommunens øverste valgte organ, og det har ansvar for en rekke viktige oppgaver. Gjennom bystyreforhandlingene kan vi se hvordan de folkevalgte har tatt beslutninger om alt fra skatter og avgifter til byplanlegging og velferdstjenester.

Vi kan også se hvordan de har håndtert utfordringer og kriser gjennom årene. Det skulle representere lokalvalgene og var politisk sammensatt, og ble ledet av ordfører og rådmann. Med unntak av noen få år har politikken i Notodden vært preget av Arbeiderparti-ordførere. De gjennomgående sakene som ble behandlet, var naturligvis økonomi (skatter og avgifter), utvikling og byplanlegging (gateregulering, vann-kloakk og så videre), velferdstjenester (skole, helsestasjoner, drift av sykehus, sosiale tjenester og så videre) og lokaldemokrati.

En rekke saker som nå ligger under fylkeskommunen eller stat, var før driftet av kommunene. Først i 1937 ble ansvaret for politiets oppgaver og organisasjon et statlig anliggende, og den bevilgende myndighet for politietaten overføres fra kommunen til staten. Derfor vil både sykehus- og politidrift være en sentral del av referatene de første tiårene. Men ut fra et personhistorisk syn er mange saker interessante; det er gjengitt henvendelser fra navngitte enkeltpersoner, lønn for lærere blir ramset opp med navn og når de ble ansatt. Over tid kan man også studere karrierestigning og lønnsutvikling. Ikke overraskende tjente kvinnelige (for det meste ugifte) lærere langt mindre enn sine mannlige kolleger.

Det er viktig å huske at bystyreforhandlingene nok bare representerer én eller to sider av historien. De er skrevet av de folkevalgte, og de gir ikke alltid et fullstendig bilde av alle sider av lokalsamfunnet. For å få et mer nyansert bilde, må vi også bruke andre kilder, som for eksempel aviser, privatarkiv og muntlige historier.

Etter store debatter ble det opprettet en kommunal husmorskole i 1936. Om de to første ansatte heter det i lokalavisen *Telen* 5. desember 1935: «Begge skal være riktig grepa kvinnfolk, så hvis selve systemet ved skolen for øvrig blir forenlig med praktisk skjønn og sunt folkevett, skulde det således kanskje ikke tegne så aller verst.» Mange skjønnte nok ikke helt hensikten med en husmorskole; kunnskap om matlaging og husstell skulle jo arves fra mor til datter.

ENKELTSAKER ■ SE FAKSIMILER PÅ S. 45

Fritak for hundeskatt: I de tidlige bystyreforhandlingene finner vi en rekke personnære saker. En av disse er spørsmålet om hundeskatt. I 1880 ble det vedtatt en lov som ga landkommuner mulighet til å innføre en lokal skatt på hundehold. Argumentene for hundeskatt var å sikre ansvarlige hundeeiere, redusere antall løshunder og ha kontroll på hundeholdet.

I bystyreforhandlingene dukker hundeskatten opp gjentatte ganger. Lensmannen klager på at skatten er vanskelig å kreve inn, og den står ofte «i rest» i budsjettene. Helt fram til 1969 står det: «Det ble fattet enstemmig vedtak om at innkreving av hundeskatt skjerpes.» I 1919 søker byggmester Sigvart Lauritz Olsen om fritak fra hundeskatten med begrunnelse at hundeuill har helbredende virkning – især i den kalde årstiden. Mulig det hjalp; den gode Sigvart levde til 1938 og ble 74 år gammel.

Sykehusopphold: I 1919 sendte enke Othilie Sandodden inn en søknad om operasjon for sin datter, Ragna Augusta. Etter behandling i formannskapet, ble søknaden innvilget av bystyret. Det ser ut til at operasjonen var vellykket for Ragna Augusta Sandodden. Senere i livet giftet hun seg med Einar Kjennerud fra Asker og levde et langt liv til hun ble 98 år gammel, da hun gikk bort i 2003. Ved sin 90-årsdag ble hun hedret med en fin omtale i lokalavisen *Asker og Bærum Budstikke*.

Skattenedsettelse: 1920-årene var en turbulent tid for Notodden. Første verdenskrig var over, men den hadde etterlatt seg dype arr. Den globale økonomien var ustabil, og arbeidsledigheten var høy. En rekke saker som ble behandlet, dreide seg om skatt, inntekt og søknader fra enkeltpersoner om redusert skatt. Disse ble gjengitt med navn og begrunnelse.

Da Kittil Nymoen i 1921 søkte om redusert skatt med 50 kroner, kan det tilsynelatende være et lite beløp, men årslønn for en kokke på sykehuset var 1420 kroner, en politibetjent 3800 kroner og ukelønn for barberer var omtrent 50 kroner – så vi må regne med at beløpet tilsvarte to-tre ukers disponibel inntekt for en pensjonist.

I det hele var nok 1920-årene vanskelige for folk flest. Det ble satt i gang en rekke «nødsarbeide», spesielt innen gateopparbeidelse, da vann- og kloakksystem ble utbygd og mange ble sysselsatt. Personer som jobbet med nødsarbeide er ikke navngitt i referatene, men de ulike prosjektene ble grundig omtalt.

Ansettelsesforhold: Kommuner har ofte vært blant de store arbeidsgivere i en kommune. I flere av referatene finner man lister over ansatte i administrasjon, brannvesen, politi, kommunale bad og kino. Her kan man få informasjon om når vedkommende ble ansatt.

Dette er bare en smakebit av hva bystyreforhandlingene kan tilby. De er et spennende og detaljert dokument som kan gi oss et nytt perspektiv på både lokalhistorie og slektsforskning. Bystyreforhandlinger finnes for andre kommuner også, blant annet Haugesund og Arendal, men det er ikke gjort en systematisk kartlegging av hva som eksisterer i kommunale arkiver. ■ ■

KILDER

- A-740: Haugesund kommune – Formannskapet og Bystyret, L0001: Bystyreforhandlinger, 1889–1907.
- Bystyreforhandlinger, Notodden Kommune, 1919–90.
- Gjems-Onstad, O. (1922). *Meglingsinstitusjonens virksomhet i 1921*: Vol. Tilleggsh. (s. 328).
- Hansen, J.C. (1963). *Notodden* (s. 351, 7 fold. kart). Kommunen.
- Notodden Historielag, årsskrifter.

Notodden i 1919.

FOTO: ANDERS BEER WILSE /
NORSK FOLKEMUSEUM

Nytt på Digitalarkivet

Hvilke nye kilder har Arkivverket lagt ut på Digitalarkivet det siste året? Hvilke kommer? Har du sjekket ut vårt nye bildesøk? Her får du tips til hvilke nye kilder du som slektsgransker kan få nytte av på Digitalarkivet.

■ JON ARE VØIEN
■ Frivillighetskoordinator ved Arkivverket

Når vi i Arkivverket velger ut materiale som skal digitaliseres, så er det etter særlig to kriterier: materiale som brukes mest på lesesalene våre, og arkiver som vi bruker mye i forbindelse med saksbehandling.

Avhør av Henry Oliver Rinnan fra 27. januar 1946.

FAKSIMILE:ARKIVVERKET

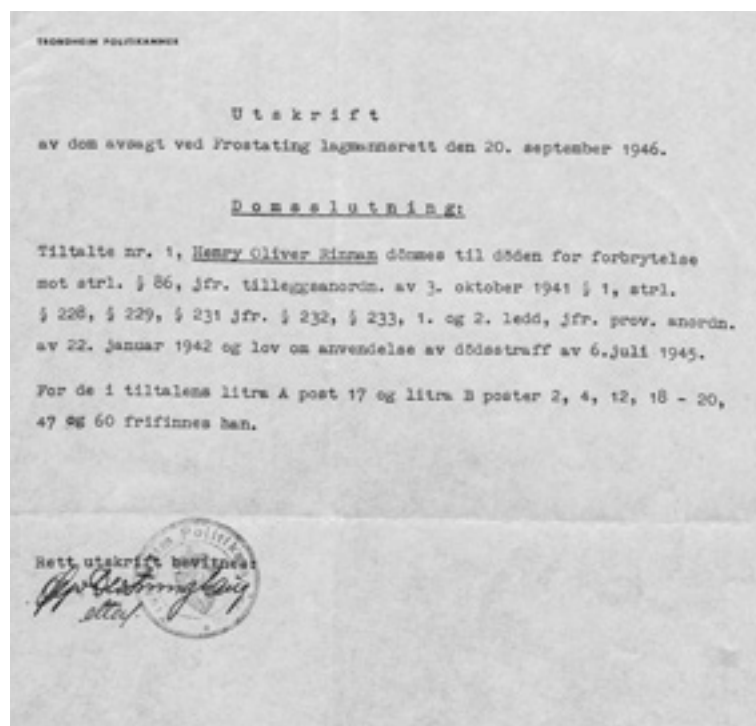
LANDSDEKKENDE SERIER

Vi jobber systematisk med å digitalisere og ferdigstille det vi kaller nasjonale eller landsdekkende serier. Dette er kilder/arkiver som vi bevarer på flere ulike arbeidssteder i Arkivverket, og som inneholder samme type opplysninger.

Vi konsentrerer oss om disse kildene fordi det vil gi et bedre digitalt tilbud, uavhengig av hvor materialet befinner seg.

En av de nasjonale seriene vi jobber med, er dødsfallsprotokollene fra de ulike lensmannskontorene fram til 1935. Her er hovedtyngden allerede digitalisert. Det

Landsviksarkivet, Trondheim politikammer, domsslutning (dødsdom) for Henry Oliver Rinnan. FAKSIMILE:ARKIVVERKET

FAKTA OM DIGITALARKIVET

- Kildenettsted som åpnet i 1998 som et samarbeidsprosjekt mellom Arkivverket ved Statsarkivet i Bergen og Historisk institutt ved Universitetet i Bergen.
- Utvikles i dag til å bli en nasjonal fellesløsning for å publisere arkivmateriale fra statlig, kommunal og privat sektor.
- Inneholder i dag mer enn 120 millioner skannede dokumentsider.
- I 2023 ble det publisert over 15,7 millioner nye bildefiler på Digitalarkivet.

resterende vil bli fullført og publisert i løpet av første halvår 2024.

Også borgerlige vigselfprotokoller fra sorenskriverkontorene er på det nærmeste ferdig digitalisert og legges fortløpende ut på Digitalarkivet. Disse blir fritt tilgjengelige til og med 1946.

Når det gjelder kirkebøker og klokkebøker, må vi dessverre vente litt med å digitalisere flere av disse. Når vi har digitalisert denne typen kilder, krever det mye ressurser for å legge til rette for publisering av dem. Vi har allerede digitalisert 1500 kirkebøker som vi ikke har publisert. Inntil vi kan publisere disse effektivt, gjør vi ikke denne køen lengre.

LANDSSVIKARKIVET

Ett av de største arkivene vi har i Arkivverket er Landssvikarkivet, og dette digitaliserer vi nå. Dette arbeidet vil fortsette i noen år til. Totalt dreier det seg om rundt 90 000 saker. Det som digitaliseres, blir fortløpende lagt ut på Digitalarkivet. Det er 14 søkbare navneregistre til arkivet.

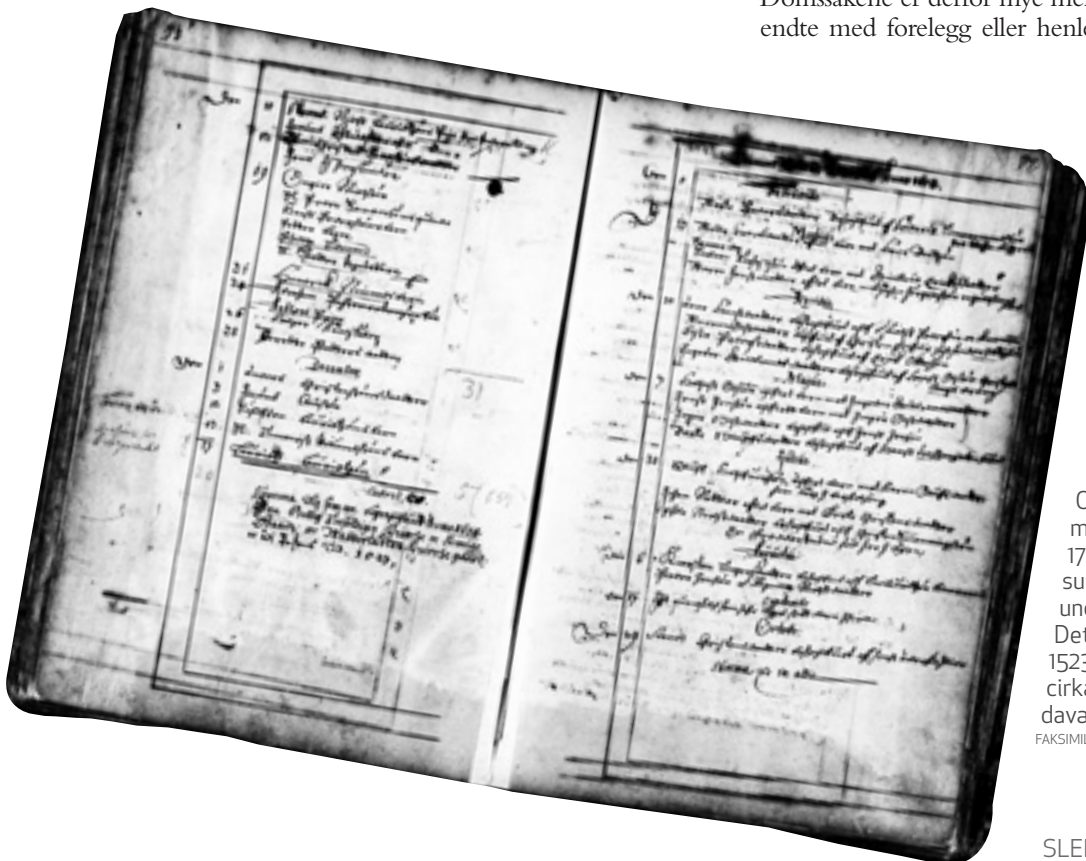
Landssvikarkivet består av 52 delarkiver fra ulike politikamre og fra Bredtveit fengsel. De fleste store og noen mindre politikamre har valgt å lage én serie med domssaker, som regel ordnet etter domsnummer, en annen serie for forelegg og til slutt en serie for henlagte saker og påtaleunntelser.

Som hovedregel er alle opplysninger i landssviksakene fritt tilgjengelige. Det kan imidlertid forekomme opplysninger om adopsjoner, barnevernstiltak og om krigsbarn i sakene, og for de opplysningene gjelder taushetsplikt i 100 år.

Visse helseopplysninger kan også være taushetsbelagte, særlig når det gjelder tredjeperson. For opplysninger om såkalte «tyskerjenter» har Riksarkivaren fastsatt taushetsplikt til år 2030. Svært få av denne typen saker vil ligge åpent ute på Digitalarkivet.

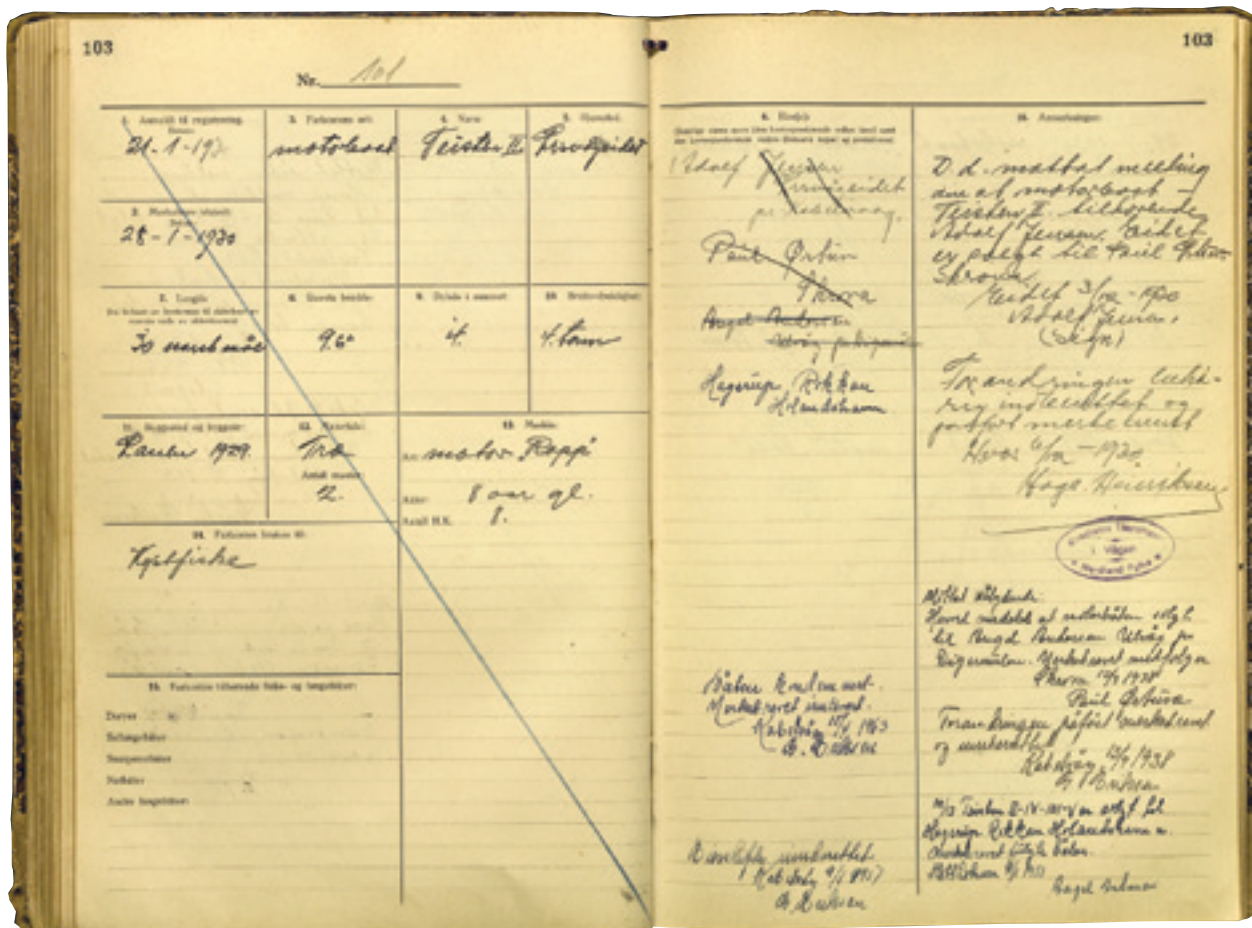
At det kan være opplysninger som fortsatt er sensitive i landssviksakene, innebærer at alle sakene må gjennomgås før noen kan få innsyn i dem.

De store og viktige sakene endte som regel med en dom, som kunne være alt fra døden til full frifinnelse. Domssakene er derfor mye mer brukt enn de sakene som endte med forelegg eller henleggelse. Derfor har Arkiv-

Oslo Domkirke/Vår Frelses menighet, kirkebok fra 1648–1704. Legg merke til prestens summering av antallet døde under pestens herjinger i 1654. Dette året ble det ført inn hele 1523 begravelser, som utgjorde cirka 40 prosent av Christianias daværende befolkning.

FAKSIMILE: ARKIVVERKET

Fra Fiskeridirektoratet, båtkontoret. Eksempel på en side fra en merkeprotokoll. FAKSIMILE: ARKIVERKET

verket valgt å starte digitaliseringen av Landssvikarkivet med domsseriene, og så langt er Bergen, Sandefjord, Nordmøre, Senja og Troms politikamre ferdige.

Fiskere i 1927. FOTO: ANDERS BEER WILSE / NORSK FOLKEMUSEUM

Fra Oslo og Lofoten og Vesterålen mangler noen få saker, hvor digitalisering ble stanset på grunn av mugg. Trondheim og Strinda forventes å være ferdig i god tid innen påske, og så kommer Vestoppland, Kristiansand, Tønsberg, Larvik og Hamar. For tur neste vinter står Moss, Follo og Bredtveit, hvor sakene på de fleste kvinnene med fengselsdom ligger. Til slutt vil vi ta forelegg og henlagte saker fra de kamrene der dommene allerede er tatt.

MERKEREISTERET FOR FISKEFLÅTEN

Arkiverket har digitalisert alle merkeprotokollene fra Fiskeridirektoratet, båtkontoret for perioden 1920–1970-årene. Arkivet er å betrakte som et fiskebåtregister. Ved lov av 5. desember 1917 skulle alle fiskebåter føres inn i et eget register.

Hvert herred eller by var å betrakte som et merkedistrikt. Informasjonen fra de ulike merkedistriktene ble sendt inn til Fiskeridirektøren som utarbeidet den nasjonale oversikten. Dette skjedde omtrent hvert annet år. Det meste av dette arkivet på 700 protokoller er allerede skannet og lagt ut på Digitalarkivet, mens det som gjenstår skannes og blir publisert i løpet av første kvartal i år.

Bildesøket i det nye Digitalarkivet. SKJERMUMP: ARKIVERKET

ANDRE NYHETER I 2023

- ➔ Sosialdepartementet (RA/S-1708/serie Ee) Våre Falne. Dette er grunnlagsmateriale for det trykte verket om nordmenn som falt under andre verdenskrig. Her finner du et søkbart navneregister til arkivet, og dette registeret er åpent for alle. Opplysningene i selve arkivet er sperret for allment innsyn.
- ➔ Det er publisert en del bemanningslister, mønstringsjournaler og sjofartsruller med registre fra sjømannskontorene fra flere steder i landet i løpet av 2023. Noe er fritt tilgjengelig, og noe er sperret.
- ➔ Folketelling 1865: Kobling mellom skannede bilder og transkribering. Ancestry, MyHeritage og FamilySearch (AMF) har koblet registrering av personer sammen med skannede bilder, sånn at man lettere kan gå til originalkilden.
- ➔ Folketellingen 1885 er en folketelling for byene, og alt fra denne tellingen kan du søke i på Digitalarkivet. Det pågår for tiden en frivillighetsdugnad for å få koblet registrering og bildene.

FRIVILLIG ARBEID

Vi i Arkiverket er veldig takknemlige for all den gode bistanden vi får fra frivillige. Alt arbeidet frivillige legger ned, har gjort det mulig å søke i mange flere kilder. Det gjør Digitalarkivet betydelig mer brukervennlig.

Korrekturlesing av transkriberte kirkebøker er noe av det frivillige har bidratt med det siste året.

Ancestry, MyHeritage og FamilySearch (AMF) har

tidligere transkribert opplysninger om dåp, vielser og begravelser for samtlige kirkebøker i Norge for perioden cirka 1815–1920/1930. Da dette ble lagt ut på Digitalarkivet, oppdaget vi mye feil, og det ga startskuddet til den største dugnaden vi har gående, nemlig å lese korrektur på dette.

Ved å rette opp feil og mangler får vi en mye bedre kvalitet på produktet. Det gjøres en kjempejobb blant de frivillige. Over 1,6 millioner personposter er gjennomgått og publisert på nytt i løpet av tre år. Det er mer enn 100 frivillige som deltar i dette arbeidet, som vil pågå i mange år fremover.

I tillegg kommer det jevnlig inn transkriberinger fra foreninger og privatpersoner utenom dette prosjektet. Det omfatter både kirkebokmateriale og andre kilder.

NY LØSNING FOR BILDESØK

Tidligere hadde vi en frittstående løsning for tilgjengeliggjøring av fotomateriale (Fotoweb). Det nye bildesøket har nå blitt en del av Digitalarkivet, hvor du både kan søke i metadata (opplysninger knyttet til bildet) eller ved hjelp av kunstig intelligens (KI). KI søker i det som vises på bildet, altså det visuelle. Det gir andre treff enn om du kun søker i metadata, men husk at KI ikke er god på å søke på for eksempel tid og sted. Da bør du kun bruke metadatasøket.

Bildesøket er den første tjenesten på Digitalarkivets nye og mer brukervennlige design. Søk i dokumenter, lyd og video vil bli nye tjenester fremover. ■ ■

Presenter slekten din

Flotte prydtavler kr. 145,- pr. stk.

Størrelse 60 cm x 50 cm.

Kontakt:

Kursveien.no

95 85 75 09 • mette@kursveien.no

Kursveien

NORGE P.P.
Returadresse:
Slekt og Data
Øvre Slottsgate 2B
NO-0157 Oslo

Få nyttige tips!

Slekt og Datas nybegynnerhefte gir deg:

- Innføring i de viktigste kildene og hvor du finner disse.
- Oversikt over ulike arkiv du kan søke i.
- Tips og råd til hvordan du kan samle og formidle informasjonen du finner.

Kjøpes her: <https://slektogdata.no/nb/butikk>

Medlemspris
kr 195,-

